శ్రీరామ.

అభిజ్ఞాన శాకుంతలము.

శ్రీమతి విద్వత్కవితిలక

కాంచనపల్లి కనకాంబా

ప్రణీతము.

మొదటి కూర్పు

పంగనామాల తిరుమల జగన్నాథదాసు

ప్రకటితము.

ముద్రాక్షరశాల, బెజవాడ.

1929

వెల 0-12-0
తపాలఖర్చులు ప్రత్యేకము.

శ్రీరామ.

తప్పొప్పుల పట్టిక.

పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
3	తెల్లగల్లు	తెల్లఁగల్లు
18	యథార్థము	యాథార్థ్యము.
4	దరుముచు	దఱుముచు
17	మింటజను	మింటఁజను.
4	జాచి	జాఁచి
6	కేనిఁగడవక	కేనికడవక.
21	నాఁవుము	నాఁగుము
5	తపోవనము	దపోవనము.
19	మీాద	మీఁద
13	చక్కదనము	చక్కఁదనము.
8	వంకజూచి	వంకఁజూచి
6	అట్లనినార్యులు	అట్లనియార్యులు
11	నాకేలకో	నాకేలాకో
13	గురించి	గుఱించి
29	నూరుకుందురు	నూఱుకుందురు.
14	కామజన	కామిజన
24	కనబడుచున్నది	కనఁబడుచున్నది
29	పటిమక	బటిమక
12	టకుగాని[2]	టకుఁగాని[2]
3	గాక	గాఁక
4	పా (యకు)	నా (యకు)
6	లందరు	లందఱు
24	మనగ	మనఁగ

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
16	24	బాఁలుర	బాలుర
16	25	కెరుఱ	కెఱర
19	29	మీారలే	వీరలే
20	5	పూాధవ్యుడు	మాధవ్యుడు
20	20	మన్నగాత	మున్నగాత
22	18	నిర్గలంబార	నిర్మలంబౌగ
23	6	చేల	చీర
24	19, 21	మగుగాళ 2,1	మగుఁగాళ 2 1
25	2	ముఁగ	ముగ
26	5	వరకు; నేటికి	వఱకు; నేఁటికి
27	23	గలత	గాఁత
28	11	కొరకు	కొఱకు
28	24	పడతి	పడఁతి
29	20	మిట్ట	మట్ట
30	15, 17	విసురుచు	విసరుచు
30	19	గనబడు	గనఁబడు
31	5	బరిచయుము	ఁబరిచయము
31	9	చికిత్సజేయ	చికిత్సఁజేయ
31	10	యనుసూాయ	యనసూయ
31	14	చక్రగ	చక్రఁగ
31	29	డాగి	డాఁగిన
33	11	కనకపుకంకణంబు	కనకపుఁగంకణ
33	14	దావి	దాఁచి
34	16	జాగరూకులమై	జాగరూకలమై
34	26	నిఁజగతి	నిజగతి
34	28	నము జేయ	నముఁజేయ
37	27	డాగి	డాఁగి
38	6	మీాద	మీఁద

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
39	7	చూడగ	చూడఁగ
41	17	దుకు	దునకు
41	24	జారుట	జాఱుట
41	25	జారి	జాఱి
41	29	కొంత	గొంత
42	17	దన్నెదా	దన్నెఁతా
42	28	తెల్లవారి	తెల్లవాఱి
43	8	అనూర	అనూరు
3	19	దుర్వ్యాస	దుర్వ్యాసు
4	5	కేగితిని	కేఁగితిని
4	7	గాగలించు	గాఁగలించు
4	19	కొరకు	కొఱకు
5	14	దగ్గర	దగ్గఱ
5	16	వరకు	వఱకు
5	22	తక్కుతక్కిన	తక్కుఁదక్కిన
6	9	యొక్కడవి	యొక్కడివి.
9	18	కదా	గదా
0	7	నైనశంపు	నైనఁబంపు
1	2	యశ్వోద్ధ	యశ్వోత్థి
4	2	మీాకిట్లు	నిట్లు
6	2	నళ్లే	నట్లే
6	23	ముందుకుజూచి	ముందుకుఁజూచి
8	17	నేచె	నేఁచె
8	18	బూతలు	బూఁతలు
	5	కూడ	గూడ
	14	నీకుఁజయుము	నీకుజయము
	7	కావునఁగర్భవతి	కావునగర్భవతి
	9	కూడకొంత	గూడఁగొంత

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
68	9	కూడదు	గూడదు
63	15	పడతి	పడఁతి
63	24	జారి	జాతి
64	18	యుతలంగున	యుతలందున
65	28	ఇక	ఇఁక
67	9	మీాకుబ్రథ	మీాకుఁబ్రథ
67	29	దొడగె	దొడఁగె
68	3	యువిదబైకి	యువిదఁబైకి
69	5	దెచ్చిన	దీసికొని
69	10	కాను	గాను
71	13	యేనుఁగమీాద	యేనుఁగుమీాఁద
73	4	నూతము	నూఁతము
75	29	జక్కగ	జక్కఁగ
76	2	పంపమని	పంపుమని
77	2	యమై; చున్నదనుట	యమగుట; చున్నద [యనుట
77	24	పుచ్చుజన నేగగ	పుచ్చుఁజన నేగఁగ
78	6	స్పర్శింప	స్పృశింప
78	11	గొలది	గొలఁది
78	23	తాము	ఁదాము.
79	21	జారి	జాతి
81	10	జారి	జాతి
82	29	విడచి	విడిచి
83	14	దెలసి	దెలిసి
83	17	దరిశన	దర్శన
84	19	నవుడు	యవుడు
85	27	మునదక్క	మునఁదక్క
88	10	జేతపట్టుకొని	జేతఁబట్టుకొని

శ్రీ రామాయనమః.

అభిజ్ఞాన శాకుంతలము.

నాంది

ఉ. ఆదిమసృష్టిస్రష్టకది హవ్యము నెద్ది వహించు హోత్రియౌ
నేది యొనర్చుఁ గాలము ననేకవ విశ్వము నెల్ల నిండి శ్రు
త్యాదరణార్థగుణమునౌనది * భూతములెల్ల గల్గునెం
దేని సజీవులౌట్టులె వయించు నుప్రాణుల నాసుమూర్తు లి
ట్లేనొగ దాల్చు నెన్మిదిటి నీశుఁ డతండొగి మిమ్ముఁ బ్రోచుతన్.

ప్రస్తావన.

(నాంద్యంతమున)

సూత్రధారుఁడు—(తెఱవంకఁ జూచి) దేవీ! అలంకరణమైనచోఁ గొంచెమిటురమ్ము.

నటి—(ప్రవేశించి) ఆర్యపుత్రా! ఇదె వచ్చితిని.

సూత్ర—దేవీ! ఈసభ పండితులతో నిండియున్నది. తొల్లి దేవభాషయందుఁ గాళిదాసమహాకవిచే రచియింపఁబడి నూతనముగ విద్వత్కవితిలక కాంచనపల్లి కనకాంబచే నాంధ్రీకరింపఁబడిన 'యభిజ్ఞానశాకుంతలం'బను నాటకమును బ్రదర్శించి మనమిపుడు వీరిని సంతోషపెట్టఁదగును. కావునఁ బాత్రలనందఱ నతిజాగరూకతతో నాయత్తపఱుపుము.

నటి—ప్రయోగకౌశలము గల్గుటంజేసి దేవర కేలోపము నుండదు.

సూత్ర—దేవీ! యథార్థము వచింతు.

కం. ఉత్తమమని యెంచనుగద
విత్తములలరక ప్రయోగవిజ్ఞానంబున్
జిత్తము తనుఁదానమ్మట
యుత్తమశిక్షితుల కేని యుత్తది సుమ్మా.

---

* బీజములు.

నటి—ఆర్యపుత్రా! అదినిజమె. అనంతరకరణీయము దేవర సెలవిత్తురు గాక.

సూత్ర—ఈ సభవారి వీనులకు విందొనర్చుటకన్న వేఱొక టేమున్నది. కాన, మొన్న మొన్ననే వచ్చినదియు, భోగములకు యోగ్యమైనదియు నగు నీగ్రీష్మఋతువునుగూర్చియే గానముచేయుము. ఇప్పుడు

గీ. సుభగసలిలావగాహ సంశోభనములు
పాటలాసంగ సురభిశివనపవనము
లాతతచ్ఛాయ సులభనిద్రాగమములు
వాసరములైవె పరిణామభాసురములు.

నటి—చిత్తము (అని పాడుచున్నది).

కం. దరముగ నళులానినయవి
వరకోమల కేసరాగ్రభాగోచ్చయముల్
కరుణాయుతలగు తరుణులు
శిరీషములఁ జెవులఁదాల్చి చెలఁగుదు రెలమిన్.

సూత్ర—దేవీ! చక్కఁగఁ బాడితివి. సభవారిమనోవృత్తులు రాగనిబద్ధంబులగుట నంతటను రంగము చిత్రరువుంబోలి యున్నది. అట్లగుట నిపుడేనాటకమును బ్రదర్శించి యీసభ నలరింతము?

నటి—ప్రసిద్ధమైన యభిజ్ఞానశాకుంతలమను నపూర్వనాటకమును బ్రదర్శింపవలయునని తొలుతనే దేవర యాజ్ఞాపించితిరిగదా!

సూత్ర—దేవీ, చక్కగ జ్ఞప్తి చేసితివి. దాని నేనిప్పుడు మఱచితినిగదా! ఏలయన:

కం. నీలలితగీతరాగము
చేలాగంబడినవాఁడ సిద్ధం బీభూ
పాలుఁడు దుష్యంతుఁడు కడు
వైళము చనుదేడిచేతవలెనే లలనా!

(అని నిష్క్రమింతురు)

ఇది ప్రస్తావన.

అభిజ్ఞానశాకుంతలము.

ప్రథమాంకము.

రంగము - కణ్వాశ్రమారణ్యము.

(అంతటవిల్లునమ్ములఁ గైకొని రథారూఢుండై జింకనుదరుముచు దుష్యంతమహారాజును సూతుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.)

సూతుఁడు- (రాజును, మృగమునుజూచి) ఆయుష్మంతుఁడా!

గీ. కృష్ణసారమ్మునందును నెక్కువెట్టు
విల్లుగల్గిననీయందు వీక్షణంబు
నిల్పునాకుఁ గన్నట్లయ్యె నిక్కము హరి
ణంబువెన్నాడు సాక్షాత్ పినాకపాణి.

రాజు—సూతుఁడా! మనమీసారంగముచేఁ జాలదూర మాకర్షింపఁ బడితిమి. అదిమఱియు నిప్పుడును

మ. వెనువెంటంబడు తేరు సారెగనుచున్ వీక్షింపఁగా సొంపుగాఁ
దనగ్రీవంబును ద్రిప్పి బాణపతనత్రాసంబునన్ బృష్ఠము
య్యాస మున్నెమ్మెనునదూర్చి డస్సి వివృతాస్యంబౌటచే సామి మే
సినదర్భాంకురముల్ పథంబునఁబడన్ శీఘ్రప్లుతిన్ నేలసం
టినదా! యన్నటులుంకి మింటజనుఁ గంటె సూత! సారంగమున్.

(సవిస్మయముగ) ఏమిది! వెంబడించుచున్నను నాకిదిప్రయత్నమునఁ గాని కానరాకున్నది.

సూతు—ఆయుష్మంతుఁడా! మిట్టపల్లములుగల భూమియని పగ్గముల బిగపట్టితిని గాన రథవేగముతగ్గి మృగము దవ్వైనది. ఇప్పుడు సమప్రదేశమందున్న నీకిది యసాధ్యముకాదు.

రాజు—అట్లయినఁ బగ్గముల సడలింపుము.

సూతు — దేవరచిత్తప్రకారమే (రథవేగము నిరూపించి) ఆయుష్మంతుఁ
డా! చూడుము చూడుము.

మ. సడలన్ వాగెలు పూర్వకాయములు లేస్సన్ జాఁచి కంపంబులే
కడరన్ జామరశీర్షముల్, చెవులు స్థైర్యంబొప్పనిక్కన్ ఖురం
బులఁబై కేఁగెడు ధూళి కేనిఁ గడవంబోరాక యీరథ్యముల్
వశిఁబాలుంగద లేశీ వేగము ను నోర్వన్ లేనియ ట్లింతయున్.

రాజు — సత్యము. ఈ గుఱ్ఱములు సూర్యునిగుఱ్ఱములమించి పఱుగిడు
చున్నవి. అదియు న్యాయమేగదా!

ఉ. ఇంచుకగాఁ గదోఁచునది యింతటిలో విపులంబుగాఁగఁ గా
న్పించు సగానఁజీలునెది నింతుగఁదాపినయట్లు ఫుట్టులో
నెంచఁగ వక్రమైనయది యెంతయుఁ జక్కఁగఁ బ్రక్కదూరమం
దంచు నొకండునాకు క్షణమైనను లేదుకదా రథత్వరన్.

రాజు — సూతుఁడా! ఇదె దీనిం గూల్చుచున్నాను చూడుము. (అనిపింట
బాణమును సంధించుట నభినయించుచున్నాఁడు.)

(నేపథ్యమున)

ఓహో రాజా! ఆశ్రమమృగమిది. చంపఁదగదు. చంపఁదగదు.

సూతు — (ఆలించి, యటుచూచి) ఆయుష్మంతుఁడా! నీకును నీబాణపాత
దూరముననున్న హరిణమునకును నడుమఁ దాపసులు వచ్చి
యున్నారు.

రాజు — (ససంభ్రమముగ) అట్లయిన గుఱ్ఱముల నాఁపుము.

సూతు — చిత్తము. (అనిరథమును నిలుపుచున్నాఁడు).

(అంతట వైఖానసుఁడు మరి యిరువురితోఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు)

వైఖానసుఁడు — (హస్తమునుబైకెత్తి) రాజా! ఆశ్రమమృగమిది చంపఁ
దగదు. చంపఁదగదు.

గీ. తగదు తగదహో యీయమ్ముతగుల నిట్టి
మెత్తనగులేడి మేనఁ బూఁగుత్తి నగ్ని
వలె నిశితపాతపవిసారములగు నీశ
రంబులేడ మృగచలజీవంబులేడ.

గీ. అట్లగుటలెస్స సంధించినట్టి నీదు
సాయకంబును వేయుపసంహరింపు
మార్తరక్షణమునకె మీయస్త్రమధిప
పాపరహితుల నొప్పించుపనికిఁగాదు.

రాజు—ఇదిగో! యుపసంహరించితిని. (అనిచెప్పినట్లు చేయుచున్నాఁడు.)

వైఖా—పురువంశప్రదీపకుండవగు నీకిదితగినది.

కం. అదిరా! పురువంశంబున
నుదయించిననీకు నెంతయు యుక్తంబా
నిది యేవంవిధగుణసం
పదగల్గినసుతునిఁ జక్రవర్తినిఁ గనుమా.
(తక్కినయిరువురు చేతులెత్తి)
తప్పక చక్రవర్తియగు సుతునిఁగాంచెదవుగాత.

రాజు—(ప్రణమిల్లి) బ్రాహ్మణాశీర్వాదమును బరిగ్రహించినాఁడను.

వైఖా—రాజా! సమిధలఁదెచ్చుటకు మేము బయలుదేరితిమి, కులపతి యగు కణ్వునియాశ్రమమల్లదె మాలినీతీరమునఁ గనఁబడుచున్నది, కార్యాంతరభంగము కానియెడల నాశ్రమమును బ్రవేశించి యతిథిసత్కారమును గ్రహింపఁదగును. మఱియు,

కం. ప్రతిహతవిఘ్నంబులు ర
మ్యతరములగు మునులక్రియల నటఁగని గనదే
గతి గుణకిణాంకితము భూ
పతి నీభుజమెంతదవ్వు పాలించెననో.

రాజు—కులపతులిప్పు డాశ్రమమందున్నారా?

వైఖా—కూఁతురగు శకుంతల నాశ్రమమున నతిథిసత్కారమునకై నియమించి యామెయొక్క ప్రతికూలదైవము నుపశమింపఁజేయుటకు వారిప్పుడే సోమతీర్థమునకేఁగిరి.

రాజు—పోఁగాక. ఆమెనే చూచెదను. మహర్షియెడ నాకుగలభక్తి నామెయే యాయనకు విన్నవింపఁగలదు.

వైఖా—మేముఁ బోయివచ్చెదము (అనిశిష్యులతో నిష్క్రమించును).

రాజు—సూతుఁడా ! గుఱ్ఱములఁ దోలుము. పుణ్యాశ్రమదర్శనమున మనలం బవిత్రులఁ గావించుకొందము.

సూతు—దేవరయాజ్ఞానుసార మొనరించెదను. (అనితిరిగి రథవేగమును నిరూపించును.)

రాజు—(అంతటఁ గలయఁజూచి) సూతుఁడా! ఇదిచెప్పకున్నను తపోవనము యొక్క సంపూర్ణత్వమని తెలియవచ్చుచునేయున్నది.

సూతు—ఎట్లు ?

రాజు—నీవు చూడలేదా యేమి ? ఇదిగో !

మ. వనికంటె శుకగర్భకోటరముఖభ్రష్టంబు లీచెట్లక్రిం
దున * నీవారము లింగుదీఫలభిదల్ సూచించునిద్ధంపురా
ళ్ళను విశ్వాసముచే నళిన్నగతి చాలన్ జప్పుడుల్ సైచు లే
ళ్లను వల్కంబులజాఱు నీరముల చాళ్ళన్ మజ్జమార్గంబులన్.

సూ—అంతయు నట్లేయున్నది.

రాజు—(కొంతదూరముపోయి) తపోవనవాసుల కాటంకము గలుగఁ గూడదు. ఇచటనే రథమునిలుపుము. నేనుదిగియెదను.

సూ—పగ్గముల బట్టుకొన్నాఁడను ఆయుష్మంతుఁడిఁక దిగవచ్చును.

రాజు—(దిగి) సూతా!తపోవనంబులు వినయవేషముఁ బ్రవేశింపఁ దగినవి కదా ! వీని నందుకొనుము (అని యాభరణములను ధనువును దీసి సూతునకిచ్చుచున్నాఁడు) సూతుఁడా ! నేనీయాశ్రమవాసులఁ జూచివచ్చులోపల నీవు గుఱ్ఱముల వీపులఁగడుగుము.

సూ—చిత్తము (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు).

రాజు—(కొంతనడచి, యవలోకించి) ఆశ్రమద్వారమిదిగో ప్రవేశించుచున్నాను. (ప్రవేశించి నిమిత్తమును సూచించుచు)

కం. శాంతం బీ యాశ్రమపద
మింతయు బాహు వదరునిట నెటు తత్ఫలమా
వింతా! భవితవ్యమ్ముల
కంతట మార్గంబులట్టె యమరుంగాదే.

---

* జానుల్ క్వచిదిదం

(నేపథ్యమున)

సఖులారా! ఇటు! ఇటు!

రాజు— (చెవియొగ్గి) ఓహో వృక్షవాటికకు దక్షిణమున మాటలాడు నట్లు వినవచ్చుచున్నది. అచ్చటికిఁ బోయెదను. (కొంతనడచి— చూచి-) ఆహా! ఈ తాపసకన్యలు వారివారి శక్తికిఁ దగిన నీటికడవలతో మొక్కలకు నీరుఁబోయ నిటువచ్చుచున్నారు. (లెస్సఁగాఁ బరికించి) ఆహా! వీరిదర్శన మెంతరమ్యము.

క౦. కాంతారాశ్రమ జనమున
కంతఃపురదుర్లభతను నమరినయే ని
శ్చింతయు గుణములమీఱు వ
నాంతరలత లుపవనంబులందలి లతలన్.

ఈచెట్టుచాటున నిలిచి చూచుచుండెదను. (అని చూచుచు నిలుచున్నాఁడు.)

(అంతటఁ బైఁజెప్పిన వ్యాపారముతో నిద్దరుసఖులతో శకుంతల ప్రవేశించుచున్నది.)

శకు—సఖులారా! ఇటు! ఇటు!

అన—చెలీ శకుంతలా! తండ్రిగారగు కాశ్యపులకు నీమీఁదకన్న నీయాశ్రమములోని మొక్కలమీఁద నెక్కుడు మక్కువయని తోఁచుచున్నది. ఏలయన నవమాలికా కుసుమంబుఁబోలె సుకుమారివగు నిన్నుఁగూడ నీ చెట్లపాదులకు నీళ్ళుపోయ నియమించినారు.

శకుం—తండ్రిగారి యాజ్ఞమాత్రమే కాదు వీనియందు నాకును సోదర స్నేహమే కలదు.

(అని చెట్లకు నీళ్ళుపోయుట నభినయించుచున్నది.)

రాజు—కణ్వునకీమె కూఁతు రెట్లుయియుండును? ఈమె నాశ్రమధర్మమందు నియోగించుటంబట్టి పూజ్యుఁడగుకణ్వుఁ డౌచితిఁ బాటించినవాఁడుకాఁడుగదా!

క౦. ఈయవ్యాజ మనోహర
కాయంబుఁ దపంబు నోర్వఁగాఁజేయుఁగఁ దా

నేయుని గోరునతఁడు శమిఁ
గోయఁగడఁగుఁ గలువఱేకుకొనలన్ రూఢిన్.

కానిమ్ము. ఈచెట్టుచాటుననుండి యలికిడిగాకుండఁ జూచెదను (అని అట్లు చేయుచున్నాఁడు).

శకు—సఖీ! అనసూయా! ప్రియంవద నావల్కలమును బిఱ్ఱుగబిగించి కట్టినది. దీనినిఁగొంచెము సడలింపుము.

అన—అట్లే (అనిసడలింపుచున్నది).

ప్రియ—(నవ్వుచు) ఏ న్నేలనిందించెదవు? పయోధర విస్తారమును గలిగించునీయౌవనమును నిందించుకొనుము.

రాజు—ఈమెవయస్సున కీవల్కలమెంతమాత్రము తగినదికాదు. ఐననిది యలంకారశోభ నతిశయింపఁజేయలేదని చెప్పరాదు ఎట్లంటే!

చ. జలజము శైవలావృతము చక్కదనంబున నెక్కుడేయగున్
మలినమయుయ్యుఁ జంద్రునకు మచ్చమలంతగ లక్ష్మిఁగూర్చు వ
ల్కలముఁ గైన నీకఁ గాంచువిశేషమనోహరత్వమే
యిలవయి సుందరాకృతుల కెద్దియలంకృతిఁ బోలదో గదా.

శకుం—(ముందుచూచి) గాలిచేఁగదలుచున్న పల్లవాంగుళులచే నీకేసరవృక్షము నన్నుఁ ద్వరగారమ్మని పిలుచుచున్నట్లున్నది. కాన నేనిప్పుడు దీనినిసంభావించెదను (అనివెళ్లును).

ప్రియ—సఖీ! శకుంతలా! అచ్చటనే కొంతసేపు నిలువుము. నీవుచేరువనున్నప్పుడీ కేసరవృక్షము తీఁగతోఁగూడుకొన్నట్లు శోభించుచున్నది.

శకుం—కావున నేగదా! నీవు ప్రియంవదవైతివి.

రాజు—ప్రియమైనప్పటికిని ప్రియంవద శకుంతలనుగూర్చి తథ్యమే చెప్పినది. ఈమెకు

---

* పాఠాంతరము

గీ. నాచుగప్పియున్న నలినంబురమ్యంబు। శశికినల్లమచ్చ చాయఁదెచ్చు
నీమెవల్కలముల నెంతయుశోభిల్లు। మంచికేది గాదు మండనముగ.

కం. చివురువలెఁ గెమ్మోవి మృ
దువిటపముల ననుకరించు దోర్యుగళంబా
పువువలెఁ గమనీయంబగు
నవయౌవనమంగములను నాటికొనమరెఁ.

అన—సఖీ శకుంతలా! సహకారమునకు స్వయంవరవధువైన యీనవ మాలికకు వనజ్యోత్స్నయని పేరుపెట్టితివి దీనిని మఱచితివి.

శకుం—అట్లయిన నన్ను నే మఱచిపోవలసినదే (అని లతనుసమీపించి దానినిఁజూచి) రమణీయమగు కాలమునం దీలతాపాదపమిథునము నకు సంబంధము కుదిరినది. వనజ్యోత్స్న నవకుసుమయౌవనవతి. స్నిగ్ధపల్లవములచే భోగార్హమైనదిసహకారము. (అనిచూచుచు నిలుచున్నది.)

ప్రి—అనసూయా! వనజ్యోత్స్నను శకుంతలయంతగా నేలఁజూచుచున్నదో నీకుఁదెలియునా?

అన—నాకుఁ దెలియలేదే! చెప్పుము.

ప్రియ—వనజ్యోత్స్న తనకుఁదగిన వృక్షరాజము నెట్లుపొందెనో యట్లే తనకు ననురూపుఁడైన భర్తలభించునాయని,

శ—ఇదియంతయు నిశ్చయముగా నీమనస్సునందలి యభిలాష. (అని కలశమును గ్రుమ్మరించుచున్నది.)

రా—కులపతులగు కణ్వులకీమె యసవర్ణక్షేత్రసంభవయై యుండునా యేమి? చాలుచాలు. సందేహమేల?

గీ. పూజ్యమైనట్టి నామనంబు వలచెనిఁక
సంశయంబేల నీమెరాజన్యయోగ్య
సందియంబులు గలవట్ల సత్పురుషుల
కాత్మవృత్తులగుఁ బ్రమాణమదినిజంబు.

అయినప్పటికి నీమెయాథార్థ్యం బరసెద.

శ—(సంభ్రమముతో) అమ్మో, నీళ్లుపోయుటచే బెదరిరేఁగి యీ మధుకరుఁడు నవమాలికను వదలి నాముఖముమీఁదికి వచ్చుచున్నాఁడు. (అనిభ్రమరబాధ నభినయించుచున్నది.)

రా—ఆశతో

చ. వ్యధనువడంక మాటికి నపాంగవిలోకనమంటుచుంజ రహః
కథనముభంగిఁ బాడుచును గర్ణములంజ మృదుగీతి భోగమూ
లధనము కాంతమోవి కడుడగ్గఱిగ్రోలెదు చే నదల్చినం
మధుకర!!! తత్త్వమారయుట మావనియయ్యెఁ గృతార్థుఁడీవె కా.

శకు—దుండగీఁడు మధుకరుఁడు నన్ను వదలునట్లులేదు. ఇంకొకచోటికి నేఁబోయెదను. (ఒక్కయడుగు వేసి మధుకరునివంక జూచి)ఇక్కడకు గూడ నెట్లువచ్చుచున్నాఁడో! సఖులారా! ఈదుర్వినీతుఁడగు మధుకరునిబారినుండి నన్ను రక్షింపుఁడు.

ఉభయులు—(చిఱునవ్వుతో) రక్షించుటకు మే మెవరము? దుష్యంతుని రమ్మనుము. తపోవనములు రాజరక్షితవ్యములుగదా!

రాజు—ఇదియే బయలువడుటకు నాకు మంచిసమయము. భయపడఁదగదు. భయపడఁదగదు. (అని సగములోనాపి ఆత్మగతముగ) అటులైన రాజభావము బయలువడునేమోకదా! కానిమ్ము. ఇటులఁ బలికెదను.)

శ—(ఇంకొకయడుగుపెట్టి నిలిచి, దృష్టినిగుడించి) ఇచ్చటకుఁగూడ నన్నెట్లనుసరించి వచ్చుచున్నాఁడో!

రాజు—(త్వరగాఁ బ్రవేశించి)

గీ. దుర్వినీతుల దండించి యుర్విపౌర
వుండు పాలించుచుండ నెవ్వండు వీఁడు
తపసికన్యల ముగ్ధలఁ దవిలి యవిన
యంబునను నేఁచు నిట్లు భయంబుఁదక్క.

(అందఱు రాజును జూచి, ఇంచుకసంభ్రాంతచిత్తులగుచున్నారు.)

అన—ఆర్యా! అంత యుపద్రవమేమియు లేదు. ఈ మా ప్రియసఖి మధుకరాభిభూయమానయై భయపడినది. (అని శకుంతలనుఁ జూపుచున్నది)

రాజు—(శకుంతలవైపుతిరిగి) తపస్సు వర్థిల్లుచున్నదా!

(శకుంతల తత్తరముతో మాటాడకూరకున్నది)

అన—మీవంటి యుత్తములైన యతిథులరాకచే మఱియు వర్ధిల్లు చున్నది. సఖీ శకుంతలా! పర్ణశాలకుఁబోయి ఫలములతోఁగూడ నర్ఘ్యమును గొనితెమ్ము. ఇయ్యది పాదోదకంబగు.

రాజు—మీసూనృతవాక్కులే నాకాతిథ్యమయ్యెను.

ప్రి—అట్లైని నార్యులు చల్లనినీడగల యీాసప్తపర్ణవేదికపై ముహూర్తము విశ్రమించి బడలికఁదీర్చుకొందురుగాక.

రాజు—మీరుకూడ నీపనిచేసి మిక్కిలి యలసినట్లున్నారు.

అన—సఖీ! శకుంతలా! అతిథులసేవించుట మనకుచితముగదా! ఇచటఁ గూర్చుందము (అని యందఱు కూర్చుందురు).

శకుం—(ఆత్మగతము) వీనింజూచినదిమొదలు నాకేలకో! తపోవనవిరుద్ధమైన మనోవికారము కలిగినది.

రాజు—(అందఱనుజూచి) ఆహా! సమవయోరూపములచే నెంతరమణీయమైనది మీాస్నేహము!!

ప్రి—(జనాంతికముగ) అనసూయా! చతురగంభీరాకృతిగలిగి నేర్పుగను బ్రియముగను మాటలాడుచు మహారాజువలెఁ గన్పట్టునీతఁ డెవ్వఁడు?

అ—సఖీ! నాకుఁగూడ నట్టికుతూహలమే కలదు. ఈయననేయడిగెదను. (ప్రకాశముగ) ఆర్యుని మధురాలాపములవలనఁ గలిగినచనవు నన్నుఁబ్రేరేచుచున్నది. ఆర్యునిచే నేరాజర్షివంశ మలంకరింపం బడుచున్నది? ఏదేశప్రజనులు దేవరవిరహమునఁ దహతపడుచున్నారు? తపోవనగమనపరిశ్రాంతి కేనిమిత్తమున నిట్టిసుకుమారశరీరము పాల్సేయఁబడినది?

శ—(ఆత్మగతము) హృదయమా! తత్తరపడకుము. నీవడుగఁదలఁచినదాని నన్సూయయే యడుగుచున్నది.

రా—(ఆత్మగతము) నన్నునేనెట్లు తెలుపుకొందును? పోనీనన్నెట్లు మఱుగు పఱచుకొనగలను? కానీ యీాలాగున నీమెతోఁజెప్పెదను. (ప్రకాశముగా) అమ్మా! పౌరవరాజుచే ధర్మాధికారమునందు నియోగింపఁబడినవాఁడనై యాశ్రమవాసులక్రియలు నిర్విఘ్న

ముగ జరుగుచున్నవాయని తెలిసికొనుట కీధర్మారణ్యమునకు వచ్చితిని.

అ—ఇప్పుడుగదా ధర్మచారులైన యాశ్రమవాసులు సనాథులైరి. (శకుంతల శృంగారలజ్జ నభినయించుచున్నది.)

సఖులు—(ఉభయులయాకారములను గ్రహించిజనాంతికముగ) సఖీశకుంతలా! నాయనగారే యిప్పుడిక్కడనుండెనా!

శకు—ఉన్న నేమగును?

సఖులు—ఈయతిథిశ్రేష్ఠునిఁ దనజీవితసర్వస్వమునొసంగియైనఁగృతార్థునిఁగాఁజేయును.

శ—మీరుభయులుపొండు. మీరెద్దియోమనమున నిడుకొని మాటలాడుచున్నారు. మీమాటల నేవినను.

రాజు—మేముకూడ మీసఖినిగురించి కొంతయడిగెదము.

సఖులు—ఆర్యా! ఇట్లుకోరుట మమ్మనుగ్రహించుటయే.

రా—పూజ్యులగుకాశ్యపులు శాశ్వతబ్రహ్మనిష్ఠులని ప్రసిద్ధి. ఈమీసఖి వారికాత్మజ యెట్లయ్యెను?

అ—దేవరచిత్తగింపుఁడు. కృత గోత్రనామధేయుఁడును మహాప్రభావసంపన్నుఁడు నగు కౌశికుఁ డను రాజర్షి యొకఁడు గలఁడు.

రాజు—కలఁడు. వినియున్నాము.

అన—మాచెలినిఁగన్నవాఁ డతఁడేసుండీ. పరిత్యజింపఁబడిన యీమెకు శరీరపోషణాదికముచేసి పెంచుటచేఁ గాశ్యపులు తండ్రియైరి.

రా—"పరిత్యజింపఁబడి" యను శబ్దముచే నాకుఁ గుతూహలము పుట్టుచున్నది. ఆమూలాగ్రముగ విన నిచ్ఛగించుచున్నాను.

అన—దేవర యవధరింపుఁడు. పూర్వము గౌతమీతీరమున నా రాజర్షియుగ్రతపముఁ జేయుచుండఁగానెంతయుభయమునొందిన దేవతలచే నియమవిఘ్నకారిణియగు మేనకయను నప్సరస పంపఁబడినది.

రా—దేవతలకు నన్యసమాధిభీరుత్వ మెప్పుడునున్నదే!

అ—రమణీయమగు వసంతసమయమున నున్మాదమును గలిగించు నామె రూపమును జూచి (ఇట్లు సగముచెప్పి లజ్జచే నూరకుండును.)

రా—తరువాత తెలియుచునేయున్నది. సర్వవిధములనీమె అప్సరస్సంభవయే

అ—అవును.

రా—యుక్తముగ నేయున్నది.

కం. కరమరుదగు రూపంబిది
తరమా పొడమంగ మర్త్య తరుణులయందుఁ?
తరళజ్యోతి తటిల్లత
ధరనుద్భవ మొందుటన్న దబ్బరయొకదా!.

(శకుంతల తలవంచుకొనియున్నది.)

రా—(ఆత్మగతముగ) నామనోరథము నెఱవేఱ నవకాశముకలదయ్యె. అయినఁజెలికత్తెలు పరిహాసముగా నుదహరించిన యీమె వర ప్రార్థనము విని నామనంబు భిన్నభావంబులచేఁ గలఁతనొందుచున్నది.

ప్రి—(మందహాసముతో శకుంతలనుఁజూచి రాజువైపుతిరిగి) దేవర మరల నేమో చెప్పఁదలఁచినట్లున్నారు?

శకుంతల—(చెలికత్తెను వేలితో బెదరించుచున్నది.)

రా—నీవు చక్కఁగఁ గనిపెట్టితివి. మాకు సచ్చరిత్రమును వినుట యందలి కుతూహలమున మఱియొకవిషయము నడుగఁదలఁచినాము.

ప్రి—తామింతవిచారింప నక్కఱలేదు. మనసిచ్చి యేవిషయమైన ముచ్చటింపఁదగినవారుగదా ? తపస్విజనులు!

రా—ఇట్లుమీసఖినిఁగూర్చి తెలియఁగోరుచున్నాము.

ఉ. ఈనళినాయతాక్షి కుసుమేషుసుకృత్యనిరోధియైన వై
ఖానససద్వ్రతంబు పతిఁగాంచెడుదాఁక నిటాచరించునో ?
కానియెడన్నిరంతరముఁ గానల నాత్మసమానదృష్టి సొం
పైనమృగీతతింగలిసి యాడుచుఁ బ్రొద్దులుపుచ్చునోకదా !.

ప్రియ—ఆర్యా ! ధర్మాచరణమునందుగూడ నీమె పరవశయే యయినను దండ్రిగారికి మాత్ర మనురూపుఁడైనవరునకు నీమెనిచ్చి పాణిగ్రహణము నొనర్చుటయే సంకల్పము.

రా—(ఆత్మగతముగ) ఈకోరిక దుర్లభము కాదుసుమీ!

గీ. హృదయమా సస్పృహామవగు మింకనీవు
సంశయంబది యిప్పుడే సమసిపోయె
నగ్నియని దేనిశంకించి తదియయార
తాఁకఁదగినది యయ్యె సద్రత్నమిద్ది.

శ—(రోషముతోనున్నట్టుగ) అనసూయా! నేను వెళ్ళెదను.

అన—ఏల?

శ—పూజ్యురాలైన గౌతమికి నీయసంబద్ధ ప్రలాపినివైన ప్రియంవదను గూర్చి చెప్పుటకు.

అ—సఖీ! అతిధిశ్రేష్ఠుని సత్కరింపకయే విడిచి యిచ్చవచ్చిన చోప్పున వెళ్లుట యుక్తముకాదు.

శకుంతల—(ఏమియు బదులుచెప్పకయే బయలుదేరును.)

రాజు—(పట్టుకొనఁబోయి తిరిగి తనను నివారించుకొని స్వగతముగా) ఔరా! కామజనచిత్తవృత్తి చేష్టాప్రతిరూపముగనున్నది కదా! ఏలయన, నేను

కం. మునిసుత వెనుకొనఁగోరియు
వినయము తోడ్తోడఁబోడమి వేగిరమడఁపఁగ
మునుపున్నచోటనుండియుఁ
జనిమఱలఁగ వచ్చువాని చందంబైతిఁ.

ప్రియ—(శకుంతలనడ్డగించి) సఖీ! నీవు వెళ్లఁదగదు.

శ—(బొమముడిపాటుతో) ఏమినిమిత్తము?

ప్రి—నీవునాకు రెండుచెట్లకు నీళ్లుపోయ నప్పుపడియున్నావు! రమ్ము.
(అని బలవంతముగా నామెను మరలించును)

రా—కల్యాణీ! నీళ్లుపోయుటవలననే యీమె యలసినట్లుకనబడుచున్నది ఏలయన నీమెకు

మ. ఘటమెత్తఁగ సడలెఁగ భుజమ్ములవి రాగంబెక్కెఁ బాణిద్వయిఁగ
ఘటియించుంగద యిప్పుడేఁగుచములఁగ గంపంబు నిట్టూర్పుచె
మ్మటలుఁగ గర్ణశిరీషరోధులుగఁ బ్రగమ్మఁగ జొచ్చె నెమ్మోముననఁ
పటిమఁగ జెర్వఁగనొక్కచే ముడివిడఁగ బర్యాకులంబుల్ కురుల్.

కానసీమెను నేనుఋణవిముక్తఁ గావించెద (అని యుంగరము నిచ్చును) (సఖులిద్దఱు నామముద్రాక్షరములఁ జదువుకొని యొండొరులఁ జూచుకొందురు)

రాజు—మమ్ముల నన్యథాభావింపవలదు. ఇది రాజుగారి బహుమానము కావున నన్నొక రాజపురుషునిఁగా నెఱుంగుఁడు.

ప్రి—ఆకారణముననే యీయుంగరము మీవ్రేలి నెడఁబాయఁదగదు. దేవరమాటచేతనే యిప్పుడీమె ఋణవిముక్తురాలయ్యెను. (ఇంచుకనవ్వి) సఖి శకుంతలా! కరుణాళుఁడగు నార్యునిచే నేల! మహారాజుచే ఋణవిముక్తురాలవైతివి. ఇఁకనీవిప్పుడుపొమ్ము.

శకుం—(ఆత్మగతము) నేనేస్వతంత్రనైనచో! (ప్రకాశముగ) నన్నడ్డగించుటకుగాని పోనిచ్చుటకుగాని నీవెవతవు?

రాజు—(శకుంతలనుజూచి స్వగతముగ) ఈమెయెడనాకెట్లున్నదో యీమెకునాయెడ నట్లెయుండునా? ఉండకేమి? నామనోరథమున కవకాశముకలదు ఎట్లన?

గీ. కలిసిమాటలాడఁగా నొల్లనట్లుండు
వీనులొగ్గుఁ బల్కఁబూనినంత
నన్నుఁజూడనట్టులున్నది గాకీమె
కంటి కన్యవిషయమంటదెందు.

(నే ప థ్య ము న)

ఓతాపసులారా! చేరువనుండి యాశ్రమమృగముల రక్షించుకొనుఁడు. మృగయావిహారియై దుష్యంతమహారాజు సమీపించియున్నాఁడఁట.

తే.గీ. కొమ్మలందు జలార్ద్రవల్కమ్ములార
గట్టు నాశ్రమద్రుమముల బిట్టు † రాలు
పరిణతారుణనిభమైన తురగఖురహ
తరజ * మియ్యది మిడుతలదండువోలె.

మఱియు.

---

† పడెడు * మానుటియు

మ. ఒకదంతంబున దీవ్రఘాతహత వృక్షోరుప్రకాండంబు ని
ల్పి కరంబద్ధులలాగఁ జుట్టుకొను తీవెల్ పాశముల్ గాఁగ భి
న్నకురంగౌఘము మాతపంబునకు విఘ్నంబెత్తురూపట్లు పా
యకు తేరుంగని యేన్గిదే బెదరి ధర్మారణ్యముం జొచ్చెడిన్.

(స్త్రీలందరు చెవియొగ్గివిని యించుక తత్తఱపడుచున్నారు)

రాజు—(ఆత్మగతము) ఇసీ! పౌరులు మమ్ము వెదకుచువచ్చి తపోవనమును గలఁతఁబెట్టుచున్నారు. కానిమ్ము. మేమిఁక వెళ్ళెదము.

సఖులు—ఆర్యా! యీ యారణ్యకవృత్తాంతముచేతఁ గలఁతఁబొంది నాము. పర్ణశాలకుఁ బోవుటకు మాకనుజ్ఞనిండు.

రాజు—(సంభ్రమముతో) మీరుపోయిరండు. మేమును నాశ్రమమున కెగ్గు జరగకుండునట్లుగఁ బ్రయత్నించెదము.

(అందఱు లేచుచున్నారు.)

సఖులు—ఆర్యా! మీకతిథిసత్కార మొనర్పనిమేము తిరిగిదర్శనమిండని ప్రార్థింప సిగ్గువడుచున్నాము.

రాజు—అట్లనకుఁడు. మీరు దర్శనమిచ్చుటయే మాకు సత్కారము.
(శకుంతల రాజునుజూచుచు నెపముపెట్టి యాలసించి చెలులతో నిష్క్రమించును.)

రా—నగరగమనమునుగూర్చి మాకు నుత్సాహము తగ్గుచున్నది. పరివారజనమును గదిసికొని వారినిఁ దపోవనమున కనతిదూరమున విడియించెదను. శకుంతలావ్యాపారమునుండి మనసుమఱలింప నా వశముగాకున్నదిగదా! ఏలయన నాకు

కం. తనువా! ముందఱకడుగిడు
మనమా! యపరిచితమనగ మరలుచుబోఁ జుఱ్ఱ
అనిలమున కెదుఱఁగొను కే
తనచీనాంశుకముఁబోలెఁ దటతటమనుచున్.

(ఇట్లందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది యాంధ్రీకృతాభిజ్ఞాన శాకుంతలమునందలి
ప్రథమాంకము సమాప్తము.

అభిజ్ఞాన శాకుంతలము.

ద్వితీయాంకము.

అంతట విషణ్ణుఁడగు విదూషకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.

విదూ—(నిట్టూర్పువిడిచి) హాదైవమా! మృగయాసక్తుఁడగు నీరాజు సఖ్యమున దుఃఖముదెచ్చుకొంటిని. ఇదిగో మృగము, అదిగో వరాహము; అదిగో శార్దూలమని మధ్యాహ్నమునందుఁగూడ వేసవి నల్పచ్ఛాయలగు వృక్షములక్రింద నొకయడవినుండి మఱియొక యడవికిఁ దిరుగవలసివచ్చినది. ఆకులములువడి చివికి వగరెక్కిన వెచ్చని సెలయేటినీళ్లుఁ ద్రాగవలసివచ్చినది. వేళకానివేళలలోఁ దఱుచుగఁ గఱుకుట్లతోఁ బొట్ట నింపుకోవలసివచ్చినది. వేటయందు గుఱ్ఱములవెంబడిఁ బఱుగులిడుచుండుటచేఁ గీళ్లుసడలి రాత్రులందుసైతము పడకకుమురక బొత్తిగా నిద్దురపట్టుటలేదు. ఇంకను దెల్లవాఱలేదు. అప్పుడే తొత్తుకొడుకు లీపిట్ట వేటకాండ్రు వలలుగిలలుతీసుకొనుచు నడవి నరికట్టఁజేయు కోలాహలమువలనఁ బట్టిన నిద్రభంగమైనది. ఇప్పటికి నింతటితోఁ బీడతొలఁగిపోలేదు. ఇప్పుడు గోరుచుట్టుమీఁద రోకటిపోటువలెనైనది. నిన్న మేమెవ్వరమును లేనప్పుడు మృగమును వెంబడించుచు నాశ్రమపదముఁ బ్రవేశించిన మారాజునకు నాదురదృష్టమునఁ దాపసకన్యయగు శకుంతల కంటఁబడినదఁట. ఇప్పుడెట్లు నూరికిఁబోవుటయేఁ దలపెట్టఁడు. నేఁడు నామెచింతతోనే రాజునకుఁ దెల్లవాఱినది. ఏమిగతి! మహారాజు కాల్యకృత్యములఁ దీర్చుటతోడనే దర్శింతును. విండ్లు చేఁబూని వనపుష్పమాలికలధరించిన యవనస్త్రీలు వెంటరాఁగాఁ బ్రియవయస్యుం డిటకేవచ్చుచున్నాఁడు. కానిమ్ము. అంగభంగవిక

మునివలె నిలిచెదను. ఇట్లైనను నాకుఁ గొంతవిశ్రాంతి లభించు నేమో! (అని కట్టునూతఁజేసికొని నిలుచున్నాఁడు.) (పైనవర్ణింపఁ బడినట్లు రాజు పరివారముతోఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు.)

రాజు—గీ. ఎంచఁ బ్రియురాలు సులభకాదెటులతదీయ
భావ దర్శనాశ్వాసి నాస్వాంతమార
కాయజుండు కృతార్థుండు గానిపట్ల
రతినొసంగు పరస్పర ప్రార్థనంబు.

(మందహాసముచేసి) ఇటులనేకదా! తనయభిప్రాయమున కనుగుణముగ నిష్ట జనమనోవృత్తులను గల్పించుకొని కాముకుఁడు సవ్వుల పాలగుచున్నాఁడు.

మ. కనియెన్ స్నిగ్ధపుఁజూపు వేఱుదెస నక్కంజాక్షి వీక్షించుచున్
జనియెన్ మెల్లఁగలీలఁగా జఘనవిస్తారంపు భారంబునన్
జనుచోఁ గూడదటంచు నాఁగుచెలిమిన్సన్ బల్కె సేర్ష్యంబుగాఁ
గనసర్వంబుమదర్థ మద్దిరగనుంగా కామి స్వాత్మీయతన్.

విదూ—(అట్లనిలుచుండి) సఖుఁడా! నాకుఁ గాలుసేతులు కదలుట లేదు. వాఙ్మాత్రమున నే విజయీభవయని పలుకుచున్నాను.

రా—ఈయంగవైకల్యము నీకెట్లు తటస్థించినదోయి?

విదూ—ఎట్లా! కన్నుఁబొడచిన నీవే కన్నీటి కారణమడుగుచున్నావు!

రా—నాకేమియుఁ దెలియలేదు.

వి—సఖుఁడా! ప్రబ్బలిచెట్టు మరిగుజ్జువలె వంగుట స్వప్రభావముచేతనా? నదీవేగము చేతనా?

రా—దానికిఁ గారణము నదీవేగమే.

విదూ—నాకును నీవే కారణము.

రా—అదియెట్లు?

వి—రాచకార్యముల నుజ్జగించి భయంకరమైన యీయరణ్యప్రదేశమందు నీవిట్లడవిద్రిమ్మరివి కావలసివచ్చినది. నిక్కమువచింతు. ప్రతిదినము నీయడవిమృగములవెంటఁ బరుగులిడుటచేఁ గీళ్లుసడలి యవయవములు నాకు వశముగాకున్నవి. కావున నొక్కదినమైనను విశ్రమించుటకు నన్ను విడువఁ బ్రార్థించెదను.

రాజు—(స్వగతము) ఇతఁడు నిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు. నాకుఁగూడ కాశ్యప సుతతలఁపునకు వచ్చిన వేటమీఁద మనసుపోకున్నది. ఏలయన

గీ. వనిని బ్రియురాలితో సహవాసమమరఁ
గలికి చూడ్కు లక్కలికికిఁ గఱపినవన
నొవ్వ లేళ్ల నే నేయంగనోపనకట
యమ్ముఁద్రొడిఁగిన బాణాసనమ్ము వంచి.

విదూ—(రాజు మొగముఁ జూచి) మీరేదియో మనసునఁ బెట్టుకొని యా లోచించుచున్నారు. నేఁజెప్పినదంతయు నరణ్యరోదనమయ్యెను.

రాజు—(ఇంచుకనవ్వి) వేఱేమున్నది? స్నేహితునిమాట దాఁటగూడనిది గదా? యని యూరకుంటిని.

విదూ—చిరంజీవ (అని వెళ్లఁగోరును.)

రాజు—వయస్యా! ఉండుము. ఇంకను జెప్పవలసినమాట యున్నది.

విదూ—దేవరయానతిచ్చెదరుగాక.

రాజు—నీవు శ్రమతీర్చుకొనుచు ననాయాసమైనయొక కార్యమందు నాకును సహాయపడవలసియున్నది.

విదూ—మోదకభక్షణమునందా యేమి? అయినఁ దీరికయే.

రాజు—ఇదిగో! చెప్పుచున్నాను. ఓరీ! ఎవఁడురా! అక్కడ.

(ప్రవేశించి దండమిడి) దౌవారికుఁడు—దేవరయాజ్ఞాపింపుఁడు.

రాజు—రైవతకా! సేనాపతినిటకుఁ బిలుచుకొని రమ్ము.

దౌవా—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించి సేనాపతితోఁ దిరిగి ప్రవేశించి సేనాపతితో) దేవరవారాజ్ఞాపించు నాతురతతో నిటువైపే చూచుచున్నారు. సన్నిధి కరుగుఁడు.

సేనా—(రాజునుజూచి) వేటనింద్యమైనప్పటికిని మహారాజు నెడ కేవలము గుణముగనే పరిణమించినది. ఎట్లన,

మ. అమరం గానసీమ సంతత ధనుర్జ్యాస్ఫాలన క్రూరపూ
ర్వము నర్కాంశు సహిష్ణువుఁ జెమట యల్పంబైన లేకుండి దా
ర్ఢ్యము కల్మిఁ గడు దగ్గియుఁ దెలియఁగా రాకున్న వై ప్రాణసా
రము నా మేనిటు కొండయేనుగువలె మీరల్ దాల్తురిప్పట్టునన్.

(సమీపించి) ప్రభువునకు జయమగుఁగాక జయమగుఁగాక! క్రూరమృగములు కదలకుండ నడవి నరికట్టియుంచితిమి. ఇంక నిక్కడ జాగేల చేసెదరు?

రాజు—వేటనునిందించు మాధవ్యునిచే నుత్సాహరహితునిగఁ జేయఁబడితిని.

సేనా—(జనాంతికముగ) సఖుఁడా! నీ వామాటమీఁదనే యుండుము. నేను మహారాజు చిత్తవృత్తి ననుసరించెదను. (ప్రకాశముగ) ఈమూర్ఖు నాలాగే ప్రేలుచుండనిమ్ము. నిశ్చయముగా దీనికిఁ బ్రభువే నిదర్శనము.

ఉ. క్రొవ్వఱిబొజ్జ సన్నగిలి గొబ్బున లేవఁగఁ దేలికౌను మే
నివ్వన సత్త్వభావికృతులెల్లఁగనం దగు గ్రోధ భీతులం
దవ్వల బాణజంతువులఁ దద్దయు నేయుట మెప్పు ధన్వి కిం
కెవ్విధి వేటదూష్యమనుటే మృష యెయ్యెడ నీవినోదవార్త౯.

విదూ—ఓరీ! ప్రోత్సాహకారకుఁడా! పోపొమ్ము. మహారాజిప్పుడు స్వస్థచిత్తుఁడై యున్నాఁడు. నీవొకయడవినుండి మఱియొకయడవికిఁ దిరుగుటలో నరనాసిక యందిష్టముగల యెదేనొక వృద్ధభల్లూకపు వాతఁబడఁగలవు.

రాజు—భద్రా! సేనాపతీ! మనమాశ్రమ సమీపమునందున్నాము. ఆ కారణమున నీమాటల నే నంగీకరింపను. ప్రకృతము

ఉ. కొమ్ములనీళ్ళు జిమ్ముచును గుంటల దున్నలు మున్గఁగాత వృ
క్షమ్ముల నీడ లేళ్ళుగమి చర్వితచర్వణముల్ రచించుతన్
నమ్మికఁ బల్వలంబున ఘనంబుగఁ బందులు ముస్తలెత్తుతన్
నెమ్మది నెక్కుడించుటను నేఁటికి గాంచుత నాదు చాపమున్.

సేనా—దేవరచిత్తము వచ్చినట్లు కానిండు.

రాజు—అట్లయిన ముందుపోయిన వనగ్రాహిణుల మఱలింపుము. మన సైనికులు తపోవనమునుఁ గలఁతఁ బెట్టకుండునట్లు నివారింపఁబడుదురుగాక. చూడు

గీ. శమపరాయణులగు తపస్విజనులందు
నణఁగియుండు తేజంబు దాహాత్మకంబు
సూర్యకాంతంబులటు ముట్టఁజులకనయ్యు
నన్యతేజోభిభవమున నదివెలార్చు.

సేనా— చిత్తము. దేవర యాజ్ఞాపించినట్లే.

విదూ— నీయుత్సాహవృత్తాన్తము భంగమైనదిలే! పో!

(సేనాపతి నిష్క్రమించును.)

రాజు— (పరిజనమును విలోకించి) మీరు వేటవేషమునుదీసివేయుఁడు. రైవతకా! నీవు నీపనిమీఁదనుండుము.

రైవ— దేవర యాజ్ఞాపించినట్లే. (అని నిష్క్రమించును.)

విదూ— ఒక్క పురుగైన లేకుండఁజేసితివి. లతలచే మేలుకట్లుగా నొనర్పబడి మనోహరముగానున్న యీ చెట్లనీడను గూర్చుండుము. నేనును సుఖముగఁ గూర్చుండెదను.

రాజు— నీవు ముందునడువుము.

విదూ— నీవురమ్ము. (ఇట్లిద్దఱుఁబోయి కూర్చుందురు.)

రాజు— మాధవ్యా! నేత్రసాఫల్యముఁ గాంచకపోతివి. ఏల యనఁ జూడఁదగిన దానినిఁ జూడకపోతివి.

విదూ— నీవు నాయెదుటనే యుంటివిగదా!

రాజు— అందఱు నాత్మీయమును మనోజ్ఞముగ నెంతురు. కాని నేను మాత్ర మాశ్రమమున కంతయు నలంకారమైన శకుంతలనుగూర్చి చెప్పుచున్నాను.

విదూ— (స్వగతము) కానిమ్ము. ఇతని కవకాశ మెంతమాత్రమీయను. (ప్రకాశముగ) చెలికాఁడా! మునికన్యక నీవు కోరఁదగినదిగాఁ గనఁబడుచున్నదే!

రాజు— పౌరవులకుఁ బరిహరింపఁదగిన వస్తువులమీఁద మనస్సు పోదు సుమా!

గీ. దేవకాంతకుఁబుట్టి యదివిడువంగ
మునికిఁ దొరుకుట నతనికిఁ దనయయయ్యె

నూతికిజిల్లేడుపైఁబడి యొప్పుచుండు
నవ్యనవమాలికా ప్రసూనంబువోలె.

విదూ—(నవ్వి) స్త్రీ రత్నములను సరకుఁగొనని నీకీ కోరికపుట్టుట పిండ ఖర్జూరములతో మొగము మొత్తినవానికిఁ జింతపండు రుచించినట్లే.

రాజు—నీవామెను జూడలేదు కావున నిట్లుచెప్పుచున్నావు.

విదూ—అట్లయిన నీకుఁగూడ నాశ్చర్యమును బుట్టించునది తప్పక రమణీయముగ నుండవలయును.

రాజు—వయస్యా! వేయేల?

గీ॥ చిత్రమునఁగూర్చి ప్రాణంబుఁజేర్చెనో విధి
మదిని నొప్పులకుప్ప నమర్చెనొకొ
మానవతిమేను బ్రహ్మసామర్థ్యమరయ
నూత్నమైతోఁచు నద్ది స్త్రీ రత్నసృష్టి.

విదూ—అట్లయిన రూపవతులందఱకు నీకఁ బరాభవమే.

రాజు—నా మనస్సులోనిమాటయు నిదియే.

మ. కన నాఘ్రాణము సేయనట్టి సుమ మా కల్యాణిరూపంబు చే
తనుగిల్లంబడనట్టి పల్లవమవిద్ధంబైన సద్రత్న మా
ననిక్రొందేనియ పుణ్యపూర్ణ ఫలముఁ నానిర్గలంబార యె
వ్వనికిఁ భోగ్యముగా విధాత సమకూర్పఁ జేసెనో నేర్పుమై.

విదూ—గారనూనె జిడ్డోడుచున్న తలగలజడదారిచేతిలో నామె పడకమున్న యామెను శీఘ్రముగ నేలుకొనుము.

రాజు—ఆమె పరాధీనురాలుగదా! తండ్రియును జెంతలేఁడు.

విదూ—ఇంతకు నీయెడల నామెచూపు వలపెట్లున్నది.

రాజు—స్వభావముగానే తపస్వికన్యలు ప్రగల్భరాండ్రు కారు అట్లయ్యు,

గీ. ఏ నెదురుగాఁగ మఱలించెదృష్టి నొర
కారణాంతరమున్నట్లు కలికినవ్వె
తద్వినయవారితుండగు దర్పకుండు
బయలుపడలేదు దాగినవాఁడుఁ గాడు.

విదూ—అట్లుగాక చూచినమాత్రముననే నీతోడ నెక్కు-నాయేమి!

రాజు—సఖులతో వెళ్లునపుడు లజ్జావతియయ్యు నామె దనభావమును స్పష్టముగఁ బ్రకటించెను. అది యెట్లంటే

గీ. సాగి రెండడుగు లూరక యేఁగెఁ దన్వి
గ్రుచ్చుకొనెఁ బాదములఁ గుశాంకురమటంచుఁ
జెట్లకొమ్మలఁ దగులని చేలకొంగుఁ
దీసికొనుమిష వెనుకకుఁ దిరిగిచూచె.

విదూ—అట్లయిన బత్తెము కట్టుకొని సిద్ధముగనుండుము. నీవు తపోవనము నుద్యానవనముగఁ జేసికొన్నట్లున్నది పో!

రా—సఖుఁడా! కొందఱు తపస్వులు నన్నుగుర్తించినారు. ఏ నెపముమీఁద నీయాశ్రమమున మనము నిలువవచ్చునో నీవు కొంత యాలోచింపుము.

విదూ—రాజవైన నీకు వేఱొక నెపమేమున్నది? తాపసులు నీవారధాన్యమున నాఱవభాగము మాకుఁ గప్పముఁ జెల్లింపవలసినదని,

రాజు—మూర్ఖుఁడా! రత్నరాసులనుసైతము త్రోసిపుచ్చి మనము గ్రహింపఁదగిన కప్పము వీరిని రక్షించుటచే మనకు ముట్టుచున్నది. చూడు.

ఆ. వె. ప్రజలొసంగు పన్ను పార్థివులకుఁ జూడ
శాశ్వతంబుగాదు జగమునందు
అక్షయముతపమున నాఱవపాలిత్తు
రాటవికులు మాకునది ధ్రువంబు.

(తెరలో)

ఆహా మనము కృతార్థులము.

రాజు—(చెవియొగ్గి) ఓహో యీధీర ప్రశాంతస్వరమును బట్టిచూడ వీరు తాపసులు కావలయును.

దౌవారికుఁడు—(ప్రవేశించి) దేవా! జయమగుగాక! జయమగుగాక! ఋషికుమారు లిద్దఱు ద్వారమందు వేచియున్నారు.

రాజు—అట్లయిన వారిని వెంటనే ప్రవేశపెట్టుము.

దౌవా—ఇదిగో తోడ్కొనివచ్చెదను.

(అని నిష్క్రమించి ఋషికుమారులతోఁ బ్రవేశించి)
తమరిటు దయచేయుఁడు.

(ఉభయులు రాజును జూచుచున్నారు.)

ప్రథముఁడు—కాంతిమంతుఁడయ్యు నీతఁడెంత విశ్వసనీయుఁడుగాఁ గను పట్టుచున్నాఁడు. ఋషులకుఁ దనకు విశేషభేదములేని యీరాజున కిదితగియేయున్నది. ఏలయన,

ఉ. ఈనృపుఁడుండు నాశ్రమము దెన్నఁగ సర్వజనోపభోగ్యమౌఁ
బూనితపంబుఁ బెంచుదినముల్ ప్రజఁ బ్రోచియితండు దాంతుఁడౌ
వినికి రాజపూర్వము యి వెల్గెను సన్మునిశబ్దముం గోరిక్
దా నభమంటుఁ జారణుల ద్వంద్వము పాడెను గీతికాళిక్.

ద్వితీ—గౌతమా! ఇతఁడింద్రసఖుఁడగు దుష్యంతుఁడా?

ప్రథ—మతేమి?

ద్వితీ—అట్లగుట నేకదా!

ఉ. వింతయొకింతలే దుదధివేష్టితభూవలయంబు నంత స
త్యంతము నీతఁడేలు నగరార్గళ బాహుఁడొకంత యన్నసః
కాంతలు దైత్యవైరమునఁ గాంతురొనర్తు జయంబు నీధరా
కాంతునధిజ్యచాపమునఁ గౌశికు వజ్రమునందు నన్నచోల్.

ఉభ—(సమీపించి) మహారాజా! విజయమగుగాక! విజయమగుగాక.

రాజు—(ఆసనమునుండి లేచి) మీ కభివాదము చేయుచున్నాను.

ఉభ—నీకు శుభంబగుగాక! (అని ఫలముల నర్పించుచున్నారు.)

రాజు—(నమస్కారపూర్వకముగ గ్రహించి) మీయాజ్ఞకు వేచియు న్నాను.

ఉభ—తమరిచట నున్న ట్లాశ్రమవాసులకుఁ దెలిసి మనవి చేసికొను చున్నారు.

రా—ఏమి యాజ్ఞాపించుచున్నారు.

ఉభ—“పూజ్యులగు కణ్వమహర్షులాశ్రమమున లేనందున రాక్షసులు మా యజ్ఞములకు విఘ్నముగలిగించుచున్నారు. కావున సారథి

సమేతముగ దేవరవారు కొలదిదినము లాశ్రమమును సనాథ
ముగఁ జేయుదురు గావుతమని"

రాజు—అనుగ్రహింపఁబడినాఁడను.

విదూ—(అపవారించి) ఇప్పు డీ వేడికోలు నీ కనుకూలమైనదే!

రాజు—(చిఱునవ్వుతో) రైవతకా! సారథితో బాణాసనముతో,రథమును
సిద్ధపఱచి తెమ్మని నేఁజెప్పినట్లు చెప్పుము.

దౌ—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లే. (అని నిష్క్రమించును.)

ఉభ—హర్షముతో

కం. పెద్దలయాచారంబది
యొద్దికమై ప్రోచునీకు నొప్పఁగద యిదే
యద్దిర పౌరవులను
ద్యద్దీక్షితులార్త రక్షణాధ్వరములలోఁ.

రాజు—(అంజలిఁజేసి) మీరుముందు సాగుఁడు. నేనును మీవెంట వచ్చు
చున్నాను.

ఉభ—జయముగుగాక! (అని నిష్క్రమింతురు.)

రా—మాధవ్యా! శకుంతలాదర్శన కుతూహలముకలదా!

విదూ—మొదటఁ గుతూహలము పొర్లిపోవుచుండెనుగాని యిప్పుడు
రాక్షస వృత్తాంతముచేత నొక్క బొట్టయినను మిగులలేదు.

రాజు—భయపడకుము. నాదగ్గఱనే యుందువుగానిలే.

విదూ—అట్లయిన! ఈరాక్షసబాధ యొకటితప్పినది.

(ప్రవేశించి)

దౌవా—రథ మాయత్తమైనది. దేవరవిజయప్రస్థానము నపేక్షించు
చున్నది. మఱియు నగరమునుండి దేవేరులయాజ్ఞనుగొని కరభ
కుఁడిదె వచ్చియున్నాఁడు.

రాజు—(సాదరముగ) అమ్మగారు పంపినారా యేమి?

దౌవా—చిత్తము.

రాజు—ఓరీ ప్రవేశపెట్టుము.

దౌవా—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించి కరభకునితోఁ బ్రవేశించి) వారే ప్రభువులు దగ్గఱకుఁబొమ్ము.

కరభ—ఏలినవారికి విజయమగుఁగాక. అమ్మగారిట్లాజ్ఞాపించు చున్నారు. "నేటికి నాలవదినమువరకు నుపవసించి యానాఁడు పారణఁజేయఁదగిన పుత్రవ్రతసమయమునఁ జిరంజీవిశెప్పక వచ్చి నన్ను సంభావింప వలసినదని"

రాజు—ఇటఁ దపస్విజనకార్యము. అటగురుజనులయాజ్ఞ రెండును దాఁటగూడనివే! ఇపుడేమిచేయవలయును?

విదూ—త్రిశంకునింబోలె నంతరాళమున నిలువుము.

రాజు—నిక్కముగ నేను మిక్కిలి కలఁతఁ జెందియున్నాను.

గీ. రెండవశ్యకృత్యంబులు రెండుచోట్లఁ
జేయఁదగినవియగుటచేఁ జిత్తమొందె
ద్వివిధభావంబు నొక మహాద్రియెదురఁ బ్రతి
హతమగుతరంగిణీ ప్రవాహంబువోలె.

(చింతించి) సఖుఁడా! మాయమ్మగారు నిన్నుఁ బుత్రునివలెఁ జూచుచున్నది. కావుననిక్కడనుండి బయలుదేరి తపస్వికార్యమందు నామనస్సు లగ్నమైనట్లు తల్లిగారికి నివేదించి వారికిఁ బుత్రకృత్యము నిర్వహింప నర్హుఁడవు.

విదూ—నన్ను రాక్షసులకు భయపడినవానిఁగాఁ దలంపవుగద!

రాజు—(మందహాసముచేసి) నీయందట్టిభావమెట్లు కలుగఁగలదు?

విదూ—అట్లయిన రాజుగారి తమ్ముఁడు వెళ్లునట్లు వెళ్ళెదను.

రాజు—తపోవనమునఁ గలతలేకుండునట్లు చేయవలయును. కావునఁ బరివారము నందఱనీతోడఁ బంపెదను.

విదూ—అట్లయిన నిపుడు యువరాజనైతిని గదా!

రాజు—(తనలో) ఈ బ్రహ్మచారి చపలుఁడు. ఒకవేళ నాకోరిక నంతఃపురములోఁ జెప్పినను జెప్పవచ్చును. కానిమ్ము! ఇతనితో నిట్లు చెప్పెదను. (విదూషకుని హస్తముఁ బట్టుకొని ప్రకాశముగ) వయస్యా! ఋషులయందలి గౌరవమునుబట్టి యాశ్రమమునకుఁ

బోవుచున్నాను. తాపస కన్యకయందు నా కభిలాషయనునది సత్యముకాదుసుమా! చూడుము.

గీ. హరిణశాబకతతిఁ బెర్గి మరునిమాట
యే నెఱుంగని జనమేడ నేడమనము
సఖుఁడ! మత్పరిహాస విజల్పితంబు
నెంచవలదయ్య పరమార్థమంచు మదిని.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ద్వితీయాంకము.

అభిజ్ఞానశాకుంతలము.

తృతీయాంకము.

(అంతటఁ గుశలను దీసికొని కణ్వుని శిష్యుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

శిష్యుఁడు—ఆహా! దుష్యంతమహారాజు మహానుభావుఁడు. పూజ్యుఁడగు నాతఁడు ప్రవేశించినంత మాత్రముననే యాశ్రమానుష్ఠానములు నిర్విఘ్నముగాఁ గొనసాగినవి.

గీ॥ నారిటంకృతి మాత్రనె దూరముసన
వింటివాలుంకృతి వన్నల్లు విఘ్నవితతిఁ
దఱుముచుండెడు నీతఁడే దారిఁజూడ
బాణసంధాన కథమఱి పలుకనేల!

వేదికపైఁబఱచుటకు నీదర్భలను ఋత్విజులకొరకుఁ దీసికొని పోవుచున్నాను. (కొంచెము నడిచి యాకాశమువంకఁజూచి) ప్రియంవదా! ఈ వట్టివేళ్ళగంధమును, దూండ్లతోనున్న యీ తామరాకులను నెవ్వరినిమిత్తము గొనిపోవుచున్నావు? (వినుటనభినయించి) ఏమనుచున్నావు? ఎండదెబ్బచేత శకుంతల మిక్కిలి యస్వస్థురాలుగానున్నది. ఆమె శరీరతాపము నివారించుటకనియా! అట్లయిన శీఘ్రముగఁ బొమ్ము. ఆమె కులపతులగు కణ్వభగవానులకుఁ ప్రాణముకదా! నేనుగూడ యజ్ఞసంబంధమైన తీర్థము నామెకొఱకు గౌతమిచేతఁ బంపెదను. (అని నిష్క్రమించును.)

ఇది విష్కంభము.

(అంతటరాజు మదనార్తితోఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు.)

రాజు—(చింతతో నిట్టూర్పువిడిచి)

కం. తాపసవీర్యం బెఱుఁగుదు
నావడతివరవతి యగుట యల్లెఱుఁగుదునే

సోపనటులయ్యె మనమది
యా ప్రేయసినుండి త్రిప్ప హా యేమందున్!

(మదనబాధ నిరూపించి) భగవానుఁడా! కుసుమాయుధుఁడా! నీవును శీతకరుండును గామిజనసమూహము నెంత నమ్మించి మోస పుచ్చుచున్నారు ? ఏలయన,

ఉ. నీసుమసాయకత్వమును నీరజవైరి హిమాంశుకత్వమున్
నాసరివారియందివిగుణంబులు రెండునుగల్ల, మంచు పైఁ
బూసిన స్వాంశుజాలమునఁ బోరనఁ జేందురుఁడగ్గిఁ జల్లు నీ
వేసరి! వజ్రసారముల నేపునఁ జేసెదు పూవుటమ్ములన్.

అటుగాదేని,

కం. కాముఁడు నామదికనిశము
బాములు కల్పించియైనఁ బరమహితుండౌ
నేమన్ననట్టు లేఁచుట
యామదిరేక్షణనుగూర్చియ కదా తలఁపన్.

(కొంతనడిచి) ఇప్పటికి ఋషులయాగము ముగిసినది. సదస్యులచే ననుజ్ఞాతుండనై వచ్చితిని. మేనెల్ల బడలియున్నది. శ్రమపడి యున్న నాడెందము నెందు వినోదింపఁజేయుదును! (నిట్టూర్పు విడిచి) ప్రియురాలి దర్శనముకంటె నాకొండొక శరణమేమున్నది! నే నామెనే వెదకెదను. (సూర్యునివంకఁజూచి) ఈ మిట్టమధ్యాహ్నసమయమున నెండవేడిమికి శకుంతల చెలికత్తెలతో మాలినీ తీరమునఁ బొదరిండ్లయందుఁ బ్రాయికముగాఁ గాలముగడుపు చుండును. నే నచ్చటికే పోయెదను. (కొంతనడచి స్పర్శసుఖమును రూపించి) ఆహా ప్రకృష్టమైన మారుతముచే నీప్రదేశ మెంత మనోహరముగనున్నది.

గీ. మాలినీతరంగ మాలికాకణవాహి
పద్మసౌరభయుతపవనుఁడొప్పఁ
గరముగౌఁగిలింపఁగామసంతప్తాంగ
కములకెపుడు ప్రీతికరముగాఁగ.

(కొంతనడచి, చూచి) పేవలచేనొప్పు నీపొదరింట నామె యుండవల యును. నిజమే. (క్రిందుచూచి)

గీ. ద్వారమందిచట జఘనభారకలన
మడమపై పున లోతుగ మఱియు వ్రేళ్లి
పైపునందేలి నవపద పంక్తియిదిగో
కానవచ్చెడు స్వేతసైకతము నందు.

ఈ కొమ్మలసందునుండి చూచుచుండెదను. (ముందుసడచి అట్లొ నరించి హర్షముతో) ఆహా కన్నులపండువైనది. ఇదె నామనోరథ ప్రియతమురాలు శిలాపట్టముపైఁ గుసుమశయనంబున సఖీజన పరివృతియై యున్నది. అగుఁగాక! వీరి విస్రంభాలాపముల విను చుండెద.

(అని చూచుచు నిలుచున్నాఁడు.)

(యథోక్తవ్యాపారమున సఖులతో శకుంతల ప్రవేశించుచున్నది.)

సఖులు—(విసురుచు స్నేహముతో) సఖీ శకుంతలా ! నీకీ పద్మపత్రముల గాలి హాయిగానున్నదా!

శకు—సఖులారా! విసురుచున్నారాయేమి?

సఖు—(విషాదము నభినయించుచు నొకరినొకరు చూచుచున్నారు)

రాజు—శకుంతల మిక్కిలి యస్వస్థ శరీరగాఁ గనబడుచున్నది. (వితర్క ముతో) ఏమిది? ఎండదెబ్బయైయుండునా ! లేక నే ననుకొన్న ట్లునా! (అభిలాషతోఁ దిలకించి) ఇంతయేల? సందేహమే లేదు.

చ. స్తనయుగమందుశీరమును జారెడు నొంటి మృణాళకంకణం
బునుగల ప్రేయసీతనువు పొల్పగు మిక్కిలి నొచ్చియేనియుఁ
మనసిజ ఘర్మపీడల సమంబగుఁ దాపముగాని స్త్రీలయం
దున నిటుదర్శనీయముగఁ దోఁచున గ్రీష్మకృతాపరాధముఁ.

ప్రియం—(జనాంతికముగ) అనసూయా! శకుంతల యారాజర్షి ని దొలుతఁ జూచినదిమొదలు తహతహపడుచున్నట్లున్నది. ఈమె యస్వ స్థత తన్నిమిత్తంబు కాదుగద!

అన—సఖీ! నాకును మనసున నిట్టి సందేహమీగలదు అయిన నామె

నశిగెదను. (ప్రకాశముగ) సఖీ శకుంతలా! నిన్నొకమాట యడు
గవలసియున్నది. నీకు సంతాప మధికముగా నున్నదికదా!

శకు—(పడకనుండి సగము లేచి) సఖీ! ఏమియడుగఁ దలఁచితివి.

అన—సఖీ! శకుంతలా! మేము మదనవృత్తాంతమున బరిచయము లేని
వారముగదా! అట్లయ్యు నితిహాస ప్రబంధములయందుఁ గామా
ర్తుల కీయవస్థ వర్ణింపఁబడినదో! అట్టిస్థితిని నీయందుఁ జూచుచు
న్నాము. నీసంతాపమున కేమికారణము? చెప్పుము. వ్యాధి
నిదానము నిక్కముగ నెఱుఁగక చికిత్స జేయరాదుకదా!

రాజు—నాకుఁగలిగిన యూహయే యనసూయకుఁ గూడ గలిగినది.
నాయభిప్రాయ ప్రకారమే యిట్లు తోఁచుటకాదు.

శకు—(ఆత్మగతముగ) నావలపు మిక్కిలి యెక్కువగా నున్నదికదా! ఇప్ప
టికిని వీరికి శీఘ్రముగాఁ దెలుపఁ జాలకున్నాను.

ప్రియ—సఖీ శకుంతలా! ఈమె చక్కగఁ జెప్పినది. నీ వ్యాధినేలయుపే
క్షఁ జేయుచున్నావు? నానాఁటికి నీయవయవములు కృశించి పోవు
చున్నవి. లావణ్యమయమైన చాయ యొక్కటియే నీ శరీరమును
వదలకున్నది.

రా—ప్రియంవద యధార్థము పలికినది. అట్లేకదా

చం. వదనమునందు నెంతయును వాడెఁగపోలములక్కునన్ స్తనం
బుఁదొరగెఁ గర్కశత్వమది బొత్తిగఁ జిక్కెనుగాను మూపులన్
వదులయి జాఱెఁదెల్లఁబడె వన్నియశోచ్యయు దర్శనీయయా
నిదె కుసుమాయుధార్తయగు నింతి సదాగతి నాకు వాడియున్
ముదమిడు మాధవీలతికఁబోలెఁ గనంబడునాదు చూడ్కికిన్.

శకు—సఖీ! మఱి యొరులకెవ్వరికిఁ జెప్పెదను? ఇప్పుడు మీకాయాసము
గలుగఁజేసిన దాననగుదును.

ఉభయులు—కావుననేకదా! నిన్ను నిర్బంధించుట. సఖులతోఁ బంచుకొ
న్నప్పుడేసుమా దుఃఖము భరింపనగును.

రాజు—

చ. ఇడుమలయందు సౌఖ్యములనేకమతిన్ జరియించువారు ద
న్నడుగఁగ బాలయిద్ది హృదయంబునదాగిన యాధి హేతువు

న్నడువఁకపోదు మాటికినసుందమిముసుష్టుమళ్ళి చూచినఁ
గడువడినింతలో శ్రవణకాతరతఁ భ్రమఁజెందుదుఁగదా!

శకు—సఖీ! ఏనాఁడు తపోవనరక్షకుఁడైన రాజర్షి నాకంటఁబడెనో. (అని సగముఁ జెప్పి లజ్జనభినయించుచున్నది.)

ఉభ—ప్రియసఖీ! చెప్పుము చెప్పుము.

శకు—అప్పటినుండియు నాతనియందలి యభిలాషచే నీయవస్థ నొందిన దాననైతిని.

రాజు—(సంతోషముతో) వినఁదగినది వింటిని.

గీ. జంతు సంతానమునకు గ్రీష్మాంతమందు
జంబుదశ్యామమైన దినంబువోలె
మారుఁడే నాకుఁ దొలితాపకారణంబు
వాఁడె సౌఖ్యప్రదుండయ్యె నేఁడుచూడ.

శకు—కాన మీకుసమ్మతమేని నేనెట్లా రాజర్షియనుగ్రహమునకుఁ బాత్రురాలనగుదునోయట్లువర్తింపుఁడు. కాదేని నాకుఁ దిలోదకమును వదలుఁడు.

రాజు—ఈమాటతో సందేహము తీరినది.

ప్రియ—(జనాంతికముగ) అనసూయా! మితిమీఱిన మన్మథావస్థనొందిన యీమె, కాలహరణము సహింపదు. ఈమె యెవనియందు బద్ధానురాగయైయుండెనో యతఁడు పూరువంశభూషణుండు. కావున నీమె యభిలాష యభినందింపఁ దగియున్నది.

అన—నీవు చెప్పినది సత్యమే.

ప్రియ—(ప్రకాశముగా) సఖీ! అదృష్టవశమున నీకోరిక యెంతయుఁ దగియున్నది. సముద్రమునుగాదని మహానది మఱిదేనిఁజేరును? చిగిర్చిన మాధవీలతను సహకారముఁగాక మఱి యొకండేది భరించును?

రాజు—చంద్రరేఖను విశాఖ లనుసరించుటలో వింతయేమున్నది?

అన—శీఘ్రముగాను గూఢముగాను మనసఖి మనోరథము నెఱవేర్చుటకేయుపాయముండును?

ప్రియ—గూఢముగాఁ జేయువిషయ మాలోచింపవలెనేగాని శీఘ్రముగా నొనర్పుట సులభమే.

అన—ఎట్లు ?

ప్రియ—స్నేహభావము గలచూపులచే నీయెడ యందభిలాషను గనఁబఱచిన యీరాజర్షి నిద్రలేక యిన్నాళ్లు కృశించుచున్నట్లు గనపట్టుచున్నాఁడు.

రాజు—నిజముగ నే నట్లులేనైయుంటిని.

చ. మనమునఁబుట్టు తాపమున మాపునమాపున వచ్చునోచు బా
హువున నిడుకంటికోనఁ బడుచుండెడు నీటవివర్ణరత్నమౌ
కనకపుకంకణంబు గుణఘాతకిణంబులనాఁగి జాఱిపో
యిన మనికట్టునుండి లలినే నెగఁ ద్రోయుదు మాటిమాటికిన్.

ప్రియ—(ఆలోచించి) చెలీ ! ఆతనికొక మదనలేఖను వ్రాయునిమ్ము. దానిని బుష్పములనడుమ దాచి దేవతాప్రసాదమను నెపమున నాతని చేతికందునట్లు చేసెదను.

అన—ఈసుకుమార ప్రయోగము నాకునచ్చినది. శకుంతల యేమనునో!

శకుం—మీనియోగము నెన్నఁడేని కాదంటినా యేమి?

అన—అట్లయినచో స్వవిషయమును వివరముగఁ దెలుపునట్టి లలితపదబంధమును యోజింపుము.

శకు—సఖీ! యాలోచించెదను గాని తిరస్కారభయముచే నాచిత్తము తల్లడిల్లుచున్నది.

రాజు—(సంతోషముతో)

గీ. ఎవఁడునిన్నొల్లఁడని భీరుహృదయయుంచె
దిదిగో నిన్గూడుతమి నతఁడిచటఁ గలఁడు
శ్రీనిఁ బ్రార్థింపఁజేరునుఁ జేరకుండు
లక్ష్మియేకోరనెవఁడు దుర్లభుఁడుజగతి.

సఖులు—స్వసౌందర్యమునవమానించుకొను నోశకుంతలా! ఇప్పుడు దేహతాపశాంతికరంబగు శరత్కాలపు వెన్నెలనెవఁడేనిఁ జేలాంచలమున వారించునా?

శకు—(చిఱునగవుతో) ఇప్పుడు మీరుచెప్పిన పనిలోనున్నాను. (అని కూర్చుండి యాలోచించుచున్నది.)

రాజు—తెప్పపాటు మఱచినకనులతోఁ బ్రియురాలి నవలోకించెదను. ఇది యుక్తమే కదా!

గీ. ఇంతి పదములఁగూర్చెడు చింతనెత్తు
కన్నుబొమగలమోమది కంటకితక
పోలమునఁదెల్పుచున్నదిహా! తలంప
నంగనకు నాయెడఁగల ప్రేమాతిశయము.

శకుం—సఖీ! పద్యమువ్రాయఁదగు విషయమాలోచించితిని. లేఖన సాధనములు దాపున లేవుగదా!

ప్రియ—కీరగర్భకోమలమైన యీపద్మదళంబున నఖంబులతో నక్షరముల జెక్కుము.

శకుం—(చెప్పినట్లుచేసి) ఇందలియర్థము చక్కఁగఁ బొందుపఱుపఁబడి యున్నదో లేదో వినుఁడు.

సఖులు—జాగరూకులమై యున్నాము.

శకుం—(చదువుచున్నది.)

కం. నేనెఱుఁగను నీ హృదయం
బో నిర్దయ హృదయ మరుఁ డహర్నిశంబుల్
* తానత్యంతం బేఁచెడు
హా! నినుఁదమిగోరు నస్మదంగము లన్నన్.

రాజు— (సత్వరముగఁ బ్రవేశించి)

గీ. ఇంతి తపియించునిను మరుఁడింతియకద
నన్నుఁటన్న నోదహించుచున్నవాఁడు
వాసరంబది రాజును వాడ్చురీతి
వాడఁజేయదు గద కుముద్వతినిఁజగతి.

సఖులు—(హర్షముతో) ఈప్సితార్థస్వరూపుఁడవగు నీకు స్వాగతము.

శకుం—(ప్రత్యుత్థానము జేయ నిచ్ఛగించును.)

---

* (పాఠ) తానుంగడునేఁ చెడుగద.

రాజు—ఆయాసపడవలదు.

గీ. రమణి! సంసక్తపుష్పాస్తరణములౌశు
శోషిత మృణాళ భంగసంసురభిళములు
గురు పరీతాపములునీదు కోమలాంగ
ములివి పరికింప నుపచారమునకుఁ దగవు.

అన—ఈశాతిమీఁద నొక ప్రదేశము ప్రియవయస్యుఁ డలంకరించుఁగాక.

రాజు—(కూర్చుండును. శకుంతల సిగ్గుపడుచుండును.)

ప్రియ—మీయిరువురకును గల యన్యోన్యానురాగము ప్రత్యక్షమయి నను సఖీస్నేహము నన్ను మరల నడుగునట్లు చేయుచున్నది.

రాజు—కల్యాణీ! ఇది మానఁదగనిది. చెప్పవచ్చినమాట చెప్పకుండుట యనుతాపమును గలిగించును.

ప్రి—ఆపన్నులగు విషయవాసులైన నరులయార్తి హరించుట మీకు ధర్మము.

రాజు—దానికంటె నుత్కృష్టధర్మము రాజునకు లేదు.

ప్రియ—అట్లయిన నీ మా ప్రియసఖయగు శకుంతల నిన్నుఁగూర్చి మన్మథుని చే నిట్టి యవస్థఁ బొందింపఁబడినది. కావునఁ గరుణించి మాచెలి ప్రాణముల నిలువఁబెట్ట నర్హుఁడవు.

రాజు—కల్యాణీ! ఈసీప్రార్థన మిరువురకు సమానమే. అన్నివిధముల ననుగ్రహింపఁబడితిని.

శకు—(ప్రియంవదనుజూచి) సఖీ! అంతఃపుర జనవిరహాముచే వేగుచున్న యీరాజర్షి నేల ప్రతిబంధించెదవు?

రాజు—గీ. హృదయ సన్నిహితా! మదిరేక్షణా! య
నన్యసక్తంబు నాహృదయంబు దాని
నన్యథా సమర్థించితే నంగజశర
హతుఁడనైనట్టి నేఁ బునర్హతుఁడ నగుదు.

అన—ఆర్యా! భూకాంతులు బహుకాంతాప్రియులని వినికిడి. మాప్రియసఖి బంధుజన శోచనీయ కాకుండు నట్లాదరింపుము.

రాజు—కల్యాణీ! పెక్కుమాట లేల?

గీ. ఎంద ఱిల్లాండ్రుఁ గలిగిన నేమిఫలము
కులము వెలయింపనిరువురే గలరునాకు
వనధిమేఖలయైన యావసుమతీయును
మీకుఁ జెలియై చెలంగు నిమ్మాస నయన.

ఉభ — ఆనందించితిమి.

ప్రియ — (చూపుసిగిడించి) అనసూయా! ఇదిగో లేడిపిల్ల యుత్కంఠతో నిటువైపు చూచుచుఁ దల్లిని వెదకుచున్నది. ఈపిల్లను దల్లిని జేర్చుదము రమ్ము (అని యిద్దరు బయలుదేరి పోయెదరు).

శకు — చెలులారా! నిరాశ్రయురాలనైతిని. మీ యిరువురిలో నొకరు నాదగ్గఱకురండు.

ఉభ — పృథ్వికంతకును శరణమైనవాఁడు నీ సమీపముననున్నాఁడు (అని నిష్క్రమింతురు.)

శకు — సఖులు పోనేపోయిరి, ఇఁకెట్లు?

రాజు — సంభ్రమమేల? నిన్నారాధించు సేవకుఁడు నీసమీపముననే యున్నాఁడు.

చ. శ్రమమునడంపఁజాలు కడుచల్లని పద్మదళంపుతాళవృం
తములను నార్ద్రవాతములఁ దద్దయు వీతునొ, లేక పద్మరా
గములగు నీపదంబుల సుఖంబుగ నో కరభోరు నాదునం
కమునను జేర్చి హస్తనలినమ్ముల సంహాన నమ్మొనర్తునో!.

శకు — సమ్మానింపఁదగినవారియెడ నపచారము చేయఁజాలను (అని లేచి పోనిచ్చగించుచున్నది.)

రాజు — సుందరీ! ఎండవేడిమింకనుదగ్గలేదు. నీశరీరావస్థయు నిట్లున్నది!

ఆ. వె. పద్మనయన పూలపాన్పు, నబ్జదళకృ
తస్తనావరణముఁ దద్దవిడిచి
పంచబాణుబారి బడలు నంగంబుల
నా తపమున నెట్టు లరిగెదీవు.

(అని బలవంతముగా నామెను మరల్చుచున్నాఁడు)

శకుం—పౌరవా! సౌశీల్యము గాపాడుము. మదనపీడితనైనను నేనుస్వతం త్రురాలను గానుగదా!

రాజు—పిఱికిదానా! గురులవలని భయమువలదు. పూజ్యుండును, ధర్మజ్ఞుడును నైన కులపతికిఁ దెలిసినను నీయందిది దోషముగా నెంచఁడు. చూడు.

కం. తొలి రాచతపసికన్నెలు
వలువురు గాంధర్వ విధిని బరిణీతలనర్
దలిదండ్రులచే నటవా
రలుసభినందితలు సనఁగ రమణీ వినమే.

శకుం—ఇప్పటికి నన్నువిడువుము. సఖీజనుల యనుమతిఁ బడసి తిరిగివచ్చెదను.

రాజు—కానిమ్ము! వదలెదను.

శకుం—ఎప్పుడు ?

రాజు—గీ. అనుపహాత మృదులనవకుసుమాసవంబు
భృంగమల్లన నానెడు భంగిసదయ
ముగను నీయధరామృతంబు తమిదీరఁ
గ్రోలు నవలగద మదమరాళగమన.

(అని యామె ముఖము నెత్తఁబోవును.)

శకుం—(నివారించుట యభినయించును.)

నేపథ్యమున

ఓ చక్రవాకవధూటీ! నీసహచరుని వీడ్కొనుము. రాత్రి సమీపించుచున్నది.

శకుం—(సంభ్రమముతో) పౌరవా! సందేహము లేదు. నాశరీర వృత్తాంతమును విచారించుటకుఁ బూజ్యురాలగు గౌతమి యిచ్చటికే వచ్చుచున్నది. కావునఁ గొమ్మల చాటున నుండుము.

రాజు—అట్లే (కొమ్మల మఱుగున దాగియుండును)

(అంతట హస్తమునందొకపాత్ర నుంచుకొని గౌతమి సఖులతోఁ బ్రవేశించుచున్నది.)

సఖులు—అమ్మా గౌతమీ! ఇటు! ఇటు!

గౌతమి—(శకుంతలను సమీపించి) బిడ్డా నీ శరీరతాపము తగ్గినదా!

శకుం—నాకుఁగొంత మార్పుకలదు.

గౌతమి—ఈ దర్భోదకముచేత నీ శరీరబాధ యంతయుఁ దొలఁగిపోఁగలదు. (అని శకుంతలశిరస్సుమీఁద ప్రోక్షించి) వత్సా! సాయంకాలమైనది. పర్ణశాలకే పోవుదము రమ్మమ్మ. (అని బయలుదేరుదురు.)

శకు—(ఆత్మగతముగ) హృదయమా! ప్రథమమున సుఖముగ మనోరథములభింపఁగా భీరుత్వమును విడువవైతివి. పశ్చాత్తాపపూర్వక విఘటనమునకు నిప్పుడు నీకు సంతాపమేల? (కొంతనడచి, యచ్చటనిలిచి ప్రకాశముగ) సంతాపము నార్చునో లతాగృహమా! మరల నిన్ననుభవించుటకు వచ్చెదను. అనుజ్ఞయిమ్ము. (అని విషాదముతో శకుంతల తక్కినవారితో నిష్క్రమించును.)

రాజు—(పూర్వస్థానము ప్రవేశించి నిట్టూర్పువిడిచి) అయ్యో! అభీప్సితకార్యసాఫల్యమునకు నంతరాయము లుండునుగదా!

* గీ. అసకృదంగుళీ సంఛాదితాధరము, ని
షేధవర్ణ విక్లబ సురుచిరము భుజశి
రోవివర్తియా పక్ష్మలాక్షీవదనము
నెట్టులో యెత్తియును ముద్దుపెట్టుకొనను.

నేనిప్పుడెచ్చటికిని పోవుదును! ప్రియురాలనుభవించి వదలిన యీ లతాగృహమునం దిప్పుడు కొంచెముసేపు నిలిచెదను. (కలయఁజూచి)

చం. ఇదె శిలదేహసమ్మృదితమింతి సుమాస్తరణమ్ము దే నవా
బ్జదళనఖాంకురార్పితము వాడినతత్కుసుమాస్త్రలేఖ యి
య్యదె కడ తత్కరచ్యుత బిసాభరణంబని చూచి చూచి వే
కదలఁగఁ జాలవేతసనికాయము వెల్వడి శూన్యమైననున్.

---

* గీ. సారెకధరంబుఁ వేళ్ళచేఁ జాటుచేయు । చస్ఫుటముగ నిషేధవాక్యములఁ బలుక చంసమునకుఁ ద్రిప్పెడు పక్ష్మలాక్షి ముద్దు । మోము పెట్టో యెత్తితిని గాని ముద్దునుగొన.

ఆకాశమున

ఓరాజా!

ఉ. సాయమునందుఁ జేయఁదగు జన్నమాఁసల్పెడు వేళ నగ్నిహో
త్రాయతనైకవేదివయి నల్లవె మిక్కిలి భీతిఁగొల్పుచున్
బాయకసంచరించు బహుభంగుల సాంధ్యపయోద పింగళ
చ్ఛాయల రాత్రిసౌధముల చాయలుచూడఁగ నెల్లచాయలన్.

రాజు—ఇదిగో వచ్చుచున్నాను. వచ్చుచున్నాను. (అని నిష్క్ర-
మించును).

తృతీయాంకము
సంపూర్ణము.

అభిజ్ఞానశాకుంతలము.

చతుర్థాంకము

విష్కంభము.

(అంతట సఖులిద్దఱు పువ్వులుగోయుట యభినయించుచుఁ బ్రవేశించుచున్నారు)

అనసూయ—సఖీ! ప్రియంవదా! మన శకుంతల గాంధర్వ వివాహముచేఁ దగినవరుని బొందినదని నాచిత్తమునకు సంతోషమే కాని యిది యొక్కటిమాత్ర మాలోచింప వలయును.

ప్రియ—ఏమది?

అన—ఇప్పుడా రాజర్షి యజ్ఞమును బరిసమాప్తముచేసి ఋషులచే ననుజ్ఞవడసి స్వనగరమును బ్రవేశించి యంతఃపుర స్త్రీలంగూడినవాఁడై యిచటి వృత్తాంతమును స్మరించునో లేదోయని.

ప్రియ—నమ్మకము కలిగియుండుము. అట్టి స్వరూపాతిశయము గుణవిరోధముగా నుండదుసుమా! అయినను దండ్రిగా రీ వృత్తాంతమును విని యేమందురో తెలియరాదు.

అన—నాకుఁ దోఁచినంతవఱకు నిదియాయనకు సమ్మతముగనే యుండును.

ప్రియ—ఎట్లు?

అన—గుణవంతునికిఁ గన్య నీయవలయుననికదా ప్రథమ సంకల్పము. దానిని దైవమే సమకూర్చినప్పుడు తండ్రిగారాయాసపడకయే కృతార్థులైనారుగదా.

ప్రియ—(పువ్వుల బుట్టనుజూచి) సఖీ! బలికర్మమునకుఁ జాలినన్ని పూవులు కోసితిమి.

అన—చెలీ! మన ప్రియసఖియగు శకుంతల సౌభాగ్యదేవతనుగూడ నర్చింపవలెనుగదా!

ప్రియ—ఔను నిజమే! (అని యావనినే యారంభించుచున్నారు)

నేపథ్యమున

ఓహో! నేనిదె వచ్చినాఁడను.

అన—(చెవియొగ్గి) సఖీ! అతిథులమాటవలె నున్నది.

ప్రియ—శకుంతల పర్ణశాల సమీపముననే యున్నదిలెమ్మ.

అన—ఇప్పుడు బొత్తిగా నామెమనసు మనసులో లేదు. ఈపువ్వులు చాలును. (అని బయలు దేరును)

(నేపథ్యమున)

ఓసీ! అతిథిని బరిభవించినదానా!

గీ. ఎవని నీవనన్యమతిలో నెంచుచుండి
సను దపోధను నెదుటవచ్చిన యతిథినిఁ
దెలియవో వాఁడుమఱచునిన్ దెలుపఁబడియు
మత్తుఁడు ప్రథమకృత కథమఱచు భంగి.

ప్రియ—అకటకటా! అప్రియమేజరిగినది. శూన్యహృదయయగు శకుంతల పూజనీయుఁడగు నెవనియెడలనో యపరాధము చేసినది. (ముందుకు దృష్టిని బ్రసరించి) ఎవనియెడలనో యనుకొననేల మ కుఱ్ఱన కోపముగల యా దుర్వాసమహర్షియే మనసఖినట్లు శపించి దుర్వారవేగముతోఁ దిరిగిపోవుచున్నాఁడు.

అన—తగులఁబెట్టుట కగ్నిదేవునికంటె సామర్థ్య మేరికిఁ గలదు? పోపొమ్మ. పాదములకు మ్రొక్కి యాయనను మఱలింపుము. ఇంతలో నేనర్ఘ్యోదకమును సమకూర్చెదను.

ప్రియ—అలాగే (అని నిష్క్రమించును.)

అనసూ—(ఒకయడుగునడిచి కాలుజారుటనభినయించి) అయ్యో! వేగముగనడుచుటచేఁ గాలుజారినందునఁ జేతినుండి పువ్వులబుట్ట క్రిందఁబడినది. (అని క్రిందఁబడిన పువ్వుల నేఱుచున్నది)

(ప్రవేశించి)

ప్రియ—సఖీ! స్వభావకుటిలుఁడైన యాతఁడెవ్వరి వేఁడికోలు నంగీకరించును? అయినను కొంతవఱకుఁ బ్రసన్నునిఁజేసి వచ్చితిని.

అన—(విఱుసగవుతో) అతని యెడ నదియే పదివేలు. చెప్పుము.

ప్రియ—ఎంతకును మరలనొల్లకుండుటఁజూచి నే నిట్లు విన్నవించుకొంటిని. "మహాత్మా! తపఃప్రభావ మెఱుఁగని యీ బిడ్డచేసిన యొక్కతప్పిదమును మొదటిదని యెంచి మీరు మన్నింపవలె" నని

అన—తరువాత! తరువాత!

ప్రియ—అంతట నతఁడు నా వచనమన్యథా జరుగదు. అయిన నానవాలు కొఱకిచ్చిన యాభరణముఁ జూపుటచేత శాపము నివర్తించునని చెప్పుచు నంతర్హితుఁడైనాఁడు.

అన—ఇప్పుడు మన మూఱడిల్లవచ్చును. ఆ రాజర్షి వెడలిపోవునప్పుడు స్వనామధేయాక్షరములుగల యుంగరము జ్ఞాపకార్థము, తానే యిచ్చినది యున్నదికదా! దానశకుంతల స్వాధీనోపాయయే.

ప్రియ—సఖీ! రమ్ము పోదము. దేవకార్యము నెఱవేర్తము.

(ఇట్లు బయలు దేరుదురు.)

ప్రియ—(చూచి) అనసూయా! అల్లదె చూడుము. మన ప్రియసఖ యెడమ చేతఁ దనవదనము నానుచుకొని చిత్తరువున వ్రాయఁబడినట్లున్నది. భర్తమీఁది చింతచేఁ దన్నేఁ దానెఱుఁగకున్నది. ఇక నాగంతుకునిమాట చెప్పవలెనా?

అన—ప్రియంవదా! మననోటిలోనే యీ వృత్తాంత ముండవలయును సుమా! ప్రకృతికోమలయగు ప్రియసఖ రక్షింపఁదగినదిగదా!

ప్రియ—వేఁడినీళ్ళచే విరజాజుల నెవ్వఁడు తడుపును.

(అని నిష్క్రమింతురు.)

ఇది విష్కంభము.

(అంతట నిద్రనుండి లేచిన శిష్యుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

శిష్యు—ప్రవాసము నుండి వచ్చిన పూజ్యులగు కాశ్యపులు వేళనుజూచి రమ్మని నన్ను నియమించినారు. బయటికిఁబోయి రాత్రి యింకనెంతయున్నదో చూచెదను. (అని పోయి చూచి) అయ్యో తెల్లవారినది. ఔను.

ఉ. చనియెడు నోషధీశుఁడొకచాయను దా నపరాద్రిమీఁదికిన్
దినకరుఁడొకక్రక్క నరుదేరుననూర పురస్సరుండునై
యనయము రెండు తేజములకౌ యుగపద్వ్యసనోదయమ్ములన్
జనముపదిష్టమౌనటు నిజమ్ముగ నాత్మదశాంతరమ్ములన్.

మఱియును.

చ. అరయఁగనాకుముద్వతియె యస్తగిరిన్ శశి చేరనాకుఁ దా
మురిపెముగొల్పకున్నయది మున్నటు సంస్మరణీయశోభయై
కరము ప్రియప్రవాసమునఁ గల్గుదునయ్యబలాజనంపు దు
ష్కరమగుబాధలోర యతిమాత్ర సుదుస్సహముల్ గదా భువిన్.

(తెఱనుఁద్రోసికొని ప్రవేశించి)

అన—విషయపరాఙ్ముఖమైన జనమునకునిట్టి దెంత తెలియకపోయినను, శకుంతలపట్లమాత్రము రాజుచే నధర్మమే యాచరింపఁబడినది.

శిష్యు—హోమవేళ సమీపించినదని గురువునకు నివేదించెదను.

(అని నిష్క్రమించును.)

అన—తెలిసియున్నను నేనేమిచేయఁగలను? ఉచితమైన నిజకృత్యములం యందుఁగూడ నాకుఁగాలుసేతు లాడకున్నవి. అసత్యసంధుఁడగు రాజునెడ శూన్యహృదయయగు మా సఖ కళిలాష కలిగించిన కాముని కోరిక లీడేరును గాక. ఒకవేళ దుర్వాసశాపంబున నిట్టి మఱపు కలిగెనేమో! అట్లుకానియెడల నటువంటి మాటలు చెప్పి పోయిన రాజర్షి యిన్నిదినముల కొక్కలేఖనైనఁ బంపియుం డఁడా! కావున నిటనుండి యానవాలుగా నొసఁగఁబడిన యుంగ రము నతని కంపెదము. ఆహారాదినియమములచేఁ గష్టజీవులగు సీఖుషుల యందెవ్వరినిఁ ప్రార్థింపవగును! సఖయందే తప్పుం డుటచేఁ బ్రవాసమునుండి వచ్చిన కాశ్యపులకు దుష్యంతుని వివా హము చేసికొని గర్భవతిగ నున్న శకుంతలఁగూర్చి నివేదింప నోరాడకున్నది. ఇట్టి సమయమునందు మేమేమి చేయదగును.

(ప్రవేశించి)

ప్రియ—(హర్షముతో) సఖీ! మన శకుంతలకుఁ బ్రయాణోత్సవము

చేయుటకుఁ ద్వరపడుము! త్వరపడుము.

అన—ఇది యెట్లు సఖీ!

ప్రియ—వినుము. "సుఖముగ నిద్రపట్టినదా!" అని యడుగుటకు నిపుడే శకుంతలయొద్దకేగితిని.

అన—తరువాత! తరువాత!

ప్రియ—అప్పుడు లజ్జావనతముఖియగు శకుంతలను కౌఁగిలించుకొని తండ్రి కాశ్యపులే యిట్లభినందించిరి. "పొగచేఁగన్నులు కానరాకున్నను యజమానుని యాహుతి యదృష్టముచే నగ్నిహోత్రుని యందే పడినది. బిడ్డా! మంచిశిష్యునకిచ్చిన విద్యవలె నీవు నాకు నిర్విచారముఁ గల్పించితివి. ఇప్పుడే నిన్ను ఋషులను దోడిచ్చి నీభర్తసమీపమున కనిపెదను.

అన—కాశ్యపులకీ వృత్తాంతము నెవరు చెప్పిరి?

ప్రియ—అగ్నిశాలను బ్రవేశించిన కణ్వునికి నశరీరవాణి ఛందోబద్ధమైన వాక్కుచేఁ జెప్పినది.

అన—(విస్మయముతో) ఏమని చెప్పెను?

ప్రియ—గీ. అగ్నిగర్భశమీలతయట్లు నీదు
దుహిత దుష్యంతభూపతినిహితతేజ
మునిసి మండలైశ్వర్యసంప్రాప్తికొరకుఁ
దాల్చియున్నది లేఁ యుమా తాపసేంద్ర!.

అన—(ప్రియంవదను కౌఁగిలించుకొని) సఖీ! నాకు సంతోషమైనది! అయిన, శకుంతలను నేఁడే పిలుచుకొని పోవుచున్నారని యుత్కంఠతోఁ గూడిన సంతోషము ననుభవించుచున్నాను.

ప్రియ—సఖీ! మనచింత నెట్లో పోఁగొట్టుకొందము. పాపమామె సుఖపడుఁగాక.

అన—అట్టయిన నీమామిడికొమ్మకుఁ దగిల్చిన కొబ్బరియాకుల బుట్టలో నెన్నిదినములైన (వాసనచెడక)నుండు పొగడపూవుఁదండనామె కొఱకు నుంచితిని కాన దీనిని చేతఁబుచ్చుకొనుము. నేనుగూడ నీలోపల నామెకై గోరోచనతీర్థమృత్తికా, దూర్వాంకురములు

మొదలగు మంగళానులేపనముల సిద్ధము చేసెదను.

ప్రియ—అట్లే చేయుము.

(అనసూయ నిష్క్రమించును. ప్రియంవద పువ్వులు కోయుట యభినయించుచున్నది.)

నేపథ్యమున

గౌతమీ! శార్ఙ్గరవమిశ్రులకు శకుంతలను గొంపోవ నాజ్ఞాపింపుము.

ప్రియ—(చెవియొగ్గి) అనసూయా! త్వరపడుము! త్వరపడుము! ఇదిగో వీరే హస్తినాపురమునకేగు ఋషులు కేకలు వేయుచున్నారు.

(మంగళానులేపనములఁ జేతనుంచుకొని ప్రవేశించి)

అన—సఖి! రమ్ము పోదము. (అని వెళ్ళును)

ప్రియ—ఇదిగో! శకుంతల సూర్యోదయమునకే యభ్యంజన స్నానమాచరించి నీవారాక్షతలు చేతఁ గొని యాశీర్వదించు తాపసస్త్రీలచే గొనియాడఁబడుచున్నది. ఈమె దగ్గరకుఁ బోవుదము రమ్ము. (అని సమీపింతురు.)

(అంతట నిదివరకుఁ జెప్పబడినట్లాసీనయై శకుంతల ప్రవేశించుచున్నది.)

ఒక తాపసి—(శకుంతల నుద్దేశించి) పుత్రీ! భర్తృగౌరవ సూచకమైన పట్టమహిషీబిరుదమునుఁ బడయుము.

రెండవది—వత్సా! వీరమాతవు కమ్ము!

మూడవది—మగనిమన్ననఁ బడయుము.

(ఇట్లాశీర్వదించి గౌతమి తక్క తక్కినవారలు నిష్క్రమింతురు)

సఖులు—(సమీపించి) సఖి! నీకు సుఖాభిషేకమగుఁగాక!

శకుంతల—సఖులకు స్వాగతము. రండు. ఇటఁ గూర్చుండుఁడు.

ఉభ—(శోభనపుష్పాది భాజనములఁ దెచ్చి కూర్చుండి) సఖీ! సిద్ధముగా నుండుము. ఇదె నీకు మంగళాంగరాగమునలందెదము.

శకుం—ఇదియును నాకు మిక్కిలి యాదరణీయము! ఇఁక సఖుల యలంకరణము నాకు దుర్లభమయ్యెడినిగదా! (అని కన్నీటిని విడుచుచున్నది.)

ఉభ—శుభసమయమునం దిట్లేడ్చుట నీకు నుచితము కాదు. (అని కన్నీటినిఁ దుడిచి యలంకరించుట యభినయింతురు.)

ప్రియ—భూషణార్హమైన నీసౌందర్య మాశ్రమ సులభములైన యలంకారములచే వికారము నొందుచున్నది. (కానుకలను జేతఁబట్టుకొన్నవారై యిరువురు ఋషికుమారులు ప్రవేశించి)

ఉభ—ఇవిగో సొమ్ములు. పూజ్యురాలగు శకుంతల నలంకరింపుఁడు.

(అందఱుచూచి యాశ్చర్యపడుదురు)

గౌతమి—వత్సా! నారదా! ఇవియెక్కడవి?

ప్రథము—తండ్రి కాశ్యపుల ప్రభావమువలనఁ గలిగినవి.

గౌతమి—మానససిద్ధివలననా యేమి?

ద్వితీ—అటుకాదు వినుఁడు. శకుంతల నిమిత్తము వృక్షములనుండి కుసుమములఁ దెమ్మని తండ్రిగారు మాకు నాజ్ఞాపించినారు. అంత నిప్పుడు.

మ. తరువొంకిచ్చెను జంద్రపాండురలసత్క్షౌమంబు మాంగళ్యముం
జరణాలంకరణైకయోగ్యమగు లాక్షన్ వృక్షమొకిచ్చె నా
భరణంబుల్ పెరలిచ్చెఁ దక్కిసలయాభర్ మించునాపర్వ ని
స్సరణాంచద్వన దేవతాకరతలాబ్జాతంబుల్ ప్రీతిమై.

ప్రియ—(శకుంతలనుజూచి) సఖీ! యీయనుగ్రహవిశేషము చేత నీవుభర్తృగృహమునం దనుభవింపఁదగిన రాజ్యలక్ష్మి సూచింపఁబడినది.

(శకుంతల సిగ్గుపడుట నభినయించును.)

ప్రథ—గౌతమా, రమ్ము, రమ్ము, స్నానార్థమేగిన కాశ్యపులకు వనస్పతి సేవను నివేదింతము.

ద్వితీ—అట్లే. (అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు.)

సఖులు—సఖీ! మేము భూషణముల నుపయోగించిన వారము కాము. చిత్రకర్మపరిచయముచే నీ యంగకముల నీ సొమ్ములచే నలంకరింతుము.

శకు—మీ నైపుణ్యము నే నెఱుఁగుదును.

(ఉభయులు నలంకరించుటయభినయింతురు.)

(అంతట స్నానము చేసివచ్చిన కాశ్యపుఁడు ప్రవేశించును.)

కాశ్యపుఁడు.

శా. ఏగున్నేఁ డిదె తా శకుంతల యనన్ హృత్సీమ నుత్కంఠయా
నాఁగన్ బాష్పములెల్లఁ గ్రాల్పడియె మాంద్యంబందెఁ జూడ్కిన్ వగన్
రాగం బాకుల పెట్టునన్న యిటరణ్యస్థున్, గటా, యింక నే
లాగున్ గేస్తులు వంతనొందరొకొ పిల్లన్ బ్రొత్తఁగాఁ బంపుచోన్.

(అని నడచుచున్నాఁడు.)

సఖులు — సఖీ! శకుంతలా! అలంకరణమైనది. ఇప్పు డీ పట్టుబట్టలజతె ధరింపుము. (శకుంతల లేచి ధరించును.)

గౌతమి — కుమారీ, ఇదిగో నీతండ్రి యానందప్రవాహము పొరలు నేత్రములతో నాలింగనము చేయువానివలె వచ్చుచున్నాఁడు. ఆచారము చొప్పున మెలంగుము.

శకు — (సిగ్గుతో) తండ్రీ, వందనము.

కాశ్య — పుత్రీ!

కం. అంశర్మిష్ఠయు యయాతికి
వలె నీభర్తకును నీవు బహుమతవగుమా
యెంనాగ మున్ను పూరుఁ
బలె సుతునిఁ నీవుఁ జక్రవర్తినిఁ గనుమా.

గౌతమి — స్వామీ, ఇదివర మేకాని యాశీర్వాదముకాదు.

కాశ్య — వత్సా! ఇప్పు డీ హోమముచేసిన యగ్నులకు నిటు ప్రదక్షిణము చేయుము.

(అందఱు పరిక్రమించుచున్నారు.)

కాశ్య — (ఋక్ఛందస్సుచేత నాశీర్వదించుచున్నాఁడు.)

గీ. విరచితస్థానములుగల్గి వేదినంత
టసమిధలు వెలుఁగ నలుగడలను గుశలు
వఱలు హవ్యగంధమ్ములఁ బాపచయముఁ
బాఱఁ ద్రోలెడు వైతానవహ్ను లీయ
పావనినొనర్చుఁగావుత బాలనిన్ను.

ఇంక బయలుదేరుము.

(దృష్టిప్రసారణముచేసి) ఆశార్ఙ్గరవ మిశ్రులెక్కడ ?

(ప్రవేశించి)

శిష్యుఁడు—దేవా ! ఇదె వచ్చితిమి.

కాశ్య—మీ చెల్లెలికి మార్గమును జూపుఁడు.

శార్ఙ్గరవుఁడు—అమ్మా ! ఇటు ! ఇటు !

(అందఱును నడిచెదరు)

కాశ్య—ఓహో ! సమీపతపోవనవృక్షములారా !

మ. తొలుతన్ మీరు గ్రహింపకెవ్వతె తాఁ దోయంబులం గ్రోలదో
తలిరుల్ స్త్రీప్రియభూషయయ్యును భవత్సఖ్యంబునన్ గోయదో
యలరుల్ పుట్టఁగఁదో మీకెవతె కౌనానంద మాయీ శకుం
తల ప్రాణేశ్వరునింటికేగెడు ననుజ్ఞన్ మీర లిండెల్లరున్.

(కోకిలరవమును సూచించి)

కం. ఈవినఁబడు కోకిలకల
రావమునం బ్రతివచనము రా ననుమతయౌఁ
దా వెడలు నీ శకుంతల
యీ వనసంవాసబంధు వృక్షంబులచేన్.

(ఆకాశమున)

శా. అందందున్ నళినీహరిత్సరసులత్యాహ్లాదముల్ గూర్ప పో
కందీవ్రార్క మయూఖతాపమును వృక్షచ్ఛాయ వారింపఁగాఁ
గ్రిందన్ బద్మపరాగమట్లు మృదువౌ కెంధూళివర్గన్ పథం
బంకంబై హితశాంతమారుతము సై యాత్రన్ శివం బీమెకున్.

(అందఱు నాశ్చర్యముతో వినుచున్నారు.)

గౌ—బిడ్డా ! బాంధవజన స్నేహముగల తపోవనదేవతలచే బోవ ననుజ్ఞ వడసితివి. దేవతలకు నమస్కరింపుము.

శకు—నమస్కార పూర్వకముగా నడచి (జనాంతికముగ) సఖీ! ప్రియంవదా! ఆర్యపుత్రుని దర్శింప నుత్కంఠ కలిగినను నాశ్రమమును

నీకు దుఃఖముచే నాయడుగులు ముందుకుఁ గష్టముమీఁద సాగుచున్నవి.

ప్రియ — సఖమాత్రమే తపోవనమును విడుచుటకు దుఃఖించుటకాదు. నిన్నెడఁబాయనున్న యీతపోవనమునకును నట్టి యవస్థయే కానఁబడుచున్నది.

గీ. జారుచు హరిణములు కుశగ్రాసములనోట
నాటమాని నెమ్ములాట్టనిలుచు
నశ్రువులను రాల్చునట్టుల వనలతల్
గళితధవళపత్రములగుఁ జూవె.

శకు — (జ్ఞాపకమునకుఁ దెచ్చుకొని) తండ్రీ! లతాభగిని వనజ్యోత్స్నను వీడ్కొని వచ్చెదను.

కాశ్య — వనజ్యోత్స్న యెడల నీకు సహజస్నేహము కలదని నాకుఁ దెలియును. అది నీకుఁ గుడివైపుననున్నది.

శకు — (లతను సమీపించి) వనజ్యోత్స్నా! చూతవృక్షముతోఁ గూడుకొనియున్నను నిటువైపునకుఁ బర్వినశాఖాబాహువులతో నన్నాలింగనము చేసికొమ్ము. ఇఁకమీఁద నీకు నే దూరస్థురాలనయ్యెదను కదా!

కాశ్య —

గీ. తొలుత నేనీకొఱకెటు నేదలఁతునట్టు
తగినవరునందితివి సుకృతమున నీవు
మావిఁబొందిన దీనవమాలికయును
దీనినాకిప్డు నీచింత దీనిచింత.

ఇఁక బయలుదేఱుము.

శకు — (సఖులతో) సఖులారా! దీనిని మీయిద్దఱిచేతులలో నొప్పగించుచున్నాను.

సఖులు — సఖీ! మమ్ముల నెవరిచేతి కప్పగించెదవు? (అనికన్నీటిని విడుచుచున్నారు.)

కాశ్య—అనసూయా! ఏడుపుఁజాలింపుము. మీరిద్దఱే శకుంతలను ధైర్యవంతురాలుగఁ జేయవలెను.

(అందఱు నడచుచున్నారు.)

శకు—తండ్రీ! మనపర్ణశాల సమీపమునందు గర్భధారణముచే మెల్లగ సంచరించుచున్న యాయాఁడుజింక ప్రసవింపఁగానే నాకాప్రియ వృత్తాంతము నివేదించుటకెవనినైన నంపుము.

కాశ్య—దీనిని మఱవిపోము.

శకుం—(గతిభంగము నభినయించి) ఎవరిది? నా చీరకొంగుఁబట్టి లాగుచున్నారు? (అని వెనుకకు మఱలుచున్నది.)

కాశ్య—కుమారీ!

ఆ. వె. దర్భసూచి నోరఁ దవుల గాయము మాన్పఁ
బూసిగారనూనె మప్టిఁజామ
లిడుచుఁ బెంచుకొనదో కొడుకుఁగా నే లేడి
నీదుపథము విడువలేద దిదియు.

శకుం—బిడ్డా! సహవాసులఁ బరిత్యజించు నన్నేల యనుసరించెదవు? పుట్టి నప్పుడే తల్లిచే విడువఁబడి నాచేఁ బెంపఁబడితివి. మఱి నాచే విడువఁబడిన నిన్నిపుడు తండ్రి విచారించును ఇఁక మఱలిపొమ్ము. (అని యేడ్చుచు బయలుదేరును.)

కాశ్య— గీ. ఱెప్పలెత్తు కనులఁగప్పి దృష్టిని నాఁగు
* బాష్పవితతి స్థిరతఁ బాపు మెచ్చు
తగ్గులు గన కీపథంబున నడచినఁ
దడఁబడఁగద నీకు నడుగు లబల!.

శార్ఙ్గరవుఁడు—దేవా! బంధుజను లుదకసమీపప్రదేశముఁవఱకే యనుసరింపఁదగునని శాస్త్రము. ఇదిగో చెఱువుగట్టు. కావునఁ జెప్పవలసినవన్నియుఁ జెప్పి మఱలుట యుక్తము.

---

* బాష్పవితతిస్థిరతఁ బాపు కొన । కెచ్చుతగ్గులున్న నీపథానననుచు.

కాశ్య—అట్లయిన నీ యశ్వత్థవృక్షమునీడ కరుగుదము.

(అందఱు నడచి నిలుచుచున్నారు.)

కాశ్య—(ఆత్మగతము గ) పూజ్యుఁడగు దుష్యంతుని కట్టి సందేశము పం
పఁదగియుండునో కదా? (అని యాలోచించుచున్నాఁడు)

శకుం—(జనాంతికము గ) సఖీ చూడుము! ఈ చక్రవాకి తామరాకుల
చాటుననేయున్నను దన సహచరునిఁ జూడఁజాలక యాతుర
తతో నేను దుష్కరకార్య మొనర్చుచున్నానని యఱచుచున్నది.

అన—సఖీ యట్లు చెప్పకుము.

గీ. ప్రియునినెడబాసియును నిదివిరహదుఃఖ
దీర్ఘతరరాత్రియెట్టులో తివిరిగడుపు
నెంతదుర్భరమైనట్టిదేని విప్ర
యోగబాధనాశాబంధ మోర్వఁజేయు.

కాశ్య—శార్ఙ్గరవా! నీవా రాజుతో నామాటలుగా శకుంతలను బురస్క
రించుకొని యిట్లు చెప్పుము.

శార్ఙ్గరవుఁడు—దేవర యాజ్ఞాపింతురుగాక!

కాశ్య॥ఉ. మమ్ముఁదపోధనాఢ్యుల సమంచితరీతిఁదలంచి యెంచిస్వీ
యమ్మగుసత్కులమ్మునలయయ్యదినీయెడ నీమొకట్లో చు
ట్టమ్ములెఱుంగకుండఁ గడుఁడక్కి నకూర్మిగణించి దీనిన్యా
యమ్మనవత్నులట్లగన నవ్వలగల్గుఫలంబదెల్ల భా
గ్యమ్మునఁజుమ్ముదానినగునా! వచియింపఁగ నింతి బందుగుల్.

శార్ఙ్గర—సందేశము గ్రహించితిని

కాశ్య—కుమారీ! ఇప్పుడునీకు బుద్ధులుగఱపవలసియున్నది. వనవాసుల
ముగా నుండియున్నను మేము లౌకికజ్ఞానముగలవారముసుమా.

శార్ఙ్గర—ధీమంతులకుఁగోచరింపని విషయమే లేదుగదా!

కాశ్య—అట్టినీవిక్కడనుండి నీపతిగృహమును బ్రవేశించి

మ. గురుశుశ్రూషయొనర్పుమా సవతులన్ గొమ్మా సఖీవృత్తితో
వరుఁడేభంగ మొనర్చె నేనలుకమార్వాలకున్న దేమానుమా

పరివారంబుగదుం గృపంగనుము సంపద్గర్వము న్వీడు తా
ల్తురు రామల్ గృహిణీపదం బిటు పెరల్ చూడన్ గులాధుల్ గదా.

గౌతమి యెటుతలంచు చున్నదో కదా.

గౌతమి—వధూజనుల కుపదేశమింతమాత్రమే. కుమారీ! దీనినంతయు శ్రద్ధతో మనమున నుంచుకొనుము.

కాశ్య—బిడ్డా, నన్నును సఖీజనమ్మును కౌఁగిలించుకొనుము.

శకుం—తండ్రీ! ఇచ్చటనుండియే ప్రియంవద మొదలగు నాసఖులు మఱలి పోయెదరా యేమి?

కాశ్య—బిడ్డా! వీరుగూడనొకరికీయవలసిన వారుగదా? వీరిద్దఱు నచటికి వచ్చుట యుక్తము కాదు. నీతో గౌతమి వచ్చును.

శకుం—(తండ్రిని కౌఁగిలించుకొని) మలయతటమునుండి పెఱికి పారవేయఁబడిన చందనలతవలెఁ దండ్రియొడినుండి పరిచ్యుతనై దేశాంతరమున నాజీవముల నిపుడెట్లు తాల్తునో కదా.

కాశ్య—కుమారీ! ఏమిట్లు భయపడుచున్నావు?

మ. ఖ్యాతిన్ సత్కులసూతియౌ పతికి నిల్లాలై సదాసల్పుచో
నీతిన్ దద్విభవోరుకృత్యములు నెంతేనాకులీభూతవై
పూతున్ బుత్రుని బ్రాచియర్కునటులన్ మద్దారవేగాంచి నీ
చేతంబందున నన్నుఁ బాయువగపున్ జింతింకఁబోవమ్మరో!.

శకుంతల—తండ్రి పాదములపైఁ బడుచున్నది.

కాశ్య—వాంఛితార్థసిద్ధినీకగుఁగాక.

శకుం—(సఖులనుసమీపించి) సఖులారా! మీరిద్దఱొక్కసారిగ నన్నుం గౌఁగిలించుకొనుఁడు.

సఖులు—(అట్లుచేసి) సఖీ! రాజు నిన్నొకవేళ గుర్తించుట కాలసించెనేని యప్పుడాతని కాత్మనామధేయాంకితమైన యీయుంగరమునుఁ జూపుము.

శకుం—ఈ మీసందేహముచేత నాకుఁ గంపము కలుగుచున్నది.

సఖులు—భయపడకుము. అతిస్నేహమెప్పుడు ననర్థముల శంకించుచుండును.

శార్ఙ్గ—జాము ప్రొద్దెక్కినది. అమ్మా! త్వరపడవలయును.

శకుం—(ఆశ్రమమున కెదురుగనిలిచి) తండ్రీ, మఱల నీతపోవనము నెప్పుడు కాంచెదనో,

కాశ్య—వినుము.

గీ. చాలకాలంబు సవతివై సకలమహికి
నప్రతిరథుఁ దనూజు దౌష్యంతి నిలిపి
తన్నిహితకుటుంబభరుని ధవునిఁగూడి
మఱలవచ్చె దీశాంతాశ్రమమున కబల.

గౌతమి—బిడ్డా! ప్రయాణసమయ మతిక్రమించుచున్నది. తండ్రినిబంపుము. (కణ్వునితో) దేవా! ఎంతకాల మైననీమె యిటులే మరల మఱలఁ జెప్పుచుండును. మీరు తిరిగిపొండు.

కాశ్య—కుమారీ! మాతపోనుష్ఠానముల కాటంకము కలుగుచున్నది.

శకుం—(మఱలఁ దండ్రిని గౌఁగిలించుకొని) తండ్రీ, శరీరము తపస్సుచే యుటచే శుష్కించియున్నది. కావున మఱల నాకొఱకెక్కువగ నుత్కంఠఁ జెందకుము.

కాశ్య—(నిట్టూర్పుతో)

గీ. మున్ను నీవుటజద్వారమున నునిచిన
నివ్వరిపుబలి మొలకలు నిగుడుచుండఁ
గన్నులారంగఁ గాంచు నాకెన్న నెద్ది
దుఃఖశమనంబుఁ గల్గెడు తోఁచి వత్స.

నడువుము. నీపథంబు శివంబగుఁగాక (కూడ వెడలువారంతో శకుంతల నిష్క్రమించును.)

సఖులు—(శకుంతల పోయినదిక్కుఁ జూచి) అక్కటకటా! శకుంతల చెట్ల సమూహములో నంతర్హితయైనది.

కాశ్య—(నిట్టూర్పువిడిచి) అనసూయా! మీసహచారిణి వెళ్ళిపోయినది. మీదుఃఖము నణఁచుకొని నాతోఁగూడ నాశ్రమమునకురండు.

ఉభ—తండ్రీ! శకుంతలలేమిఁ బాడువడినట్లున్న తపోవనము నెట్లు ప్రవేశింతుము.?

కాశ్య— స్నేహప్రవృత్తిచే మాకిట్లు కనిపించుచున్నది. (విచారముతో నడిచి) అమ్మయ్యా! శకుంతల నత్తవారింటికిఁ బంపి యిప్పుడు స్వస్థతఁ గాంచితిని. బిడ్డలారా! ఎట్లనఁగా,

గీ. ఆఁడుపిల్ల యొరునిసొత్తే యగుట దానిఁ
ప్రతిగృహీతకుఁ జేర్పంగఁ బంపియిపుడు
స్వామికిల్లడ నిచ్చినవాని భంగి
నెంతయును నిర్మలమగు నాయంతరాత్మ.

(అని యందఱు బయలుదేరి పోవుదురు.)

ఇది చతుర్థాంకము.

సంపూర్ణము.

అభిజ్ఞానశాకుంతలము.

పంచమాంకము

అంతట నాసనస్థుఁడైన రాజు, విదూషకుఁడు ప్రవేశింతురు.

విదూ—(చెవియొగ్గి) సఖా! సంగీతశాలవైపు నాలకింపుము. అవ్యక్త మధురమైన శుద్ధగీతికయందు స్వరసంయోగము వినవచ్చుచున్నది. ఆఁ తెలిసినది. పూజ్యురాలగు హంసపదికవర్ణము లభ్యసించుచున్నది.

రాజు—ఊరకుండుము. నే వినియెదను.

(ఆకసమునఁ బాటవినఁబడుచున్నది.)

* ఆ. వె. చూతమంజరినటు నూతనాసవపాన
లోలుపుఁడవు నీవు గ్రోలి గ్రోలి
కమలవసతిమాత్రఁ గడునిర్వృతిం జెంది
మఱచితెట్లు దాని మధుకరంబ.

రాజు—ఔరా! గీతి, రాగపరివాహిని!!

విదూ—ఏమీ! ఈగానమునందలి యక్షరములయర్థము గ్రహించితివా!

రాజు—(చిఱునవ్వునవ్వి) ఈమెతో నొకప్పుడు స్నేహముచేసితిని. అట్లగుట దేవేరి వసుమతినుద్దేశించి నన్నుపాలంభించుచున్నట్లు తెలిసికొంటిని. మిత్రమా! మాధవ్యా! హంసపదికతో "నేర్పుగానెత్తి పాడితివని" నామాటలుగాఁ జెప్పుము.

---

* మత్తకోకిల—నూతనాసవ లోలుపుండవు నోటినిండఁగ నీవుమున్
చూతమంజరి నవ్విధంబునఁ జుంబనంబొనరించి య
బ్జాంతరస్థితివాసమాత్రన పారనిర్వృతి నొందిరే
రీతి దానిస్మరింపవంటి వశేద్విరేఫ! విరాళిపై.

విదూ — దేవర యాజ్ఞాపించినట్లే (అని లేచి) సఖుఁడా! ఆమె నన్ను నితరులచేతఁ జుట్టుపట్టించి కొట్టింప, నప్సరసచేతిలోని విరాగికివలె నాకిపుడు మఱి మోక్షము కలుగదు.

రాజు — పొమ్ము! ఆమెకు నాగరికవృత్తితోఁ జెప్పుము.

విదూ — వేఱేమిగతి? (అని నిష్క్రమించును.)

రాజు — (ఆత్మగతముగ) ఈగీతార్థము నాకర్ణించి ప్రియజనవియోగము లేకున్నను, మిక్కిలి యుత్కంఠితుఁడ నగుచున్నాను. కాకేమి?

గీ. మధురవాక్యములవినుచు రమ్యములఁగనుచు
నరుఁడుసుఖియయ్యు నుత్కంఠితుఁడగునేని, య
బోధపూర్వంబుగాఁ జిత్తమున స్మరించు
స్వాత్మగత పూర్వజన్మ సఖ్యము లనిదియ.
(అని యేమియుఁ దోఁపక వానివలె నిలువఁబడును.)

(అంతఁ గంచుకి ప్రవేశించును.)

కంచు — ఔరా! నే నిట్టిస్థితికి వచ్చితినిగదా!

చ. అనహితుఁడైన నేను నృపునంతిపురంబునఁ ధర్మమౌఁ జుమ
న్న విరతిఁదాల్చినట్టి కఱ మందగ నద్దియె వేత్రయష్టి తా
దివసములేగ నేగఁ గడుదట్టము నేఁగఁగ దారి నేగుచో
నవశతఁగాళ్లు తొట్రుపడ నడ్డరనాకవలంబమాయెఁ గట్టియా.

ఓహో! రాజునకు ధర్మకార్యము బొత్తిగ నతిక్రమింపరానిది గదా! ఐనను నిప్పుడే ధర్మాసనమునుండి లేచిన రాజునకు మరల నిర్బంధకరమైన కణ్వశిష్యులరాక విజ్ఞాపనము చేయుటకు బుద్ధిపుట్టకున్నది. ఇంతకును లోకతంత్రాధికారమునకు విశ్రాంతి లేదుకదా! ఎట్లన,

గీ. ఏకవారసన్నద్ధాశ్వుఁడే యినుండు
పగలురాత్రియుఁ దిరుగుఁ బ్రభంజనుండు
పావఁడెప్పుడీ భూమిభరముఁ దాల్చు
నిది యుధర్మంబు షష్ఠాంశవృత్తికగును.

కావున నా పని నే నెఱవేర్తును. (నడచి ముందుకుఁ జూచి) ఇదిగో మహారాజు.

ఆ. వె. కరిఘటలనునడిపి కరిరాజువగ లెండ
నలసి చల్లనియెడ నిలిచినట్లు
నిజతనూజులట్ల ప్రజనేలి నిర్జన
స్థలమునాశ్రయించె స్వస్థుఁడగుచు.

(సమీపించి) దేవరవారికి జయము జయము. హిమాలయమువకు దాపుననున్న యరణ్యావాసులైన మునులు కణ్వుని సందేశముఁగొని స్త్రీలతో వచ్చి యున్నవారు. దేవర చిత్తగింతురుగాక.

రాజు—(సాదరముగ) ఏమీ! కాశ్యపుని సందేశముఁ గొనివచ్చినవారా!

కంచు—చిత్తము.

రాజు—అయిన నీ యాశ్రమవాసులను శ్రౌతవిధిచే స్వయముగ సత్కరించి ప్రవేశపెట్టుమని నామాటలుగా నుపాధ్యాయులగు సోమరాతునితోఁ జెప్పుము. నేనుగూడ తపస్విజనులను దర్శించుటకు నుచితమైన ప్రదేశమునందుండి వారికై నిరీక్షించుచుండెదను.

కంచుకి—దేవర యాజ్ఞాపించినట్లే (అని నిష్క్రమించును).

రాజు—(లేచి) వేత్రవతీ! అగ్నిహోత్రశాలకు దారిఁజూపుము.

ప్రతీహారి—ఇటు! ఇటు! దేవా!

రాజు—(నడచి, యధికార దుఃఖమును నిరూపించి) సర్వప్రాణులును గోరిన ప్రయోజనములు సమకూరినప్పుడు సుఖపడుచున్నారు. రాజులకన్ననో! చరితార్థతయు దుఃఖోత్తరమేకదా!

గీ. రాజ్యమది యుత్సుకత్వమాత్రంబుఁ బాపు
దానిఁ బాలించుపని దుఃఖదాయకంబ
స్వకర ధృతదండమగు నాతపత్రమట్లు
శ్రమము వకు వలెఁగాదది శ్రమముననడఁప.

(నేపథ్యమున)

వైతాళికులు—దేవరకు విజయమగుఁగాక.

ప్రథముఁడు—గీ. స్వసుఖ నిరభిలాషివగుచుఁ బ్రజలకొఱకు
గాసిలెదు నీదువృత్తి యిక్కరణి సతము

తరువు తీవ్రోష్ణమునఁ దలఁదాల్చి స్వాశ్రి
తాళి పరితాపమును నీడనార్చుఁగాదె.

ద్వాశి గీ. దారిఁదప్పువారి దండిపై మరలింతు
కలహమార్చిప్రోవఁగలవు భాగ్య
మెచ్చ బంధులుందు రేమి నీయెడ నెయ్యా
బంధుకృత్య సిద్ధి ప్రజకు భూప.

రాజు—విచారమనస్కులమయ్యు మేమిపుడు వీరి మాటలచే మరల నుత్సాహవంతులమైతిమి (అని నడచును).

ప్రతీహారి—క్రొత్తఁగ శుద్ధముఁజేయుటచే శోభావంతమై సట్టిదియు, హోమధేనువు కట్టివేయఁబడినట్టిదియు నైన యీ యగ్నిహోత్రశాల బహిర్ద్వార ప్రకోష్ఠమిదె దేవరవారు వేంచేయుఁడు.

రాజు—(ఎక్కి, కూడవచ్చు వాని బుజమూనుకొని నిల్చుండును) వేత్రవతీ! దేని నుద్దేశించి త్రికాలజ్ఞుఁడగు కాశ్యపుఁడీఋషులను నాదగ్గఱ కనిపియుండును ?

మ. వ్రతవత్సంచిత సత్తపోధన తపో వ్యాఘాతమే కల్గెనో!
అతి ధూర్తుండెవఁడేని నేచెనొకో ధర్మారణ్య సత్త్వంబులఁ
లతలఁ బూతలు నిల్చిపోయెనొ కదా నా చేయుదోసంబులఁ
మతి నాకిట్టుల నిర్ణయాకులమగుఁ నానా వితర్కంబులఁ.

ప్రతీహారి—సచ్చరిత్రముచే సంతుష్టినొందిన ఋషులు దేవరవారిని సంభావించుటకు వచ్చిరని యూహించెదను.

(అంతట గౌతమీసహితులయి, శకుంతలను ముందిడుకొని ఋషులును, వారిముందఱ కంచుకియును బురోహితుఁడు ప్రవేశింతురు.)

కంచుకి—అయ్యలారా ఇటు, యిటు.

శార్ఙ్గరవుఁడు—ఓ శారద్వత!

మ. నరపాలుండురుభాగ్యశాలి క్రమముఁ దప్పండహో యెంతయుఁ
నరుఁడొక్కండును వర్ణహీనుఁడయునఁ మార్గేతరంబందునఁ

జొరఁడట్లయ్యు సదా వివిక్తవసతిన్ మోదించు చిత్తమ్మునన్
నరకీర్ణంబగు దీని నెంతు శిఖిసంతప్తాలయంబున్ బలెన్.

శారద్వతుఁడు—పుర ప్రవేశమువలన నీ కిట్లగుట తగియేయున్నది. నేను కూడ.

గీ. స్నాతుఁ డభ్యక్తు నశుచిని శౌచయుతుఁడు
బద్ధు స్వైరియు సుప్తుఁ బ్రబుద్ధుఁడెటులఁ
గాంచుచుందురో యవ్విధిఁ గాంతు నేను
వీరి సుఖపడుచున్నట్టి వారినిచట.

శకు—(నిమిత్తమును సూచించి) అక్కటా! నా కుడికన్నేటికో యదరుచున్నది.

గౌతమి—కుమారీ! అమంగళము శాంతించుఁగాక. నీ భర్తకులదేవతలు నీకు శుభము నిత్తురుగాక (అని నడచును.)

పురోహితుఁడు—(రాజునుద్దేశించి) ఓమునులారా! వర్ణాశ్రమముల రక్షించునట్టి పూజ్యుఁడగు రాజుగారిదె మీరు వచ్చుటకుఁ బూర్వమే యాసనము నుండి లేచి మిమ్ముల నెదురుచూచుచున్నారు. వీరిని సందర్శింపుఁడు.

శార్ఙ్గ—ఓమహాబ్రాహ్మణుఁడా! ఇది పొగడఁ దగినదియైనను మేమిందు మధ్యస్థులము ఎట్లన

గీ. ఫలసమృద్ధిని వృక్షముల్ వంగియుండు
నమ్రదశఁగాంచు ఘనతతి నవరసములఁ
గలిమి పెంపొంద సుజనులు గర్వపడరు
పనిఁ బరోపకారులకు స్వభావమిదియ.

ప్రతీహారి—దేవా! ఋషులు ప్రసన్నముఖవర్ణులుగాఁ గనఁబడుచున్నారు. విశ్వాసయుక్తమైన కార్యముకొఱకే వారు వచ్చియుందురనుకొని యెదను.

రాజు—(శకుంతలనుఁ జూచి) కాని యీమె

గీ. మేలిముసుఁగును నిలువెల్లలీలఁ దాల్చి
మునిలావణ్యమంతయుఁ గానరాక

పాండుదళ మధ్యగత పల్లవంబనంగఁ
దాపసులలోన నుంకు నీ తన్వి యెవతె.

ప్రతీహారి—దేవా! గర్భీకృతకౌతుకంబైన నాయూహ ప్రసరింపకున్నది. మహారాజా! ఈమె యాకృతిమాత్రము చూడఁదగినదిగాఁ గనఁబడుచున్నది.

రాజు—అగుఁగాక పరకళత్రము నుఁ బరికించుట తగదు.

శకు—(గుండెపైఁ జేయిడి చికొని, యాత్మగతముగ) హృదయమా! ఇట్లేలతల్లడిల్లెదవు. ఆర్యపుత్రుని భావమెఱిఁగి ధైర్యముగనుండుము.

పురో—(ముందుకునడిచి) వీరె ఋషులు. విధ్యుక్తముగ నర్చింపఁబడిరి. వీరి యుపాధ్యాయుల సందేశమేదో యున్నదఁట. దానిని దేవర వినఁదగును.

రాజు— సావధానుఁడనై యున్నాను.

ఋషులు—(చేతులనెత్తి) రాజా! నీకుఁ జయముగుఁగాక!

రాజు—మీయందఱకు నభివాదము చేయుచున్నాను.

ఋషులు—ఈప్సితార్థసిద్ధియగుఁగాక!

రాజు—మునులకుఁ దపస్సు నిర్విఘ్నముగ జరగుచున్నదా!

ఋషులు

గీ. రక్షకుఁడవీవుగాఁగ సద్రాజకేల్ల
ధర్మకర్మాంతరాయ మే దారిఁగలుగు
దివినిఘర్మాంశుఁ డత్యంతదీప్తినుండఁగ
బుడమి నెవ్విధి తిమిరంబు పుట్టఁగలదు.

రాజు—నాకు రాజశబ్దమిప్పుడుగదా యర్థవంతమైనది. పూజ్యులైన కాశ్యపులు లోకానుగ్రహార్థము కుశలముగనున్నారా?

ఋషులు—సిద్ధిమంతులకుఁ గుశలము స్వాధీనమే ఆయనయనామయ ప్రశ్న పూర్వకముగ మీతోనిట్లు చెప్పుమనిరి.

రాజు—మహానుభావులేమని యాజ్ఞాపించుచున్నారు?

శార్ఙ్గ—గాంధర్వవిధివలన నీ నాపుత్రికను నీవు వివాహమాడితివి. మీ యిరువురి వివాహమునకు సంతోషించి నే నంగీకరించితిని.

ఎట్లన

గీ. పూజ్యతముఁడందు మారీచు మఖ్యుఁడవుదు
సరి! శకుంతల రూపొందు సత్క్రియకద
దంపతులఁ దుల్యగుణముల సంఘటించి
యిన్నినాళ్ళకు నడిఁబాసె సృష్టికర్త.

కావునఁ గర్భవతిగానున్న యీమెను సహధర్మాచరణము కొఱకు గ్రహింపుము, అని

గౌతమి—ఆర్యా! నేనుకూడ కొంతచెప్పఁగోరెదను నామాటలకవసరమేయుండదు, ఎలన

గీ. ఈమె గుర్వున మతిఁ గోరదించుకైన
నా ప్రజనులను నీవైన నడుగనైతి
వొక్కరొకరు పరస్పరమొప్పఁ జేయు
పనికి నొక్కొక్కరికి నేమి పలుకుదాన.

శకుంతల—(ఆత్మగతముగ) ఆర్యపుత్రుఁ డేమిచెప్పునోగదా!

రాజు—ఏమిది? ఇట్లువన్యసించుచున్నారు?

శకుం—(ఆత్మగతముగ) అగ్గిగదా! ఈవచనరచన!!

శార్ఙ్గ—ఎట్లనియూ! మీరే లోకవ్యవహారము గదు నెఱింగినవారుకదా!

గీ. భర్తగల్గి పుట్టినయింటఁ బాయకున్న
సాధ్వినే నన్యథాయెంతుర్ జనులుగాన
ప్రియయౌ యప్రియయౌ ప్రమద పెనిమిటికడ
నుంట నిజబంధువులు గోరుచుందురుర్వి.

రాజు—ఈమెను బూర్వముసేఁ బరిణయమాడితినా?

శకుం—(విషాదముతో-నాత్మగతముగ) హృదయమా నీవు భీతిల్లినట్లే యిపుడు జరిగినది.

శార్ఙ్గ—ద్వి. ఏమియీ ద్వేషంబు కృతకార్యమందు
నేమి యీ విముఖత నృప! ధర్మమందు.

రాజు—ఏలనిట్టి మిధ్యాకల్పితమైన ప్రశ్నలనడుగుచున్నారు?

శార్ఙ్గ—ద్వి. ఎంతేని గవఁదగు చిత్తవికారంబు
యెందు నైశ్వర్యమత్తాత్ములనిజము.

రాజు—విశేషముగ నన్నునిందించుచున్నారు.

గౌతమి—బిడ్డా! ముహూర్తకాలము సిగ్గుపడకుము. నీమేలిముసుగునిపుడు తొలఁగించెదను. అపుడు నీభర్త నిన్నుగుర్తించును. (అని యట్లు చేయును,)

రాజు—(శకుంతలను బరికించి, యాత్మగతముగ)

మ. అనవద్యద్యుతి నిట్లు తోఁచినది యీ యజ్ఞాతరూపంబు దీ
నిని నేఁ దొల్లి పరిగ్రహించుటది సందేహించుటన్ మంచు ప్రొ
ద్దునలోనుండుట మల్లెఁదేఁటివలె నేఁ దోడ్తోడ భోగింపఁ జా
లను వీడన్ మనం బిశ్చయింపఁగనుజాలన్ బాపురే దైవమా!

(అని విచారించుచుండును.)

ప్రతీహారి—ఏమీ! ప్రభువుగారి ధర్మదృష్టి! సుఖముగ లభ్యమైన యిట్టి రూపవతినిఁ జూచి యితరుఁడెవ్వఁడు విచారించును.?

శార్ఙ్గ—ఓ రాజా! ఏమియూరకున్నావు?

రాజు—తపోధనులారా! నేనెంత యాలోచించినను, నీ పూజ్యురాలిని గ్రహించినట్లు నాకు స్ఫురింపకున్నదికదా కావున స్పష్టముగ గనఁబడుచున్న గర్భచిహ్నములుగల యీమెను సందేహించుచున్న నే నెట్లు భార్యగా గ్రహింపఁగలను!

శకుం—(అపవారించి) ఆర్యునికిఁ బరిణయమే సందేహమైనది నాకిపుడింక నడియాసయేల?

శార్ఙ్గ—అట్లుకాదు.

గీ. నీవుముట్టిన బిడ్డపై నెనరుఁజూపు
మానియేనీకు నిపుడవమాన్యుఁడయ్యె
దొంగిలించిన స్వార్థంబు దొంగవదియు
గొనఁగఁ బ్రార్థించినట్టు లిమ్మునికిఁ దగిలి.

శారద్వ—శార్ఙ్గరవా! నీవిప్పుడూరకుండుము, శకుంతలా! మేము చెప్పవలసినది చెప్పితిమి. ఈప్రభువు నిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు. ఆయనకు నమ్మకము కలుగునట్లు ప్రతివచనమిమ్ము.

శకుం—(అపవారించి) అట్టి యనురాగమునకు కట్టి గతివట్టినపుడు నేను జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుటవలని లాభమేమి? ఇఁక నాయాత్మ, దుఃఖములపాలు గావలెనని స్థిరపడినది. (ప్రకాశముగ) ఆర్యపుత్రా! (సగముచెప్పి) పరిణయమునందే సందేహము కలిగినప్పు డీ వ్యవహారమును కూడదు. పౌరవా! పూర్వము తపోవనమునందుఁ బ్రతిజ్ఞాపూర్వకముగాఁ గపటమెఱుంగని యీ జనమును వంచించి యీ విధములగు పలుకులచే నన్ను నిరాకరించుట నీకు యుక్తముకాదు సుమా!

రాజు—(చెవులను మూసికొని) పాపము శాంతించుఁగాక.

గీ॥ కలుష మొనరింపనెంచితే కులము పేరు
పతితుఁజేయంగఁ దలఁచితే పడతి నన్ను
దరుల నొఱయుచు, బాఱెడు తటిని స్వచ్ఛ
జలము నొడ్డుననున్న వృక్షంబునువలె॥

శకుం—కానిమ్ము నిజముగఁ బరకళత్రమను సంశయమునీకుఁ గలదేని నీసందేహము నొక యానవాలుచేతఁ బోగొట్టెదను.

రాజు—ఇది యుత్తమ పక్షము.

శకుం—(ఉంగరపుఁ వ్రేలి ని దడవిచూచుకొని) అయ్యో! వ్రేలునందుంగరములేదు. (అని విషాదముతో గౌతమినిఁజూచును)

గౌత—శక్రావతారమునందు శచీతీర్థమునకు నమస్కరించునపుడు నీయుంగరము నిశ్చయముగా నందుజారి పడియుండవచ్చును.

రాజు—(చిఱునవ్వుతో) స్త్రీలు సమయోచిత బుద్ధికలవారనుట యిట్టిదే కదా!

శకుం—ఈవిషయమున విధి తన సామర్థ్యము నుజూపెను. నీకు వేఱొకటి చెప్పెదను.

రాజు—ఇఁక వినఁదగినది యున్నది!

శకుం—ఒకదినమున వనమాలికామండపమునఁ దామరాకుదొన్నెతో నీటిని నీహస్తమునందుంచుకొంటివి

రాజు—వినుచున్నాము.

శకుం—అప్పుడే నాపెంపుడు బిడ్డయగు దీర్ఘాపాంగమను లేడిపిల్ల సమీపించినది. నీవు కనికరముతో మొదట యది నీటి ద్రాగవలెనని దానిని బుజ్జగించి పిలిచితివి. కాని నీకది మచ్చిక పడినదికాదు గావున నీదగ్గఱకు రాలేదు. అంతట నే నానీటి నే పుచ్చుకొనఁ జెనవునవచ్చి త్రాగినది. అపుడు నీవు "అందఱుజనులును వారివారి బంధుగులనే విశ్వసింతురు. మీరిరువు రరణ్యవాసులు" అని పరిహాసించితివి.

రాజు—స్వప్రయోజనమును సమకూర్చుకొనుటకు స్త్రీలిటువంటి మిథ్యాభూతమైన వాఙ్మధువుచే విషయాభిలాషులగు జనులనాకర్షింతురు.

గౌత—ఓమహాభాగా! ఈవిధముగా నీవు చెప్పఁదగదు. ఆశ్రమమునందుఁ బెఱిగిన యీబిడ్డ కపటము నెఱుఁగదుసుమా.

రాజు—వృద్ధతాపసీ.

ఉ. నేరువనట్టి నేర్పులు గణింప నమానుషజాతులందెయొ
ప్పారును స్త్రీల, బుద్ధియుతలందునఁ జెప్పఁగ నేల మింటిపై
దారికమున్నెగిన్ బరభృతంబులు స్వీయ మపత్యజాతముల్
ధారుణిఁ బెంపఁజేయుఁ గద తద్దయునన్య విహంగజాతిచే.

శకుం—(రోషముతో) అనార్యుఁడా! నీమనసులోని యనుమానమును బట్టి (సర్వమును) గాంచుచున్నావు. గడ్డిచేఁగప్పబడిన కూపంబట్లు ధర్మకంచుకము ధరించిన నీవలె నన్యుఁడెవ్వఁడు వర్తించును?

రాజు—(ఆత్మగతముగ) నన్ను సందేహముపాలుచేయుచు నీమెకోపము కపటము లేనట్టులే, కనఁబడుచున్నది.

గీ. విస్మృతి క్రూరమానస వృత్తినగుట
నేరహఃకృత ప్రణయంబు నెఱుఁగననఁగ
మనునివిల్ద్రుంచినట్లయ్యె నరుణనయన
కుటిలభ్రూభంగమున నతి క్రోధమునను.

(ప్రకాశముగ) కల్యాణీ! దుష్యంతునిచరిత మందఱెఱిఁగినదియే. ఐననం దిదికనఁబడదే.

శకుం—పూరువంశము నందలి నమ్మకముచే హృదయమున హాలాహల మును ముఖమునఁ దేనెయుఁగల యీరాజుచేతఁబడి యిప్పుడు స్వచ్ఛందచారిణిఁగాఁ జేయఁబడితిని. (అని ముఖముపై గుడ్డపెట్టుకొని యేడ్చుచున్నది.)

శార్ఙ్గ—స్వాతంత్రముగాఁ జపలతతోఁ జేసినపని యెప్పుడు నిట్లు దహించును.

గీ॥ చేయఁదగునట్లగుటఁ బరీక్షించి చెలిమి
యుదిరహస్యమైన మఱియు నరయవలయు
ననవగత హృదయులయిన జనులయందు
సౌహృదము తలఁపఁగ నిటుశత్రువగును.

రాజు— ఈమెయందలి విశ్వాసముఁబట్టి మాయందు దోషారోపణము చేసి యాక్షేపించుచున్నారా!

శార్ఙ్గ—(అసూయతో) నామాటలు మీరు వ్యత్యస్తముగ విన్నారు.

గీ॥ జననమాదిగ శాఠ్యంబుఁ గననివారి
మాటలవి చూడనీకప్రమాణమయ్యె
జగతిఁ బరవంచనమె తమచదువుగాఁగఁ
బడయువారే నిజముఁ బల్కువారలైరి.

రాజు—ఓ యథార్థవాది! నీవు చెప్పినదంతయు నంగీకరించితిమను కొనుఁడు. కాని యీమెను వంచించుటచే మాకుఁగల్గు లాభ మేమి?

శార్ఙ్గ—నరకము.

రాజు—పూరువంశరాజులు నరకమును గోరుదురనుట విశ్వసింపఁదగినది కాదు.

శారద్వ—శార్ఙ్గరవా! ఉత్తరముఁ జెప్పనేల? గురువుగారి సందేశము ననుష్ఠించితిమి. ఇక మనము తిరిగిపోదము.

(రాజునుద్దేశించి)

గీ॥ కాన నీకాంత నీకాంతదీనినింక
విడిచిపెట్టు చేపట్టు మెవ్విధినొనర్పు
భర్తలకు సర్వతోముఖ ప్రాభవంబు
దారలందున నద్దియు కత్తమ్ము నిజము.

గౌతమీ! ముందునడువుము. (అని బయలుదేరుదురు.)

శకుం—ఎట్లు? ఈధూర్తునిచేత వంచింపఁబడితిని. నన్నుమీరును వదలి పెట్టి పోవుచున్నారా! (అని వారివెంట బయలుదేరును.)

గౌతమి—(నిలిచి) వత్సా! శార్ఙ్గరవా! దీనముగ నేడ్చుచు శకుంతల మన వెంట వచ్చుచున్నది. భర్త క్రూరుఁడై వదలిపెట్టినప్పుడు నాబిడ్డ పాప మేమిచేయఁగలదు?

శార్ఙ్గ—(కోపముతోఁ దిరిగి) దోషదర్శినీ! ఏల స్వాతంత్ర్య మవలంబించెదవు?

(శకుంతల భీతిచే వణకును) శకుంతలా!

గీ॥ అధిపుఁ డాడినయట్లు నీవైతి వేని
తప్పినడిచిన నీవునీతండ్రి కేల?
శుద్ధచరితంబు నీదాట బుద్ధిఁదలఁతు
వేని పతిగృహంబున దాస్యమేనిమేలు.

నిలువుము. మేము పోయెదము.

రాజు—మునీంద్రా! పూజ్యురాలగు నీమె నేల వంచించెదవు? ఏలన,

గీ॥ కలువలనె విరియఁగఁ జేయుఁ గలువఱేఁడు
కమలమిత్రుండు నవ్విధి కమలములనె
పరపరిగ్రహ సంశ్లేష పరత కొందు
విముఖము జితేంద్రియుల మనోవృత్తినిజము.

శార్ఙ్గ—అన్యసంగమువలనఁ బూర్వవిషయముల మఱచినప్పుడు నీ వధర్మమునకు భయపడిన వాఁడవెట్లయ్యెదవు?

రాజు—(పురోహితునివంకఁ దిరిగి) ఈవిషయములో గురులాఘవముల గుఱించి మిమ్ములనే యడుగుచున్నాను.

క॥ నేమూఢుడనా! యీసతి
తామిథ్య వచించెన? యనుతర్కంబున భా
ర్యామణి నే విడుతునొ? పర
భామామణి నంటునట్టి పాపినగుదునో?

పురో—(విచారించి) అటులయిన మీరిట్లు చేయుఁడు.

రాజు—నన్నుఁ దమరాజ్ఞాపింపుఁడు.

పురో—పూజ్యురాలగు నీమె ప్రసవపర్యంతము మాయింట నేయుండుఁ గాక. ఈవిధముగా నేలఁజెప్పితిననఁగా "మీకు ప్రథమమునఁ జక్రవర్తియగుపుత్త్రుఁ డుదయించునని సాధువులు మిమ్ముఁ గూర్చి చెప్పిరి. ఆముని దౌహిత్త్రుఁ డట్టిలక్షణములు కలిగియుండెనేని సంతోషముగ నామె నంతఃపురమునఁ బ్రవేశపెట్టుము. విపరీతము జరిగెనేని యామెను దండ్రికడకంపుట యున్నదేకదా!

రాజు—ఆచార్యులవారికిఁ దోఁచినట్లు చేయుఁడు.

పురో—కుమారీ! నావెంటరమ్ము.

శకుం—ఓ భగవతీ! భూదేవీ! నాకువివరమునిమ్ము.

(ఇట్లేడ్చుచు బయలుదేరును.)

(శకుంతల పురోహితునితోడను ఋషులతోడను నిష్క్రమించును.)

రాజు—(శాపముచేత మఱచినవాఁడై శకుంతలనుఁగూర్చియే చింతించుచున్నాఁడు.)

నేపథ్యమున

ఆశ్చర్యము.

రాజు—(విని) ఇది యేమైయుండును?

(ప్రవేశించి)

పురో—(ఆశ్చర్యముతో) దేవా! ఒకయద్భుతము జరిగినదికదా.

రాజు—ఎట్లు?

పురో—మహారాజా! కణ్వశిష్యులు తిరిగిపోగానే

సీ॥ బాహువుల్ సాఁచి కినత్తి యబ్బాలయేడ్వఁ
దొడగెఁ దనభాగధేయంబు దూఱుకొనుచు

రాజు—తరువాత!

ఒక స్త్రీరూపతేజ మాయువిదఁ బైకిఁ
గొనిచనియె నప్సరస్తీర్థమునకుఁ జెంత.

(అందఱు నాశ్చర్యపడుచున్నారు.)

రాజు—స్వామీ! పూర్వమే మన మీ విషయమును నిరాకరించితిమి. ఇప్పుడు వ్యర్థవాదములతో నామెను వెదకుటయేల? మీరు విశ్రమింపుఁడు.

పురో—(చూచి) విజయీభవ (అని నిష్క్రమించును.)

రాజు—వేత్రవతీ! నామనస్సు కలఁతఁజెందియున్నది. పడకటింటికి మార్గముఁ జూపుము.

ప్రతీ—దేవా! ఇటు! ఇటు! అని బయలుదేరును.

రాజు—గీ॥ ఏనువలదన్న మునిసుత నెంతమాత్ర
మేని నాభార్యఁగాస్మరియింప, నైన
నాకు దోధూయమాన మానసము నమ్మ
కంబుగలుగంగ బోధించుకరణినుండె.

(అని యందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది పంచమాంకము.

అభిజ్ఞానశాకుంతలము.

షష్ఠాంకము.

ప్రవేశకము.

(అంతట నగరపాలకుఁడగు శ్యాలకుఁడునుఁ బెడతెక్కలు విఱిచికట్టిన పురుషునిఁ దెచ్చిన యిద్దఱు రక్షకభటులును ప్రవేశించు చున్నారు.)

రక్ష—(పురుషునిఁ గొట్టి) ఓరీ దొంగా, చెప్పరా! రత్నాలకట్టున రాజు గారిపేరుచెక్కిన యీ యుంగరము నీ కెక్కడ దొరకినదిరా!

పురు—(భయము నభినయించి) అయ్యలారా! దయయుంచుఁడు. నే నిట్టి పని చేయువాఁడను కాను.

ప్రథ—తగిన బ్రాహ్మణుఁడవని విచారించి రాజుగారు నీకు దీనిని దానము చేసిరి కాఁబోలు.

పురు—ఇప్పుడు నామనవిఁ జిత్తగింపుఁడు. శక్రావతారతీర్థము నందు వసించు నేనొక జెస్తవాఁడను.

తృతీ—దొంగా! నీజాతిని మేమడిగితిమా యేమి?

శ్యాల—సూచకా! ఇతనినంతయుఁ గ్రమముగఁ జెప్పనిండు మధ్య సద్దు పెట్టకుఁడు.

ఉభ—దేవర యాజ్ఞాపించినట్లే! చెప్పుము.

పురుషు—నేను వలలు, గాలములు మొదలగువానిచేఁ జేపలుపట్టి కుటుంబమునుఁ బోషించుకొనుచున్నాను.

శ్యాలకుఁడు—(నవ్వి) ఆహా! నీజీవనమెంతయుఁ బరిశుద్ధమైనది.

పురుషు—గీ॥ హేయమయ్యును సహజమా నద్ది కర్మ
మట్టిదానిని వర్జింప గిట్టదెందు

దారుణుండయ్యుఁ బో పశుమారణమునఁ
జూడఁ గృపకల్మి సౌమ్యుండె సోమయాజి.

శ్యాలకుఁడు—తరువాతఁ దరువాత.

పురుషుఁడు—ఒకదినమున రోహితమను మత్స్యమును గోసితిని. దాని కడుపునందు రత్నములచే మెఱయు నీయుంగరము కనఁబడినది. తరువాత దానిని విక్రయింపఁజూపుచున్న నన్ను మీరు పట్టుకొంటిరి. నన్నుఁ జంపినను జంపుఁడు. విడిచినను విడువుఁడు. నాకిది లభించిన విధమిది.

శ్యాలకు—ఓజానుకా, నీచుకంపుచే నితఁడు గోధాదియగు జాలరివాఁడే యనుటకు సంశయములేదు. వీని కుంగర మగపడుటనుగూర్చి విచారింపవలెను. రాజగృహమునకే పోవుదము.

రక్షకులు—ఆలాగే, ఒరే కత్తిరదొంగా, పద.

(అని యందఱు బయలుదేరుదురు.)

శ్యాలకు—సూచకా, పురద్వారమునం దీచోరుని భద్రముగఁ గనిపెట్టి యుండుఁడు. నే నీ యుంగరము పట్టుపడినవిధము ప్రభువుగారికి నివేదించి వారియాజ్ఞవడసి తిరిగివచ్చెదను.

ఉభ—శమము స్వామిప్రసాదముకొఱకు లోనికిఁ బ్రవేశింపుఁడు.

(శ్యాలకుఁడు నిష్క్రమించును.)

ప్రథ—జానుకా! శ్యాలకుఁ డాలస్యము చేయుచున్నాఁడుకదా!

ద్వితీ—సమయమును గనిపెట్టిగదా రాజుల ననుసరింపవలయును.

ప్రథ—జానుకా! వధార్హుఁడైన వీనికిఁ బూవులుచుట్టుటకు నాచేతులు గులగులలాడుచున్నవి. (అని పురుషునిఁజూపుచున్నాఁడు.)

పురు—పూజ్యులగు మీరునన్ను నిర్హేతుకముగఁ జంపనెంచుట పాడిగాదు.

ద్వితీ—(చూచి)ఇదిగో మనయేలిక! [illegible] జేతబట్టుకొని రాజాజ్ఞను బడసి యీదిక్కు మొగంబై [illegible]బడుచున్నాఁడు. నీవు గద్దలకు బలియయ్యెదవు! లేదా [illegible]కుక్కలవాతఁబడెదవు.

(ప్రవేశించి)

శ్యాల—సూచకా! ఈబెస్తవానిని వదలిపెట్టుము. ఈయుంగరపు రాక సహేతుకముగనే యున్నది.

సూచ—దేవరయాజ్ఞాపించినట్లే.

ద్వితీ—వీఁడు యమసదనమునకుఁ బోయి తిరిగివచ్చినాఁడు.

(అని పురుషుని బంధముల వదలించును)

పురు—(శ్యాలకునికి నమస్కరించి) ప్రభూ! ఇఁక నాజీవనమునకెట్లు?

శ్యాల—రాజుగా రుంగరమునకు సరియైనధనమును బహుమానముగఁ గూడ నీకుఁ బంపినారు. (అని వానికి ధనమునిచ్చును.)

పురు—(నమస్కార పూర్వకముగ గ్రహించి) ప్రభూ! అనుగ్రహింపఁ బడితిని.

సూచ—తప్పకుండా యనుగ్రహమే. కొఱతనుండిదింపి యేనుఁగ మీఁద నెక్కించినారు.

జాను—శ్యాలకా! ఈయుంగరమనిన రాజుగారికిఁ జాలప్రీతియుండునని యీబహుమానమే చెప్పుచున్నది.

శ్యాల—అందుండు గొప్పరత్నముమీఁద రాజుగారి కంతయాదరమున్న ట్లనుకొనను. దానిదర్శనముచేత నాయనకు మిక్కిలి ప్రియమైన వారెవరో జ్ఞాపకమునకువచ్చిరి. స్వభావముగా గంభీరులైనను, ముహూర్తకాలము చింతాక్రాంతులైరి.

సూచ—ప్రభువుగారికి సేవచేయుట తమకు లభించినదికదా!

జాను—ఏల! ఈబెస్తలదొరకొఱకనిచెప్పు (అని పురుషుని నసూయతోఁ జూచుచున్నాఁడు,)

పురు—అయ్యా! దీనియందు సగము మీసుమనోమూల్యమగుగాక.

జాను—ఇదిసరిగానున్నది.

శ్యాల—జాలరీ! ఇప్పుడు నీవునాకు గొప్పయనుంగుచెలికాఁడవైతివి. కాదంబరీసాక్షిగ మనము ప్రథమమైత్రి చేసికొనవలెను. కావున గల్లంగడికే పోవుదమురమ్ము. (అనియందఱు నిష్క్రమింతురు).

ఇదివిష్కంభము.

(అంతట విమానముతో సానుమతియను నప్సరస ప్రవేశించును.)

సానుమతి—సాధుజనులు స్నానము చేయునంతకాలము నప్సరస్తీర్థము నందువేచి నావంతునే జక్కఁగ నిర్వర్తించితిని. ఇప్పుడే రాజర్షి చరితము ప్రత్యక్షముగ నరసెదను. మేనకసంబంధముచేత శకుంతల నాకు శరీర సదృశయైనది. మేనకతనకుమార్తెవిషయ మిదివరకే నన్ను నియమించియున్నది. (అంతటఁగలయఁజూచి) వసంతోత్సవ సమయమైనను నీరాజగృహము సంతోషరహితముగఁ గనుపట్టుచున్నది. ఏమి హేతువై యుండునో కదా! నాకు ధ్యానముచేతనే సర్వముఁ దెలిసికొను సామర్థ్యము కలదు. అయినను నా సఖియాదరమును బాటింపఁదగును. కానిమ్ము. ఈ యువురు ధ్యానపాలికలకుఁ గనఁబడకుండ పార్శ్వమునుండి తెలిసికొనెదను. (అని దిగుటనభినయించి నిలుచును.)

(అంతటఁజూతాంకురమును జూచుచుఁ జేటియు దానివెనుక మఱియొకతెయుఁ బ్రవేశింతురు.)

ప్రథమ॥ గీ॥ చైత్రమాసజీవ సర్వస్వ మా! తామ్ర
హరితపాండురమగు నామ్రకోర
కంబ! గాంచఁబడితి కడుఋతుమంగళం
బుగ నిను బరితుష్టముగ నొనర్తు.

ద్వితీయ—పరభృతికా! నీలో నీవొంటరిగ మాట్లాడుకొనుచున్నావు. అదేమి?

ప్రథమ—మధుకరికా! చూతకలికను జూచి పరభృతిక యున్మత్తురాలగును.

ద్వితీ—(సంతోషముతోఁ దగ్గఱకువచ్చి) మధుమాసము వచ్చినదా యేమి?

ప్రథమ—మధుకరికా! మదవిభ్రమకరములగు పాటలఁబాడుటకు నీకిదియే గదా కాలము?

ద్వితీయ—సఖీ! నన్నుఁబట్టుకొనుము. కొనవ్రేళ్లమీఁద నిలిచి మావిమొగ్గలఁగ్రహించి కామదేవార్చనముఁ జేసెదను.

ప్రథమ—అర్చనఫలములో సగమునాకు నిచ్చెదవేనిఁ బట్టుకొనెదను.

ద్వితీ—మనశరీరములు రెండైనను జీవితమొక్కటియగుట నేనట్లు చెప్ప కున్నను నీ కిదసిద్ధించును. (సఖినూతము చేసికొని నిల్చుండి మావి చిగుళ్లను గోయుచున్నది.) చెలీ! చూతప్రసవము చక్కఁగ వికసింపకున్నను దోసిటఁ ద్రుంచుటచేఁ బరిమళము వచ్చుచున్నది.

(అని కపోతహస్తముఁ బట్టి)

గీ. అర్పణము సేసితి నిను జూతాంకురంబ
ధనువునెక్కించినట్టి యా దర్పకునికి
రసఁ బథికజన యువతిలక్ష్యమగుచు
నైదుశరములలో మేటివగుము నీవు.

(అని చూతాంకురములను వదలుచున్నది.)

(తెరను ద్రోసికొని కోపముతోఁ గంచుకి ప్రవేశించును)

కంచుకి—అట్లువలదు. అజ్ఞానురాలా! దేవరవారు వసంతోత్సవము నిషేధించి యుండఁగా నీవు మావిమొగ్గల నేటికిఁ గోయ మొదలుపెట్టెదవు?

ఉభ—(భయముతో) అయ్యా! దయఁజూపుఁడు. మాకీ విషయము తెలియదు.

కంచు—మీరు వినలేదా యేమి? వసంతమునఁ బుష్పించు తరువులును, వానినాశ్రయించియున్న పక్షులుగూడ దేవరశాసనమును బ్రమాణముగ గ్రహించినవి. చూడుఁడు.

మ. చిరసంభూతములయ్యుఁ జూతకలికల్ స్వీయోచితంబౌ రజం
బు రహింపందాల్పవు సిద్ధమై కురవకంబుల్ నిల్చెడుర్ మొగ్గఁగాఁ
బొరిఁ శీతేతరయుగాంతగద్గదితముల్ పుంస్కోకిలారావముల్
స్మరుఁడున్మూర్ సగమెత్తి జంకి పొదిరుంచం బోలు సంచెంచెదర్.

ఉభయులు—సందేహము లేదు. రాజర్షి మహామహిమ సంపన్నుఁడు.

ప్రథమ—అయ్యా! రాష్ట్రియుఁడగు మిత్రావసునిచేత మేము రాణిగారి పాదసేవనిమిత్తము కొన్నిదినములక్రిందటఁ బంపఁబడితిమి. ఇట్లుం డగా నిచ్చట ప్రమదవనరక్షణమునకై మేము నియమింపఁబడి

లిమి. క్రొత్తగవచ్చినవారమగుట నీవృత్తాంతము మేమింతవఱకు వినలేదు.

కంచుకి—కానిమ్ము. మఱలనిట్టిపనిని జేయకుఁడు.

ఉభ—అయ్యా! మాకుఁ గుతూహలముగనున్నది. మాబోఁటి మనుష్యులు వినఁదగునేని రాజుగారేనిమిత్తమున వసంతోత్సవమును నిషేధించిరి? చెప్పుఁడు.

సాను—మనుష్యు లుత్సవప్రియులు కదా! (ఏదియో) గొప్ప కారణమున నై యుండును.

కంచు—చెప్పఁగూడకనేమి? ఇది యుండఁ దెలిసినదియే. శకుంతలను రాజు నిరాకరించుటవలన నైనలోకాపవాదము మీచెవినిఁ బడలేదా!

ఉభ—ఉంగరమును రాజు చూచినంతవఱకు లోకముఖమున విని యున్నాము.

కంచు—అయిన నేఁ జెప్పవలసినది కొంచెమే. రాజు తన యుంగరమును జూచిన నాటనుండియుఁ బూర్వమందు శకుంతలను సత్యముగఁ దొల్లి రహస్యముగ వివాహమాడితిననియు నజ్ఞానమున నామెను దిరస్కరించితిననియుఁ దెలిసికొని యదిమొదలు ప్రభువుగారు పశ్చాత్తాపపడుచున్నారు. అట్లుగదా!

మ. కడుద్వేషించునురమ్యమన్వహము ప్రాగ్భంగిఁ బ్రకృత్యాళికిన్
గొలువీఁ డిట్టటుశయ్యపై బొరలుచున్ మేల్కన్నదే లేక రేల్
గడపున్ దాక్షిణ్యమాటనంతిపురి యుక్తంబైనమాటాడునన్
య్యెడగోత్రస్ఖలితుండునై త్రపను సెంతేనివ్వెఱన్ దాల్చెడున్.

సాను—నాకు సంతోషమైనది.

కంచు—దీనివలన రాజుగారు వికలమనస్కులై యుండి యుత్సవమును వలదని యాజ్ఞాపించిరి.

ఉభ—యుక్తముగనే యున్నది.

నేపథ్యమున.

దేవా! రమ్ము! రమ్ము!

కంచుకి—(చెవియొగ్గి) ఓహో! ప్రభువుగారీవైపునకే వచ్చుచున్నారు. మీపనులు మీరొనర్చుచుండుఁడు.

ఉభ—అట్లే (అని వెళ్ళుచున్నారు.)

(అంతటఁ బశ్చాత్తాపమున కనుగుణమైన వేషముతో రాజును, విదూషక ప్రతీహారులును బ్రవేశించుచున్నారు.)

కంచుకి—(రాజునుఁ జూచి) ఆహా! రూపవంతులు సర్వావస్థలయందును, రమణీయముగనె యుందురు. రాజవరుఁ డుత్కంఠితుఁడైనను మనోహరముగ నున్నాఁడు. అట్లగదా!

చ. ఉడిగి విశేషభూషణము లొక్కటిబంగరు మేల్కడెంబునుం
దొడుగుచు వామహస్తమునఁ దొరఁపుటూర్పున మోవికెంపఱన్
గడు, పగనిద్రలేమియును గన్నులు కెంపయిచిక్కియున్ గనం
బడఁడటు, సానఁబట్టు నరు వజ్రముకైవడి స్వాత్మకాంతిచేన్.

సానుమతి—(రాజుఁ జూచి) శకుంతల యట్లు తిరస్కృతయై యవమానింపఁ బడియు వీనికొఱకు నవయుచుండుట యుక్తమే కదా!

రాజు—(పరధ్యానముచే మందముగ నడచుచు)

ఆ. వె. చెలిమృగాక్షి మేలుకొలిపినను దొలుత
హతహృదయము సుప్తమయ్యెనిద్ది
మేలుకాంచె నకట! చాల పశ్చాత్తాప
శోకమనుభవింపఁ జూవెయిపుడు.

సానుమతి—పాపము! శకుంతల యదృష్టమిట్టిదే కదా!

విదూ—(జనాంతికముగ) శకుంతలావ్యాధి మరలవీనినిఁ బట్టుకున్నది. దీనికెట్లు చికిత్సఁ జేయవలయునో నాకుఁ దెలియకున్నది.

కంచుకి—(సమీపించి) దేవరవారికి జయము జయము. మహారాజా! ఉద్యానవనప్రదేశములనుఁ జక్కఁగఁ బరిశీలించితిని. రమ్యస్థలములఁ దమకు యథేచ్ఛముగ విహరింపవచ్చును.

రాజు—వేత్రవతీ! మంత్రియగునార్యపిశునినితో "మేము చాలకాలము మేలుకొనియుండుటచే నిప్పుడు ధర్మాసనమునఁ గూర్చుండుట కశక్తులముగ నున్నామనియుఁ బురజనులకార్యములనుఁ జక్కఁగఁ

విచారించి పత్రికయందులిఖించి పంపమనియు" నామాటలుగాఁ
జెప్పుము.

ప్రతీహారి — దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లే (అని నిష్క్రమించును.)

రాజు — వాతాయనా! నీవును నీపనిమీఁదనుండుము.

కంచుకి — దేవా! చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును.)

విదూష — ఈఁగనైన లేకుండఁ జేసితివి. ఇప్పుడుచల్లఁగనుండి యొండక
న్నెఱుఁగని రమణీయమైన యీయుద్యాన వనప్రదేశము నందు
నీవిప్పుడు క్రీడింతువుగాని లెమ్ము.

రాజు — వయస్యా! సందుదొరికినప్పు డాపదలు సంప్రాప్తమగుననెడి వచ
నము కల్లగాదుసుమా! ఎట్లంటే

గీ. మునిసుతాప్రణయస్మృతిఁ బోవఁ జేయు
తమము విడిచెను నాదుచిత్తమ్మునిదిగో
మనసిజుండును నన్నేయమనసుపుట్టి
వింటఁజూత శరంబెక్కువెట్టెసఖుఁడ.

విదూ — నీవు కొంచెమూరకుండుము. నేనీదుడ్డుకఱ్ఱతోఁ గందర్పబాణ
మును నాశమొనరించెదను. (అనికఱ్ఱనెత్తి చూతాంకురమునుఁ
బడఁగొట్టఁబోవుచున్నాఁడు)

రాజు — (నవ్వి) చాలు! చాలు. బ్రహ్మవర్చస్సునుజూచినాము సఖుఁడా!
నాప్రియురాలి ననుకరించుచున్న లతలందు దృష్టినిసారించుటకు
నేనెక్కడకూర్చుందును?

విదూ — మాధవీమండపమునం దీ సమయములో నుండెదననియు స్వహ
స్తమునఁ జిత్రింపఁబడిన పూజ్యురాలగు శకుంతల ప్రతిబింబము ను
దెచ్చియిమ్మనియు, నీవు దాపుననున్న పరిచారికయగు చతురిక
నాజ్ఞాపించి యుంటివికదా.

రాజు — మనోరంజనస్థానమిట్టిదే, కావున నామార్గమునే చూపింపుము.

విదూ — ఇటు దేవరా! ఇటు (ఇద్దఱుప్రవేశించి కూర్చుండెదరు.)

(సానుమతికూడ పోవుచున్నది.)

విదూ — మణులుచెక్కిన శిలలతో నీమాధవీమండప ముపహార రమణీ

యున్నది మనకుస్వాగతమిచ్చుటకు నపేక్షించుచున్నదనుట నిస్సంశయము. అచటికి వెళ్ళి నీవుకూర్చుండుము. (అని యిరువురు ప్రవేశించి కూర్చుందురు.)

సాను—ఈతీగ నాశ్రయించుకొని నాచెలి చిత్రపటమునుజూచెద. తరువాత భర్తకామెయెడలఁగల పలువిధములైన యనురాగమునుఁగూర్చినివేదించెదను. (అని యట్లు చేయుచున్నది.)

రాజు—వయస్యా! ఇపుడు శకుంతల ప్రథమ దర్శనమును గూర్చినదంతయు జ్ఞాపకమునకు వచ్చుచున్నది. నీకునదిచెప్పియేయుంటిని గదా! ఆమెను నిరాకరించిన సమయమునందు నాసమీపమున నీవులేవు కాని దానికిఁ బూర్వము నందైనను నాతో నామెపేరు నుచ్చరింపనైనలేదు. నావలెనే నీవును మఱచిపోతివాయేమి?

విదూ—మఱచి పోలేదు. కాని యప్పుడు నీవంతయుఁ జెప్పియుఁ జివరకు నదియెల్ల పరిహాసోక్తియేగాని సత్యముగాదంటివి. బంకమన్ను ముద్దవంటి బుద్ధిగలనేను నదియట్లేయని గ్రహించితిని. ఇంతకు నీశ్వరేచ్ఛబలము కలదుగదా!

సాను—అదియట్టిదే!

రాజు—(ఆలోచనామగ్నుఁడై) మిత్రుఁడా! నన్నురక్షింపుము.

విదూ—ఇదియేమిరాజా! నీకిట్లిదియు క్రముకాదుసుమా! ధీరులెప్పుడును సుఖసమయములందొకరిచేతఁ జెప్పించుకొనరు. పర్వతము లెంతగాలికినైనఁ జలింపవుగదా!

రాజు—వయస్యా! నిరాకరణదుఃఖపరవశయగు ప్రియురాలి శోచనీయావస్థనుఁ దలంచుకొని మిక్కిలి యశక్తుఁడనగుచున్నాను. ఆమె

ఉ. ఏపటుఁ బ్రాసిపుచ్చ జన * నేఁగగ బంధులతోడమాటికిం
దే నిలు మంచదల్ప మునిశిడగు శిష్యుసిశిష్యుఁ డంత నా
చానయుశాప్పవారికలుపంబగు దృష్టినిఁ గ్రూరుఁడైననా
పైనిడ నల్లదే సవిషబాణము భంగిననుక్ దహించెడుక్.

---

* రెంచ.

సాను—ఆహా! ఈరాజుయొక్క సంతాపముచేత నాకుసంతోషము కలుగుచున్నది. స్వప్రయోజనాసక్తియిట్టిదే!

విదూ—రాజా! పూజ్యురాలగు శకుంతల నాకాశచరుఁడెవ్వఁడో యపహరించియుండునని నాసందేహము.

రాజు—అన్యుఁ డెవ్వఁడుపతిదేవతయైనయామెనుస్పర్శింపఁబూను. నీసఖికి మేనక కదా జన్మకారణమని వింటిని. మేనక సహచరులెవ్వరో యామెను దీసికొనిపోయి యుందురనినాయూహ.

సాను—సమ్మోహముకలుగుట చాలయాశ్చర్యకరముగనున్నది. కాని జ్ఞాపకముండుటకాదు.

విదూ—అట్లయిన యెడలఁ గొలదికాలములోనే నీ కామెసమాగమము కలుగును.

రాజు—ఎట్లు?

విదూష—జననీజనకులు పతివిరహదుఃఖముగల పుత్రికఁ జూచుచుండుటకు సహింపరుగదా!

రాజు— వయస్యా!

గీ. స్వప్నమో! మాయయో! మతిభ్రమణమొక్కొ
అంతెఫలమైన పుణ్యసమాప్తి యొక్కొ
మరల పొడచూపకయె యదిమరలెనుగద
వట్టికోరికలు తటప్రపాతము లివి.

విదూ—అట్లుకాదు. అవశ్యముగ ననుభవింపఁ దగినవి తప్పక తమంతట తాము సంభవించుననుట కీ యంగుళీయకమే నిదర్శనము.

రాజు—(అంగుళీయకమునుజూచి) ఉంగరమా! దుర్లభస్థానమునుండి చ్యుతమైతివి. నీగతి శోచనీయముగనున్నది.

గీ. ఫలమునుంబట్టి చూడనల్పంబునీ య
దృష్టముంగరమా! నాయదృష్టమట్లు
అరుణనఖరకాంతమ్ములౌనామె వ్రేళ్ళ
యందుఁ బదమబ్బియును చ్యుతంబైనకతన.

సాను—ఇదియితరుల చేతిలోఁ బడియుండినట్లయిన నిక్కముగ శోచనీయ మేయగును.

విదూ—రాజా! నీనామముద్రాంకితమైన యుంగర మేసందర్భమున నామె చేతఁబెట్టితివి?

సాను—నాకునలె నే కుతూహలముచే నీతఁ డడుగఁబడెను.

రాజు—వినుము. స్వనగరమునకు బయలు దేరునపుడు ప్రేయసికన్నీళ్ళతో నార్యపుత్రుఁడెంతకాలమునకుఁ గబురంపునని నన్నడిగెను.

విదూ—తరువాత? తరువాత?

రాజు—అనంతరము నే నీ యుంగరము నామె వ్రేల నుంచుచు నిట్లంటిని.

గీ॥ నాదునామాక్షరములు దినమునకొకటి
గాఁగ లెక్కింపుమిటుఁ దుదిఁగల్గుతఱిని
ప్రియ, మదవరోధసద్మ ప్రవేశనేత
సేవకుఁడు నీసమీపముఁ జేరుననుచు.

క్రూరమనస్కుఁడనైన నేను దానిని మోహముచే ననుష్ఠింప నేరనైతిని.

సాను—కడురమణీయముగ నేయున్నది. దైవము తలక్రిందులు చేసినాఁడు.

విదూ—జాలరివాఁడు చెప్పిన రోహితమత్స్యముయొక్క గర్భమున నిది యెట్లుండెను?

రాజు—శచీతీర్థమునకు నమస్కరించుచుండఁగా నీసోదరి హస్తమునుండి యది జారి భాగీరథిలోఁ బడినది.

విదూ—యుక్తముగనున్నది.

సాను—కావుననే యధర్మభీరువైన యీరాజునకు దీనురాలగు శకుంతల పరిణయవిషయమున సందేహము కలిగెను. అయిన నిట్టియనురాగమభిజ్ఞానము నపేక్షించునా! అదెట్లు?

రాజు—ఈ యుంగరమును నిందించెదను.

విదూ—(ఆత్మగతముగ) ఈతఁ డున్మత్తుల మార్గము ననుసరించినాఁడు.

రాజు—గీ. లలిత బంధుర కోమలాంగులి కరంబు
విడిచి జలముల నీవెట్లు పడితివో కద

అదియేల!

జడము గుణమది తెలియదు సరియయేల
ప్రియయు నాచేతనే తిరస్కృతిని బొందె.

విదూ—(ఆత్మగతముగ) నే నాఁకలిచే మ్రింగివేయఁబడుచున్నాను. ఇఁక నెట్లు?

రాజు—ఓ ప్రియురాలా! అకారణముగ నిన్ను విడిచి పశ్చాత్తాపమునఁ గుములుచున్న వీనినిఁ బునర్దర్శనమున ననుగ్రహింపుము.

(చిత్రఫలకమును జేతఁబట్టుకొని చతురిక తెరఁద్రోసికొని వచ్చుచున్నది)

చతు—ఇదిగో! చిత్రపటరూపమున నున్న రాణిగారు (అని చిత్రపటమునుఁ జూపించుచున్నది.)

విదూ—మేలు! మిత్రుఁడా! భావముయొక్క యనుప్రవేశము రమణీయ స్థితిచేఁ గను దర్శనీయముగ నున్నది. నిమ్నోన్నత ప్రదేశము లందు నాదృష్టి తొట్రుపడుచున్నది.

సాను—ఆహా! ఏమి యీరాజర్షి నైపుణ్యము. సఖి యెదుటనున్నట్లే యున్నది.

రాజు—కం. ఏదేది దర్శనీయము
కాదో యది యెల్లఁ జక్కఁగాఁ జిత్రమునం
దే దిద్దఁబడు నయినను
దాఁడయితే చెలువ మొకింత యుపవడు రేఖన్.

సాను—అధికపశ్చాత్తాపముతోఁ గూడిన ప్రేమకును గర్వరాహిత్యమునకు నిది తగియున్నది.

విదూ—రాజా! ఇందు మువ్వురు పూజ్యురాండ్రు కనఁబడుచున్నారు. అందఱును సౌందర్యవతులే. వీరియందుత్తమురాలగు శకుంతల యెవ్వరు?

సాను—ఇట్టి సౌందర్యరాశిని గూడ గుర్తింపనేరని యీతఁ డెంతటి యప్రాజ్ఞుఁడు.

రాజు—వీరిలో నెవరని నీ వూహించుచున్నావు?

విదూ—ముడివీడి పూవులు రాలుచున్న కొప్పుతోడను, చెమటబొట్టులతోఁగూడుకొన్న మోముతోడను, మిక్కిలి వంగిన భుజంబులతోడను, జలాభిషేకముచే స్నిగ్ధమైన కోమలపల్లవములుగల రసాలవృక్షము చెంత నించుక బడలికతో నిలిచినట్లు వ్రాయఁబడినయామెయే శకుంతలయనియుఁ దక్కిన వారామెసఖులనియు నేనూహించెదను.

రాజు—నీవు నిపుణుఁడవోయి! ఇచట నా భావచిహ్నమున్నది.

గీ. చెమరిచిన వ్రేళ్ళు తాఁకుట చేత మరక
యల్ల రేఖలకడఁ దోఁచు నశ్రువిదిగో
గండములనుండి జారిన కరణితోఁచు
వర్తికోచ్ఛ్వాసరీతినిఁ బట్టిచూడ.

చతురికా! వినోదస్థానమును సగము లిఖించితిని. నీవు వెళ్ళి తూలికను దీసికొనిరమ్ము.

చతు—ఆర్యా మాధవ్యా! ఈచిత్రఫలకమునుఁ బట్టుకొనుము. నేనిదె పోయివచ్చెదను.

రాజు—నేనే దీనినిఁ బట్టుకొనెదను. (అని చెప్పినట్లు చేయును.) (చేటి నిష్క్రమించును.)

రాజు— నేనన్ననో

సీ. చెంతఁ బ్రత్యక్షముగఁ జేరఁ జెలి నిమున్న
విడిచి మఱి చిత్రగత దీనిఁ బెద్దఁ జేయు
నేను ద్రోవఁ బూర్ణజలవాహినిని దాఁటి
యారమృగతృష్ణ వలచువాఁడైతి సఖుఁడ.

విదూ—(ఆత్మగతముగ) ఈ ప్రభువు నదిని దాఁటి మృగతృష్ణను జేరినాఁడు. (ప్రకాశముగ) చెలికాఁడా! ఇందింకేమి లిఖింపవలెను?

సాను—ఏయే భాగములు నా చెలికి నింపగునో యాయా భాగముల వ్రాయఁ గోరినవాఁడై యుండవలెను.

రాజు—వినుము.

చ. పులినవిలీన హంసయుగముల్ గల మాలినిఁ దన్నదీతటం
బుల శయనించు లేళ్ళ గమిఁ బొల్చును మా గురుపూత పాదముల్

వలయురచింప, వ్రాయఁగను వాంఛయొనర్తుము శాఖలందు వ
ల్కలము లువ్రేల గట్టినగంబు నధస్థలి వామనేత్రముల్
జిలచనజింకకొమ్ముకొనఁ జేర్పుచునల్లనఁ గీరుకొనమృగిన్॥

విదూ—(ఆత్మగతముగ) నాకుఁజూడనీతఁడు వ్రేలాడు గడ్డములుగల తాపస సమూహముతోఁ జిత్రఫలకము నింపునట్లున్నది.

రాజు—వయస్యా! మేము వ్రాయ నభిలషించిన శకుంతల యాభరణము నొండు మఱచితిమి.

విదూ—అదియెద్ది?

సాను—ఎద్దియరణ్యవాసమునకును వినయ సౌకుమార్యములకును నురూపముగ నుండగలదోయది.

రాజు—గీ. చెక్కుపైఁ గేసరములాడఁ జెవినినిడిన
దిరిశినపుష్పబంధంబుఁ దీర్పలేదు
మరియు శరదిందుకిరణ కోమలమృణాళ
తంతువునువ్రాయ సఖుఁడ! స్తనాంతరమున.

విదూ—ఓ చెలికాఁడా! ఏమిది! ఈయమ్మ యెఱ్ఱకలువచిగురువలెఁ బ్రకాశించుచున్న హస్తాగ్రముచేత మోమునుగప్పుకొని యులికి యులికి పడుచున్నట్లున్నది?
(సావధానముగ విమర్శించి) ఔరా! ఇదిగో! తొంటికొడుకు! మకరందచోరుఁడు. మధుకరుఁడు పూజ్యరాలగు శకుంతలముఖముమీదికి నెగురుచున్నాఁడు.

రాజు—ఓయీ! ప్రగల్భుఁడైన వీని నివారింపుము.

విదూ—దుష్టులను శిక్షించునీవే వీని నివారింప సమర్థుఁడవు.

రాజు—మంచిది. ఓ పుష్పవల్లీప్రియాతిథీ! మధుకరా! ఇచట నేలతిరిగితిరిగి వేసటఁ జెందెదవు?

గీ. కుసుమమునవ్రాలియునుఁ దప్పి గొనియునైన
మధుకరియిదిగో నీపైనమమతఁబూని
నీదురాకనిరీక్షించి నిలచియుండె
నానదుగద నిన్నువిడచి తేనెఁదాను.

సాను — ఈతఁడిపుడు సమంజసముగా వారింపఁ బడినాఁడు.

విదూ — ఈమధుకరజాతి, నివారింపఁబడినను వక్రస్వభావముగలది.

రాజు — ఓయీ! నీవిట్లునాయాజ్ఞలో నిలువనియెడల వినుమిప్పుడుమఱి

గీ. అనుపహతబాల తరుపల్లవాభి రామ
మునతి బింబాధరము రతోత్సవములందు
నే సదయముగనానితిభృంగ! దాని
ముట్టితేనిక*, కమలగర్భమున బిగింతు.

విదూ — ఇట్టికఠినశాసనమునకు భయపడకుండునా యేమి?
(నవ్వి—ఆత్మగతముగ) ఈతఁడిప్పుడు వెఱ్ఱివాఁడైనాఁడు. నేనుగూడ
నీతనిసాహచర్యమున నిట్టులేయయితిని.
(ప్రకాశముగ) వయస్యా! ఇదిచిత్రముకదా!

రాజు — ఏమీ! చిత్రమా!

సాను — నేనేయిప్పటికిఁ దెలిసికొంటిని. లిఖించినదంతయు యథార్థముగ
ననుభవించుచున్న యీతని మాటచెప్పవలయునా!

రాజు — వయస్యా! ఈదుష్కార్యము నేలయనుష్ఠించితివి?

గీ. తన్మయంబైనమనసుతో దరిశనసుఖ
మనుభవించుచునిజముట్టులలరుచున్న
నాకుస్మృతిఁ గేరించి పరాకు డించి
చెలియమఱలఁ జిత్రీకృతఁ జేసితిగద.

(అనికన్నీరువిడుచుచున్నాఁడు.)

సాను — అపూర్వమైన యీ విరహమార్గము పూర్వాపర విరోధిగ
నున్నది.

రాజు — వయస్యా! ఇట్టి యెడతెగని దుఃఖము నెట్టు లనుభవింతును?

ఆ. వె. కన్నుమూఁతఁ బడమిఁగలనైన నాకాంతఁ
గలియుసట్టి యెడరు కలుగదయ్యెఁ

---

* ముట్టినట్టులైన భ్రమర! కట్టివేతు
నజగర్భబంధన గృహమందునిన్ను.

గనుల బాష్పవారి కననీదు చిత్రస్థ
యైన యీమెనైన నకట కటకట.

సాను—శకుంతలను నిరాకరించుటచే శకుంతలకుఁ గలిగిన దుఃఖమును సర్వవిధములఁ బోఁగొట్టితివి.

(ప్రవేశించి)

చతురిక—దేవరవారికి జయము జయము. రంగులపెట్టెను దీసికొని యిటు మొగంబై బయలుదేరితిని.

రాజు—తరువాత !

చతు—మార్గమధ్యమునఁ దరళికతో వచ్చుచున్న వసుమతీదేవి తానే ప్రభువుగారికి నొసంగెదనని చెప్పి నాచేతినుండి పెట్టెను బలాత్కారముగ లాగుకొన్నది.

విదూ—అదృష్ట వశమున నీవు విడువఁబడితివి.

చతు—చెట్టుకొమ్మకుఁ దగులుకొన్న దేవిగారి పైఁటకొంగును దరళిక విడిపించునంతలో నేను దప్పించుకొని వచ్చితిని.

రాజు—వయస్యా! బహుమానగర్వితయైన దేవియును వచ్చుచున్నది, నీ వీచిత్రఫలకమును గాపాడుము.

విదూ—"నన్న"ని చెప్పుము. (చిత్రఫలకమును దీసికొని లేచి) అవరోధ జన కాలకూటమునుండి విడువఁబడితివేని నపుడు మేఘప్రతిచ్ఛందమను ప్రాసాదమున నన్నుఁ గేక వేయుము.

సాను—ఇతర స్త్రీయం దాసక్తచిత్తుఁడైనను ప్రాచీన గౌరవమును బాలింప నిచ్ఛించుచున్నాఁడు. కావున నీతఁడతిశిథిలమైన సౌహార్దము కలవాఁడు.

ప్రతీ—(పత్రమును జేతఁబట్టుకొని) దేవరవారికి జయము జయము.

రాజు—వేత్రవతీ! దారిలో దేవినిఁ జూడలేదా!

ప్రతీ—ఔను! పత్రమును జేతఁబట్టుకొని వచ్చు నన్నుఁజూచి యామె మఱలి పోయినది.

రాజు—దేవి కార్యజ్ఞురాలు! నాకార్యములకుఁ బ్రతిబంధము కలుగ నీయదు.

ప్రతీ—దేవా! "ధనసమూహము నధికముగ లెక్కింపవలసియుండుటచేఁ బౌరకార్యమొకటి మాత్రమే విచారింపఁబడినది. ఈపత్రిక యందు వ్రాయఁబడిన యావిషయము దేవరచిత్తగింతురుగాత" అని మంత్రి మనవిచేయుచున్నాఁడు.

రాజు— ఏదీపత్రిక నిటుచూపుము.

ప్రతీ— (చూపును.)

రాజు—(చదివి) ఎట్లా! నావిక వ్యవహారియైన ధనమిత్రుఁడను వర్తకుఁ డోడ వగులుటవలన మరణించెను. పాపమాతఁడు బిడ్డలులేనివాఁ డఁట, అతని ధనసమూహమంతయు రాజును జెందవలయునని మంత్రి వ్రాసియున్నాఁడు. సంతు లేమికష్టముగదా! వేత్రవతీ! మహాధనసంపన్నుఁడగుటచే నాతనికిఁ బెక్కండ్రుభార్య లుండి యుందురు. ఆతనిభార్యలయందెవతెయైన గర్భవతిగానున్న దేమో విచారింపవలెను.

ప్రతీ—మహారాజా! సాకేతవర్తకుని పుత్రికయగు నితనిభార్యకు నిపుడే పుంసవనము జరిగినట్లు వినికిడి.

రాజు—అట్లయిన పిత్రుసంబంధమైన ధనము ననుభవింప నాగర్భస్థ శిశువునకు నర్హతగలదని నీవేగి యమాత్యునితో నిట్లుచెప్పుము.

ప్రతీ—దేవర వారాజ్ఞాపించినట్లే. (అని బయలుదేరును)

రాజు—ప్రతీహారీ! ఇటురమ్ము.

ప్రతీ—ఇదిగో వచ్చితిని.

రాజు—సంతానముఁ గలదు లేదనెడి విచారమేల?

గీ. వసుధను బ్రజ లేయే ప్రియబంధుజనముఁ
గోలుపోవుదురో వారికొఱకుఁ బాప
విషయమునదక్క దుష్యంతవిభుఁడె సుమ్మి
యట్టి బందుగుఁడని చాటుఁ డన్నిదిశల.

ప్రతీ—దేవరవారు సెలవిచ్చినట్లు చాటింపఁదగినదే (నిష్క్రమించి)

(మరలఁ బ్రవేశించి)

దేవరవారిశాసనమును సకాలమునఁగురిసిన వర్షమువలె నెల్లరు గొనియాడిరి.

రాజు—(వేడినిట్టూర్పు విడిచి) ప్రతీహారీ! ఇవ్విధంబున నేకదా సంతానరహితమై నిరాశ్రయమైన వంశములకు మూలపురుషులయనంతరము వారిసంపదలన్యులఁ జేరును నాయవసానమునందుఁ గూడ పురువంశ సంపదలకు నిట్టిగతియే.

ప్రతీ—అమంగళము తొలఁగుఁగాక.

రాజు—ఇసీ! సమీపించిన శ్రేయస్సునవమానించిన వాఁడనైతిని.

సాను—సందేహము లేదు. నాసఖినే మనమున నిడుకొని తననిట్లునిందించుకొనుచున్నాఁడు.

రాజు—సీ॥ ఆత్మతేజంబుఁదాల్చిన యన్వయప్ర
తిష్ఠనాదు సద్ధర్మపత్నినివిడిచితి
దొడ్డపంటకు నైతఁజేసిన్న విత్తి
కడుఫలోన్ముఖమౌ సస్య విడుచు భంగి.

సాను—ఇప్పుడు నీసంతతి యవిచ్ఛిన్నముగనుండఁగలదు.

చతు—(జనాంతికముగ) ప్రతీహారీ! ఈవంశాగ్రవృత్తాంతముచేత రాజునకు భయమినుమడించినది. ప్రభువుగారి నూరడించుటకు మేఘప్రతిచ్ఛందము నుండి పూజ్యుఁడగు మాఢవ్యుని దీసికొనిరమ్మా.

ప్రతీ—లెస్సగఁజెప్పితివి. (అని నిష్క్రమించును.)

రాజు—అక్కటా! దుష్యంతుని పితరులు సందేహించుచున్నారు ఏలన?

చ. ఇతనికి వెక్కమాకునిఁక నెవ్వఁడు మాకులమందు నక్కటా
శ్రుతివిహితంబుగానొనరుచున్ బితృతర్పణమంచునెంచు సం
తతివికలుండనే వదలు నారముతూళిత బాష్పశేషమున్
పితరులు త్రావుచుంద్రుగద! వేరుచు వేదనతోనిజంబుగన్.

(అని మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు.)

(ప్రవేశించి)

చతురిక—(సంభ్రమముతోఁ జూచి) మహారాజా! ఊఱడిల్లుఁడు. ఊఱడిల్లుఁడు.

సాను—అక్కటకటా! ఈతఁడు దీపముండఁగనే యది తెలియమిఁ గున నున్నదోషమున నంధకారదోషము ననుభవించుచున్నాఁడు. నే నిప్పుడే యీతని నానందింపఁ జేయుదును. ఏల! "యజ్ఞభాగములం దాసక్తులైన దేవతలే శీఘ్రకాలములో ధర్మపత్నివగు నిన్ను నీభర్త కడఁ జేర్చెదర" ని శకుంతల నాశ్వాసించుచుండిన యింద్రజనని నోటినుండియే వినియున్నాను. కావున నట్టిసమయమునకై ప్రతీక్షించియుండుట యుక్తము. ఈవృత్తాంతముచే నా ప్రియసఖిని సమాశ్వాసించెదను. (అని యాకాశమార్గమున కెగిరి నిష్క్రమించుచున్నది.)

(నేపథ్యమున)

అబ్రహ్మణ్యము.

రాజు—(చెవియొగ్గి యాలకించి) ఈయార్తనాదము మాధవ్యునిదిగ నున్నది! ఎవరక్కడ?

(ప్రవేశించి)

ప్రతీ—(సంభ్రమముతో) ప్రాణాపాయస్థితిలో నున్న ప్రియవయస్యుని రక్షింపుఁడు.

రాజు—బ్రహ్మచారినిఁ బరాభవించినవాఁ డెవ్వఁడు?

ప్రతీ—అదృశ్యమైన భూతమేదో యతనినిఁ బట్టుకొనిపోయి మేఘప్రతిచ్ఛంద ప్రాసాదముయొక్క కొట్టకొమ్మునఁ గూర్చుండఁ బెట్టినది.

రాజు—(లేచి) అట్లుండదు. మాగృహములుకూడ భూతములచేఁ బీడింపఁబడుచున్నవిగా! ఇంతయేల.

౮౦. దినదినము దాఁ బ్రమాదం
బున నొనరుచుఁ బాపమెఱుఁగఁ బోలదటన్నన్
జనులం దెవ్వం డేపథ
మున జనునో వశమె పూర్ణముగఁ దెలియంగన్.

(నేపథ్యమున)

ఓవయస్యా! అయ్యో! అయ్యో! వయస్యా!

రాజు—(గతిభేదముగ నడచుచు) మిత్రుఁడా భయపడవలదు.

(నేపథ్యమున)

(మరలన ట్లేయని) ఎట్లు భయపడకుండఁగలను.

వీఁడెవ్వఁడో! నన్నుఁ జెఱుకుగడను విఱిచినట్లు మెడను వెనుకకుఁ

ద్రిప్పి మూఁడుముక్కలు చేయుచున్నాఁడు.

రాజు—(దృష్టి ముందుకుసారించి) విల్లు నిట్లందిమ్ము!

(ధనుస్సును జేతఁబట్టుకొని యవనిక ప్రవేశించుచున్నది.)

యవ—మహారాజా! హస్తముతోఁగూడ నిదిగో విల్లు (రాజుధనుస్సున

బాణముఁ దొడుగుచున్నాఁడు.)

(నేపథ్యమున)

గీ. అభినవ గళరక్తార్థియౌ వ్యాఘ్రమువలె

మానపశువునట్లు వధింతు నేనునిన్ను

నార్తభయమునుఁబాప శరాసనంబుఁ

*బట్టు దుష్యంతుఁడిపుడు కాపాడునిన్ను.

రాజు—(రోషముతో) ఎట్లూ! నన్నే యుద్దేశించుచున్నాఁడు. ఓ కుణ

పాశనుఁడా! నిలు నిలు. నీవిఁకఁ బ్రదుకఁబోవు (విల్లెక్కిడి) వేత్ర

వతీ! సోపానమార్గమునుఁ జూపుము.

ప్రతీ—ఇటు మహారాజా! ఇటు.

(అందఱును సత్వరముగ వచ్చుచున్నారు.)

రాజు—(అంతటఁ గలయఁజూచి) ఇక్కడ నెవ్వరునులేరే!

(నేపథ్యమున)

అయ్యో! అయ్యో! పూజ్యుఁడవగునిన్ను నేఁజూచుచున్నాను.

నీవునన్నుఁ జూడకున్నావు. పిల్లిపట్టుకొనిన యెలుకవలె జీవి

తాశను వదలుకొంటిని.

పాఠాంతరము.

*పూను దుష్యంతు నిపుడునిన్ బ్రోవనిమ్ము.

రాజు—ఓ తిరస్కరిణీ గర్వితుఁడా! నా బాణము నిన్నుఁ జూడఁగలదు. ఇదిగో బాణమును సంధించుచున్నాను.

ఆ.వె. చంపఁదగినవిన్నుఁ జంపునెయ్యదియట్లు
కావఁదగినవిప్రుఁ గాచుమఱియు
హంసపాలుగ్రోలి యందుమిళితమైన
యుదకమును విడుచుచునుండుఁగాదె.

(అని యస్త్రము సంధించుచున్నాఁడు.)

(అంతట విదూషకుని వదలి మాతలి ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

మాతలి—గీ. నాకపతినీకు దానవానీకముఁగుఱి
గ నొనరించె వారివయి నీధనువులాగు
సుజనుల ప్రసాదసౌమ్య దృష్టులవిగాక
సఖులపైఁబడవుగ తీవ్రశరములెందు.

రాజు—(అస్త్రముపసంహరించి) మహేంద్రసారధివగు మాతలీ నీకు స్వాగతము

విదూ—(ప్రవేశించి) ఎవనిచేతనేను యజ్ఞపశువువలె బాధింపఁబడితినో యతఁడే యీరాజుచే మన్నింపఁబడుచున్నాఁడు.

మాతలి—(చిఱునగవుతో) ఆయుష్మంతుఁడా! నేనింద్రునిచే నీయొద్దకు నంపఁబడిన కారణమును వినుము.

రాజు—సావధానచిత్తుఁడనై యున్నాను.

మాతలి—కాలనేమిసంతతి దుర్జయంబను దానవగణము కలదు.

రాజు—కలదు. నారదునివలనఁ బూర్వము వినియున్నాను.

మాతలి—గీ. హరికి నీమిత్రునకు వారలలవిగారు
అసురహంతవంద్రుఁడు నిను రణాగ్రమందు
రాత్రి హరిహరింపని తిమిరంబు రాజు
సంహరించుట యల్లది సహజమకద.

దేవర యాయుధముల ధరించియే, యిప్పు డింద్రునిరథమెక్కి విజయార్థము బయలుదేరుఁడు.

రాజు—ఇంద్రుని మన్ననచే ననుగ్రహింపఁబడితిని. కాని మాధవ్యుని యెడమీ రేల యట్లు ప్రవర్తించితిరి?

మాతలి—అదియుఁ జెప్పెదను. ఆయుష్మంతుఁ డేకారణముననో మన స్సంతాపమువలన వివశుఁడై యుంటఁ జూచితిని. తరువాత దేవరకుఁ గోపముఁబుట్టించుటకై యిట్లొనర్చితిని. ఏలన.

ఆ. వె. జ్వాలలెగయఁజేయుఁ జలితేంధనం బగ్ని
విప్రకృతము రగము విప్పుపడగ
క్షోభితలమునందు క్షోభితుండగు జనుం
డాత్మమహిమగాంచు నతిశయముగ.

రాజు—(జనాంతికముగ) వయస్యా, దేవేంద్రుని యానతి యతిక్రమింపరానిది. విషయమును దెలిపి మహామంత్రి పిశునునితో నామాటలుగా నిట్లు చెప్పుము.

గీ. ఎక్కువెట్టిన నాధనువిది మఱొక్క
కార్యమున వ్యాపృతమగు తత్కాలమునను
కేవలము నీదు ప్రతిభయే యీవసుమతిఁ
బ్రజలఁ బరిపాలనము సేయవలయుగాత.

విదూ—దేవర యాజ్ఞాపించినట్లే. (అని వెళ్లుచున్నాఁడు.)

మాతలి—ఆయుష్మంతుఁడు రథారోహణము సేయుఁగాక.

(రాజు రథమునెక్కుట నభినయించుచున్నాఁడు.)

అందఱు నిష్క్రమింతురు.

ఇది

షష్ఠాంకము సంపూర్ణము.

*

అభిజ్ఞానశాకుంతలము.

సప్తమాంకము.

(అంత నాకాశయానమున రథము నెక్కి మాతలితో, రాజు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

రాజు—మాతలీ! నే నింద్రుని యాజ్ఞానుసారముగ నడచుకొనిన వాఁడనయ్యును నాకాతఁ డొనరించిన బహుమానాతిశయమువలన నన్ను ననుపయుక్తునిగఁ దలంచుకొనుచున్నాను.

మాతలి—(చిఱునవ్వునవ్వి) ఆయుష్మంతుఁడా! నాకుఁజూడ మీరిరువురును సంతుష్టులైనట్లు లేదు.

గీ. నాకపతి నీకొనర్చుమన్ననలఁ దలఁచి
చూతు ప్రథమోపకృతమునుఁ జుల్కఁగాఁగ
హరియు నీపౌరుషంబున కచ్చెరువడి
తనదుసత్కృతి గొప్పఁగాఁ దలఁపఁడయ్యె!

రాజు—మాతలీ! వలదు. అట్లనవలదు. నన్నుఁ బంపునపుడు దేవేంద్రుఁడు చేసిన గౌరవము నాయభిలాషలకుఁగూడ మించియున్నది. చూడుము. దేవతలందఱుముందఱ నన్నుఁ దనయర్ధాసనమునఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని

గీ. చెంత నాసించియున్న జయంతుఁ జూచి
నాకపతి సస్మితుండౌచు నాదుకంఠ
మందు మృష్టవక్షోహరిచందనాంక
చారుమందారమాల నింపారఁ బెట్టె.

మాతలి—ఆయుష్మంతుఁ డమరేశ్వరునివలన దేనినిఁ బొంద నర్హుఁడు కాఁడు. చూడుము.

గీ. భోగపరుఁడైన దేవేంద్రుపురము పరగ
రెంట నుద్ధృతదానవ కంటకముగ
నాఁడు నతపర్వముల హరిసఖునులనటు
నీదుదివ్య శరంబులు నేఁడునిట్లు.

రాజు—ఈసందర్భమున మహేంద్రునిమహిమయేకదా స్తుతింపఁదగినది.

చ. పెనుక్రియలందు నేనియును భృత్యులుసిద్ధినిగాంచుచుందురున్
గనఁగ నధీశ గౌరవగుణంబని * నెమ్మదినీవెఱుంగుమా
యనుపమతేజుఁడాతఁడు సహస్రకరుండెనిజాగ్రభాగమం
దునఁదనునిల్పకున్న నరుణుండు తమంబెటుఁబాప నోపెడున్ .

మాతలి—ఇదియుక్తమే. (కొంచెముసేపారమేగి) ఆయుష్మంతుఁడా! నాక
పృష్ఠప్రతిష్ఠితమైననీకీర్తిసౌభాగ్యము నిచటనుండియే కాంచుము.

గీ. అమరకాంతలు నెమ్మినసలదమిగులు
రంగులను గల్పలతికాంబరంబులందు
జక్కఁ-యోజించి గేయార్థజాతమద్ది
యీసురలు వ్రాయుచున్నారు నీ సుచరిత.

రాజు—మాతలీ, నాఁడు రాక్షససంహారౌత్సుక్యమున, దివంబధిరోహిం
చునపుడు స్వర్గమార్గమును జూడలేదు. మనమిప్పుడేవాయు
పథమందున్నాము?

మాతలి—చ. గరిమనభస్థితన్ త్రిపథగన్ వహియించెడి నెద్దిజ్యోతులం
జరుపువిభక్తరశ్మియయి సవ్యముగామఱియెద్ది, దానికిన్
బరివహమారుతంబునకు మార్గమటంద్రు ద్వితీయమైన శ్రీ
హరిపదవిక్రమంబున నిరస్తతమస్కము దీని, భూవరా!.

రాజు—మాతలీ! కావుననేకదా! బాహ్యాంతఃకరణ సహితముగ నా
యంతరాత్మ ప్రసన్నముగనుండుట (రథచక్రమునుజూచి) మేఘ
మార్గమునకు మనము దిగుచున్నాము.

మాతలి—ఎట్లుతెలిసినది?

(పా) * నిక్కముగానె.

రాజు—గీ. అరవివరనిష్పతచ్చాత కాళిచేతఁ
జంచలాకాంతి పరివృతాశ్వములచేత
నీరథమిదె శీకరసిక్తనేమిఁ దెలుపు
వారిగర్భోదరాభ్రాలపై నిపోక.

మాతలి—ఆయుష్మంతుఁ డింక క్షణములో స్వాధికారభూమిం జేరఁ గలఁడు.

రాజు—(క్రిందికిఁజూచి) వేగముగ దిగుటవలన మనుష్యలోక మాశ్చర్య దర్శనమై కనఁబడుచున్నది. అట్లేకదా!

చ. ఎగయుననంగఁదోఁచు నగశృంగమునుండి ధరిత్రిశీఘ్రున
ట్లగు, దళలీనతఁ దరువులట్టువిడుఁ గనుపింపటోదెలా
పగలుసమీపవృత్తిఁదనుభావవినష్టజలత్వముఁ విడుఁ
దగభువినెవ్వఁడో విసరెనాఁజుమి తేఁబడునాదుచెంతకుఁ.

మాతలి—లెస్సఁగాఁ బరికించితివి (సగౌరవముగఁజూచి) ఆహా! పృథివి యెంతయు రమణీయమైయున్నది.

రాజు—మాతలీ ! పూర్వసముద్రమునుండి పశ్చిమసముద్రమువఱకు వ్యాపించి సువర్ణధాతు స్రావమున, సంధ్యాకాల మేఘరాశివలె మనముందు నొకపర్వతము కనఁబడుచున్నదే! అదియెద్ది?

మాతలి—ఆయుష్మంతుఁడా! ఇదికదా! హేమకూటమను పేరుగల కింపురుష పర్వతము. తాపసులకు సిద్ధక్షేత్రము చూడుము.

గీ. బ్రహ్మసుతుఁ డౌమరీచికెవ్వఁడుజనించె
నెవ్వఁడు ప్రజాపతి యనఁగ నెసఁగుచుండు
సురల కసురుల కెవ్వాఁడు గురువరుండు
భార్యతో నిందు నతఁడు తపంబొనర్చు.

రాజు—అట్లయిన శ్రేయములనతిక్రమణీయములుకదా మహాత్ముఁ బ్రదక్షిణించి పోఁగోరుచున్నాను.

మాతలి— ఉత్తమపక్షము. (అని యిరువురు దిగుట నభినయించుచున్నారు.)

రాజు—(సవిస్మయముగ)

గీ. శబ్దము రథాంగ నేములు సలుపవయ్యె!
ధూళిక్రమ్ముటయైనను దోఁపదిందు
నిగ్రహింపని నీతేరు నేలఁ దాఁక
కుంట దిగియును దిగని యట్లుండుఁజుమ్మ.

మాతలి—ఇంద్రునకు నాయుష్మంతునకుఁ గల విశేష మింతమాత్రమే.

రాజు—మాతలీ! మారీచాశ్రమ మెక్కడ?

మాతలి—(చేతితోఁజూపుచు)

మ. తనువందర్ధము పుట్టఁజూడఁగ నహిత్వగ్వ్యాప్తమై వక్షముం
దనరం జీర్ణలతాప్రతానవలయాత్యంతారూఢై కుత్తుకన్
వనశాకుంతకులాయ పూరితజటాభారంబు మూపంటఁగా
నినులక్షింపుచు స్థాణువట్లుచలుఁడై యెందుండు నమ్మౌనితాన్.

రాజు—దుష్కర తపోనిష్ఠుండవైన నీకునమస్కారము.

మాతలి— (పగ్గముల లాగిపట్టుకొని) మహారాజా! అదితి పెంచినమందా రవృక్షములుగల మారీచాశ్రమ మిదె ప్రవేశించినారము.

రాజు—స్వర్గమునకంటె నుత్కృష్టతరమైన సౌఖ్యస్థానము. అమృతసర స్సున మునింగిన వానివలెనైతిని.

మాతలి—(రథమునునిలిపి) ఆయుష్మంతుఁడుదిగవచ్చును.

రాజు—(దిగి) మాతలీ! మఱియిప్పుడుదీరో?

మాతలి—రథమును నియమించితిమి. మేముకూడ దిగుచున్నాము. (అట్లుచేసి) ఆయుష్మంతుఁడా! ఇటు! (పరిక్రమించి) పూజనీయు లగుమునుల తపోవనభూములను జూచెదవుగాక.

రాజు—ఓహో! ఆశ్చర్యముతో నవలోకించుచున్నాను.

చ. సురతరుకాననంబున ననుల్ నిలువన్ బవనంబు, హేమప
ద్మరుచిర రేణుపీతజల ధర్మనిమజ్జనమార, ధ్యానముల్
గురుమణివేదులన్, యమమునుల్ సురకాంతలచెంత దేసిక
ర్ఋషులో నర్తుసత్తపమునట్టి యెడన్ దపియింత్రుమీరలున్.

మాతలి—మహాత్ముల యభిలాషయంతకంతకునున్నతపదము నాక్రమింపఁ జూచుచుండునుగదా! (కొంతనడిచి ఆకాశమువంకఁజూచి) ఓవృద్ధ

శాకల్యా! మహాత్ముఁడైన మారీచుఁడేమిచేయుచున్నాఁడు? ఏమ నుచున్నావు? తన్నుదాక్షాయణి పతివ్రతా ధర్మమును గూర్చి యడుగఁగా మహర్షిపత్నీసమేతయైన యామెకుదానినిఁ జెప్పుచున్నాఁడనియా!

రాజు—(చెవియొగ్గి) ఓయూ! అట్లయిన నీసందర్భమున మనము సమయము ప్రతీక్షింపవలయును.

మాతలి—(రాజునుచూచి) ఆయుష్మంతుఁ డీయశోకవృక్షముక్రింద నించుక సేపు నిలువవలయును. ఇంతలో నేనింద్రజనకునితో మిమ్ములఁ గూర్చి నివేదించుటకు నవసరము నరయుచుండెదను.

రాజు—మీకుఁదోఁచినట్లే (అని నిలుచుండును.)

మాతలి—ఆయుష్మంతుఁడా, నేఁబోయివచ్చెదను.

(అని నిష్క్రమించును.)

రాజు—(నిమిత్తమునుసూచించి)

కం. మదినాసింపమనోరథ
మదరెదవింకేల బాహువా! వృథ, శ్రేయ
మ్మదిమున్నవధీరణమై
పదపడిదుఃఖంబుగఁ గదపరిణతిగాంచున్.

నేపథ్యమున

అల్లరిచేయవలదు సుమా! వీఁడెట్లు తనపద్ధతికే వచ్చినాఁడో!

రాజు—(చెవియొగ్గి) అవినయమునకిది తావుకాదు. ఈ నివారింపఁబడువాఁడెవఁడోకదా! (శబ్దమువచ్చినచాయఁజూచి సవిస్మయముగ) ఇరువురు తాపసస్త్రీలతోవచ్చు మహాబలసంపన్నుఁడగు నీబాలకుఁ డెవ్వఁడైయుండును?

గీ. తల్లిచన్నుసగము ద్రావఁగ, జూలది
పట్టి మిక్కుటముగ బాధపెట్టి
చెలఁగియాడుకొనఁగ సింహకిశోరంబు
బలిమిలాగుచున్న వాఁడువీఁడు.

* బల్మిర.

(అంతట(బై వర్ణింపఁబడినట్టిరువురు తాపసస్త్రీలతో బాలకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

బాల—ఓసింగమా ! ఆవులింపుము. నీపండ్లను లెక్కపెట్టెద.

ప్రథమ—ఓరిదుండగీడా ! మాకుబిడ్డలతో సమానమగు నీజంతువులనేల పీడించుచున్నావు? ఔరా! నీతుండుడుకు హెచ్చుపెరుగుచున్నది. మునులు నీకు సర్వదమనుఁడని తగినట్టి పేరుపెట్టిరి.

రాజు—ఏలకోనాకీ బాలునియందు నౌరసపుత్ర ప్రేమము కలుగుచున్నది. నిక్కముగా నాయనపత్యతయే వాత్సల్యమును నాకుఁగలిగించుచున్నది.

ద్వితీయ—ఇదిగో, ఆఁడుసింగము. నీవు దాని పిల్లను విడిచిపెట్టనియెడల నీమీఁదికి దుముకును.

బాలు—(నవ్వి) అమ్మయొయ్యో! నేఁ జాలభయపడితినే!!! (అని క్రిందిపెదవిఁ జూపును.)

రాజు—కం. ఉరుతర తేజోబీజము
కరణిని నీబాలకుండు కనఁబడు నాకుఁ
కర మేధా పేక్షుండై
ధరఁగణదశనున్నయట్టి దహనునిభంగిన్.

ప్రథమ—వత్సా! ఈసింగపుపిల్లను వదలుము. నీకింకొక యాటవస్తువు నిచ్చెదను.

బాలు—అదియేదీ! దానినిమ్ము. (అని చేయిజాచును.)

రాజు—చక్రవర్తిలక్షణముల ధరించియున్నాఁడే! కారణమేమి? ఇదినిజమే, ఇతనికి.

*చ. కడుస్పృహణీయవస్తువున గాటఁపు గూరిమిఁ జాపుచేయితా
విడివడకొంతయున్ గలియుప్రేళ్ళను సందొకయింత లేనిదై

మ. కడుఁగోరందగు తోయమందుఁ దమిఁజక్కంజాపుచో హస్తమొ
ప్పెడు జాలగ్రథితాంగుళీ చయమునన్ స్నిగ్ధతా రాగంబుతో
నెడముల్ పత్రములందుఁగానఁబడకం తేనూతనోషస్సచ్చో
పృడుకాలంబున నించుకే విరియు భాస్వన్మంజుపద్మంబనన్.

యడరెడు నిద్రక్రిమదరాంతరముల్ గనరాక క్రొత్తఁగాఁ
బొడమునుమన్ననఁ విరిసి పొల్పగు నేకకుశేశయంబునాఁ.

ద్వితీయ—సువ్రతా! మాటమాత్రాన వీనిని మాన్పుట యసాధ్యము. నీవుపోయి నాపర్ణశాలయందు ఋషికుమారుఁడైన మార్కండే యుని రంగులమట్టి నెమలి యున్నది. దానినిఁదెచ్చి వీనికిమ్ము.

ప్రథమ—అట్లే (అని నిష్క్రమించును.)

బాల—అంతవఱకు దీనితోనే యాడుకొనియెదను.

(అని తాపసినిఁ జూచి నవ్వుచున్నాఁడు.)

రాజు—ధూర్తుఁడగు నీబాలకుని యెడల నాకాశపుట్టుచున్నది.

చ. నగుచునహేతుకంబుగఁ గనఁ బలు మొగ్గ లొకించుకంత దోఁ
పఁగఁ దెలియుంగరానివగు వర్ణములఁ రమణీయ వాక్ప్రవృ
త్తిగలిగి, యంకమెక్కఁగ మదిఁగడుగోరెడు పుత్రులఁ వహిం
పఁగను దదంగపాంసువునఁ బంకిలులౌదురుధన్యులిద్ధరఁ.

తాపసి—కానిమ్ము వీఁడు నన్ను లెక్కపెట్టుటలేదు. (అనిపార్శ్వమునకుఁ జూచుచున్నది.) ఋషికుమారులలో నెవరక్కడ? (రాజునుజూచి) భద్రముఖా! ఇటురమ్ము. వీఁడు, పిల్లితనముచేఁ బట్టు విడువకుండ బాధించుచున్న బాలమృగేంద్రమును విడిపింపుము.

రాజు—(సమీపించి చిఱునవ్వుతో) ఓయీ! ఋషికుమారా!

గీ. ఇమ్మెయిని నాశ్రమ విరుద్ధవృత్తి నీవు
సత్త్వసంశ్రయ సుఖమైన సంయమంబు
జననమాదిగ నేల దూష్యమ్మొనర్తు
పిల్లత్రాఁచది చందన వృక్షమట్లు.

తాపసి—భద్రముఖా! వీఁడు ఋషికుమారుఁడు కాఁడు సుండీ!

రాజు—ఆకార సదృశమైన వీని చేష్టితమే తెలుపుచున్నది. అయినను స్థానప్రత్యయమువలన మేమిట్లూహించితిమి. (తాపసికోరినట్లు చేసి బాలుని స్పర్శ సుఖమనుభవించి) (ఆత్మగతముఁగ)

గీ. ఎవ్వనికులాంకురమొయగు నితఁడు తాఁకు
నాదు గాత్రంబు లిట్టు లానందమొందె

నే సుకృతియంకమునఁ బెంచు నితని వాని
* కీర్తిఁ బడఁజేయు నానంద మెవఁడెఱుంగు.

తాపసి—(ఇద్దఱను దేఱిచూచి) ఆశ్చర్య మాశ్చర్యము!

రాజు—అమ్మా! ఏల!

తాపసి—ఈబాలకుని రూపమునకును నీరూపమునకును బోలికయున్నది యనియు, నపరిచితుఁడవైనను నీకితఁ డనుకూలుఁడయ్యెగదాయ నియు నాశ్చర్యపడితిని.

రాజు—(బాలునుపలాలించుచు) మునికుమారుఁడు కానివత్సమున నీతని కులమెయ్యెది?

తాపసి—పురువంశము.

రాజు—(ఆత్మగతముగ) ఈతఁడు నాకు సగోత్రుఁడెట్లయ్యెను? కావున నే యీమానినియు నితఁడు నన్నుఁ బోలియున్నాఁడని తలంచు చున్నది. పురువంశజులగు రాజులకు (వంశక్రమాగతమై) యంత్య మన నీవ్రతమున్నది.

గీ. తొలుత నెవ్వరు రసగావ వలచెదరు ర
సాధిక భవనవాసంబు నట్టివార
లు నియతైకపతివ్రతలుగలయట్టి
వృక్షమూలంబులను వసియింత్రు పిదప.

(ప్రకాశముగ) ఈప్రదేశము మనుష్యుల కాత్మశక్తిచే నగ మ్యముకదా!

తాపసి—మీరుచెప్పినది నిజమే. అప్సరస్సంబంధముచే వీనితల్లి దేవ గురునాశ్రమమున వీనిని బ్రసవించినది.

రాజు—(అపవారించి) అయ్యో! ఇది రెండవ యాశాజననము. (ప్రకాశముగ) మఱి, యాసతీమణి యేనామధేయముగల రాజర్షి పత్నియో?

తాపసి—ఆఁ! ధర్మపత్నినిఁ బరిత్యజించినవాని నామ సంకీర్తనము నెవరు చేయుదురు?

(పా) * కట్టి నిర్వృతి గూర్చునో యెద నితండు.

రాజు—(స్వగతము) ఈకథకుఁగూడ నేనే లక్ష్యమగుచున్నానుకదా! ఇప్పు డీ బాలకుని తల్లిపేరడిగెదనేని (ఆలోచించి) ఏల! పరదారవ్యవహారమనార్యము.

తాపసి—(మట్టినెమలిని జేతఁబట్టుకొని ప్రవేశించి) సర్వదమనా! శకుంత లక్షణము గాంచుము.

బాలుఁడు—(దృష్టిసారించి) మాయమ్మ యెక్కడ?

ఉభయులు—నామసాదృశ్యముచేత మాతృవత్సలుఁడగు నీబాలుఁడు మోసపోయినాఁడు.

ద్వితీయ—బాలకా! ఈమృత్తికామయూరపులక్షణమును జూడుమంటిని.

రాజు— (ఆత్మగతముగ) ఏమీ! వీనితల్లిపేరు శకుంతలయా! మఱియు నామ సాదృశ్యములును గలవు? మృగతృష్ణవలె నామధేయమాత్ర ప్రసంగము నాకు విషాదమును గల్గించునాయేమి?

బాలు—అమ్మా! ఈచక్కనినెమలి నాకు బాగుగనున్నది.

(అనియాటవస్తువును దీసికొనుచున్నాఁడు.)

ప్రథమ—(బాలకునివంకఁజూచి భయముతో) అయ్యో! పిల్లవానికట్టిన తాయెతుకనఁబడుట లేదు.

రాజు—తొందరపడకుఁడు. సింగపుబిల్లను బీడించునపుడు దావస్తువు క్రిందబడినది. (అనిదానినిదీయఁబోవును)

ఉభయులు—దీనినిదాఁకవలదు. ఈరాజు దీసినట్లుతోచినాఁడో [అని యుభయులు విస్మయముతో నురములపైఁ జేతులనిడి యొండొరులనవలోకించుచున్నారు.]

రాజు—మమ్మునేలనివారించితిరి?

ప్రథమ—మహారాజు లాలకింతురుగాక. ఇదియపరాజితయను పేరుగల యోషధి. మారీచమహర్షి వీనికి జాతకర్మసమయమున నిచ్చిరి. తల్లిదండ్రులును దానును దప్ప తదితరుఁడిది భూమిపైబడినప్పుడు ముట్టఁజాలఁడు.

రాజు—ఒకవేళఁదీసినట్లయిన.

ప్రథమ—అంతట నదిపామై వానినిగఱచును.

రాజు—అట్లుజరగుట ప్రత్యక్షముగ నెప్పుడైన మీరుచూచియున్నారా?

ఉభ—పలుమారులు.

రాజు—(సహర్షముగ నాత్మగతముగ) మనోరథము సంపూర్ణముగ నెఱవేరినప్పుడు నేనెట్లభినందింపకుండెదను! (అని బాలునినాలింగనముఁ జేసికొనుచున్నాఁడు.)

ద్వితీ—సువ్రతా! రమ్ము నియమములఁబూనియున్న శకుంతలకీవృత్తాంతము నివేదింతము (అని యిద్దఱునునిష్క్రమింతురు).

బాలు—నన్నువదలుము. నేనుమాయమ్మయొద్దకు నేగెదను.

రాజు—పుత్రకా! నాతోఁగలసియే నీతల్లినిసంతోషపెట్టఁగలవు.

బాలు—నాతండ్రి దుష్యంతుఁడుకదా! నీవుకాదు.

రాజు—(చిఱునగవుతో) ఈవివాదమే నాకునమ్మకమును బుట్టించుచున్నది.

(అంతట నేకవేణీధరయగు శకుంతల ప్రవేశించుచున్నది.)

శకుంతల—వికృతిసమయమునందుఁగూడ సర్వదమనుని యోషధిప్రకృతి నేదాల్చుటవినియు నాకు నాయదృష్టవిషయమున నాశ కలుగకున్నది. ఒకవేళ సానుమతిచెప్పినట్లు సంభవించియుండనోపు.

రాజు—(శకుంతలనుజూచి) ఆహా! పూజ్యురాలగు శకుంతలయిదిగో! ఈమె

గీ॥ చేలయుగ్మంబు మిగులమాసినదిగట్టి
మోమునియమములఁ గృశింపఁబుణ్యశీల
యేకవేణిఁదాల్చి దయావిహీనునన్నుఁ
గూర్చిచిరవిరహవ్రతమోర్చి సలుపు

శకుం—(పశ్చాత్తాపవివర్ణుఁడైన రాజునుజూచి) ఆర్యపుత్రునివలెలేఁడే! కృతరక్షామంగళుండగు నాపుత్రుని నిప్పుడు గాత్రసంసర్గముచేత మైలగానొనర్చుచున్నవీతఁ"డెవ్వఁ"డో!

బాలు—(తల్లిదగ్గరకుఁబోయి) అమ్మా! ఈపురుషుఁడెవ్వఁడో పుత్రకాయని నన్నాలింగనముఁ జేసికొనుచున్నాఁడు.

రాజు—ప్రేయసీ! నీయందు నేఁ గనఁబఱచినది క్రౌర్యమే యైనను జివరకిది యనుకూలముగనే పరిణమించినది. ఇప్పుడు నన్ను నీవు గుఱుతించి నట్లు తోఁచుచున్నది.

శకుం—(ఆత్మగతముగ) హృదయమా! యూరడిల్లుమూరడిల్లుము. అసూయను వదలి దైవము నన్ననుగ్రహించెను. ఈతఁ డార్యపుత్రుఁడే సుమా!

రాజు—ప్రేయసీ!

గీ. స్మృతి నినా మోహతమము నశించినంత
నెదుట*నిలిచితి సుముఖి యదృష్టవశత
గ్రహణమవసానమును బొంద రాజుతోడ
యోగమబ్బినరోహిణి యోజనివుడు.

శకుం—ఆర్యపుత్రా! జయము జయము. (అని సగము చెప్పి కన్నీటిచే గద్గదస్వరము పడి యూరకున్నది.)

రాజు—సుందరీ!

గీ. బాష్పరుద్ధమయ్యు జయ శబ్దంబు, నాకు
జయము సిద్ధించెఁ జుమ్ము సంస్కారరహిత
పాటలోష్ఠస్ఫుటమ్ము నీవదనమద్ది
నేను గనుఁగొన్న కతమున మీనవనయన.

బాలుఁడు—అమ్మా! ఈతఁ డెవఁడు?

శకుంతల—బిడ్డా! నీయదృష్టము నడుగుము.

రాజు—(శకుంతల పాదములకు నమస్కరించి)

చ. అతివ! తొలంగుతన్ మదిని రాకరణా ప్రియ యించుక నీకు నా
మతి చెడఁగల్గినప్పుడతి మాత్రవు మోహము, వృత్తులిట్టివే
యతితమసావృతాత్ములకు నొకఁ, శుభంబులయందునన్ శిరో
ర్పిత సుమదామమంధుఁడు సరీసృపశంకఁబఱి †త్యజించెదున్.

శకుం—ఆర్యపుత్రుఁడు లేచుఁగాక. ఆదినములందు నాపుణ్యమునకుఁ బ్రతిబంధకమగు పురాకృతకర్మము నిశ్చయముగఁ బంటకు వచ్చియుం

* తోఁచితి † త్యజింపఁడె

డును. శాకున్న దయాళుఁడయ్యు, నార్యపుత్త్రుఁడు నాయెడల నట్లు లేలవిరసముగఁ బ్రవర్తించును?

రాజు—(లేచుచున్నాఁడు.)

శకుం—తరువాత నార్యపుత్త్రుని దుఃఖభాగిని యెట్లు జ్ఞాపకమునకు వచ్చినది?

రాజు—విషాదశల్యము లనూడదీసికొని తరువాత చెప్పెదను.

చ. మునుప టుపేక్షఁ జేసితిని మోహముచేతను దావకాధరం
బును గిలించు బాష్పకణముల్ మఱియీవదరాళపక్ష్మమం
దనువుగనిల్చుదానినిపుడైనను నశ్రువుఁ జక్క నొత్తినే
ననుశయదుఃఖముల్ గడచినట్టిఁడనయ్యెదసుందరీమణీ.

(అని యట్లుచేయుచున్నాఁడు.)

శకుం—(ఉంగరమునుజూచి) ఆర్యపుత్త్రా! ఇదియే యాయుంగరము.

రాజు—ఈ యంగుళీయ ప్రాప్తిచేత నేగదా (నీవిషయము) జ్ఞప్తికలిగినది.

శకుం—దీనిచే నెట్టికష్టము కలిగినది! ఆర్యపుత్త్రునికి విశ్వాసముఁగలిగింపఁదలఁచుకొనిన కాలమున నిది దుర్లభమయ్యెనుగదా!

రాజు—కావున ఋతుసంబంధసూచకమైన కుసుమమును లతయే ధరించుగాక.

శకుం—నేనుదానిని విశ్వసింపను. ఆర్యపుత్త్రుఁడే దానిని ధరింపవలయును.

(అంతట మాతలి ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

మాతలి—అదృష్టవశమున నాయుష్మంతుఁడు ధర్మపత్నీ సమాగమము చేతను, పుత్త్రముఖదర్శనముచేతను వర్ధిల్లుచున్నాఁడు.

రాజు—నామనోరథముస్వాదుఫలసంపన్నంబైనది. మాతలీ! ఈ విషయ మాఖండలునికిఁ దెలిసి యుండదేమోకదా.

మాతలి—(చిఱునవ్వుతో) దేవతలకుఁ బరోక్షమేమున్నది! మహానుభావుఁడగు మారీచుఁడు నీకిపుడు దర్శన మొసఁగును. ఆయుష్మంతుఁడు దయచేయవలెను.

రాజు—శకుంతలా! కుమారుని దీసికొనుము. నిన్నుఁ బురస్కరించుకొని, నే నామహానుభావునిఁ జూడఁగోరుచున్నాను.

శకుం—ఆర్యపుత్రునితోఁ గూడ గురువుగారి సమీపమున కేగుటకు సిగ్గుపడుచున్నాను.

రాజు—అయిన, నభ్యుదయకాలమునందిది యాచరింపవలయును. రమ్ము రమ్ము.

(అందఱు వెళ్లుచున్నారు.)

(అంతట నదితికశ్యపు లేకాసనమునఁ గూర్చుండి ప్రవేశింతురు.)

మారీచుఁడు—(రాజునుజూచి) దాక్షాయణీ!

గీ. ఇతఁడు నీసుతునని మొనసేగుముందు
పరగు దుష్యంతుఁడన లోకభర్త యెవని
వింటనెల్ల పనులు నెఱవేరుచుంట
నాభరణమయ్యె హరికి వజ్రాయుధంబు.

అదితి—ఈతని యాకృతి మన్ననకుఁ దగిన మహిమఁగలిగి యున్నది.

మాతలి—ఆయుష్మంతుఁడా! దేవగురులిదె పుత్రప్రేమ సూచకములైన నేత్రములతోఁ దమవైపు చూచుచున్నారు. వారి సమీపము నకుఁబొమ్ము.

రాజు—మాతలీ!

ఉ. ద్వాదశమూర్తి భాస్కరనిదానముగా మునులెంద్రు దేని, నిం
కేదల యజ్ఞభాగపతి నిమ్ములఁగాంచెఁ ద్రిలోకనాథు, దా
మోదరుఁడు స్వయంభవుఁడు నుద్భవమొందఁగ నాస్పదంబుగా
నేదియొనర్చె నొక్కతర మేయెడ బ్రహ్మకు దేనికల్లదే
గాదిజ ద్వంద్వమియ్యది జగమ్ములదక్షమరీచిజాతముల్.

మాతలి—అవును.

రాజు—(సమీపించి) ఇంద్రుని యాజ్ఞానువర్తియగు దుష్యంతుఁడిదె మీ కిరువురకు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

మారీ—వత్సా! చిరకాలము జీవింపుము. పృథివిని బాలింపుము.

అదితి—వత్సా! అప్రతిరథుఁడవుకమ్ము.

శకుం—కుమారునితోఁగూడ మీపాదములకు వందన మాచరించు చున్నాను.

మారీ—కుమారీ!

గీ. భర్త దేవేంద్రునంతటివాఁడు నీకు
నలజయంతసముఁడు నీయాత్మజుండు
అన్యమాశీస్సునీకు యోగ్యమ్ముగాదు
తల్లి పౌలోమియంతటి దానవగుము.

అదితి—బిడ్డా, భర్తవలన మన్ననఁబడయుము. తప్పక నీశిశువు దీర్ఘాయుష్మంతుఁడై యుభయకులములకుఁ బ్రమోదకారియగును. కూర్చుండుఁడు.

(అందఱు ప్రజాపతినిఁ బరివేష్టించి కూరుచుందురు.)

మారీచు—(ప్రత్యేకముక్కొక్కరి నుద్దేశించి)

కం. ఈసాధ్వియౌ శకుంతల
యీసదపత్యంబు నీవదృష్టమునని టుల్
భాసిలు త్రితయము గూడుట
వాసిగ శ్రద్ధావిధులు వసంగెయుఁటే.

రాజు—మహానుభావా, తమదర్శనమునకుఁ బూర్వమే యభిమతార్థ సిద్ధియయ్యెను కనుక మీయనుగ్రహ మపూర్వమైనది. ఎట్లంటే.

ఆ. వె. ముందు పూవుపుట్టుఁ బొడమును ఫలమంత
మొదల మబ్బుపట్టు పిదపజలము
కార్యకారణముల క్రమమిట్టిన భవత్ప్ర
సాదమునకు ముందు సంపదలగు.

మాతలి—ప్రజాపతులిట్లే ప్రసన్నులగుచుందురు.

రాజు—మహాత్మా మీ! యాజ్ఞానువర్తినియగు నీశకుంతలను గాంధర్వ విధిచే వివాహమాడి కొంతకాలమునకుఁ బిదప బంధుజనులు తోడితేర నాసమీపమునకు వచ్చిన యీమెను స్మృతిశైథిల్యము వలన నిరాకరించి మీ సగోత్రీకుఁడైన కణ్వునికి నపచారమొనర్చితిని. అంగుళీయక దర్శనానంతరము నేనాతనిపుత్రినిఁ బరిణయమైనట్లు తెలిసికొంటిని. ఇదిచూడ మిక్కిలి చిత్రముగఁ దోఁచుచున్నది.

ఆ.వె. ఎదురగోచరింప నేనుఁగుకాదని
యదియుఁజనఁగ సంశయముజనింప
నదుగులగని నమ్మనవల నావిధమయ్యె
నాకు వికృతియది మనమ్మునందు.

మారీచు—వత్సా! ఆత్మాపరాధశంకను వదలుము. సమ్మోహముకూడ నీయందుపపన్నముకాదు. వినుము.

రాజు—అవహితుఁడనై యున్నాను.

మారీచు—అప్సరస్తీర్థమునుండి మేనక దుఃఖవివశురాలగు శకుంతలను దీసికొని దాక్షాయణియొద్దకు వచ్చినపుడే 'దుర్వాసుని శాపము వలనఁబాపమీ సహధర్మచారిణి నీచేనట్లు నిరాకరింపఁబడినది కాని వేరుకారణమునఁ గాదనియు, నంగుళీయకదర్శనముతో నీశాపము తీఱు'ననియు ధ్యానమువలనఁ దెలిసికొంటిని.

రాజు—(నిట్టూర్పుతో) ఈ యపవాదమునుండి విముక్తుఁడనైతిని.

శకుం—(స్వగతముగ) ఈశ్వరేచ్ఛ, ఆర్యపుత్రుఁడు నేననుకొన్నట్లు నిర్నిమిత్తముగ నన్నుఁబరిత్యజింపలేదు. నేను శపింపఁబడినట్లు నాకుజ్ఞప్తి లేదు. ఒకవేళ విరహముచే శూన్యహృదయనగు నా కాశాపవిషయమే తెలిసియుండక పోవచ్చును. కావుననే కాబోలు నా సఖులిద్దఱును భర్తకంగుళీయకమును జూపింపుమని నా కాజ్ఞాపించిరి.

మారీ—కుమారీ! కృతకృత్యురాలవైతివి. సహధర్మచరునియెడ నీకుఁ గోపము సేయఁదగదు. చూడుము.

చ. పతిస్మృతిరోధరూక్షుఁడగు వట్టునశాపవశంబునన్ దిర
స్కృతవయితివ్వుడే గెదమ మింక ప్రభుత్వమునీకపో మలా
హతనిఖలప్రసాద ముకురాంతరమందున ఛాయగానరా
దతివిమలంబునందయిన నయ్యదియూన్ సులభావకాశమా.

రాజు—తమరు సెలవిచ్చినట్లే.

మారీచు—వత్సా! నీపుత్రుఁడగు శాకుంతలేయునికి మేముజాతకర్మాది క్రియలు విధ్యుక్తముగ నొనర్చితిమి. అది నీ కంగీకారమేకదా.

రాజు—మహానుభావా! ఇందేకదా మావంశప్రతిష్ఠ.

మారీచు—అవును. వీనినే భావిచక్రవర్తిగాఁ దెలిసికొమ్ము, చూడుము.

సీ. మిట్టపల్లములు లేనట్టిపథంబున
స్థిమితగతిని బోవు తేరినెక్కి
యప్రతిరథుఁడౌచు నంభోనిధుల్ దాఁటి
యేడుదీవులనొప్పు నీవసుంధ
రను గెల్చు ముందునాశ్రమ సత్త్వములనెల్ల
బలిమినిచ్చట పట్టి బాధపెట్టు
చుండుట నీబాలకుండు సర్వదమనుఁ
డను నామధేయానవలరునివ్వ

ఆ. వె. డవనిచక్రమెల్ల న్యాయంబుగాఁ బరి
పాలనంబుఁ జేసి లోలభార
వాహకత్వగరిమ భరతుండనెడునాఖ్య
నితఁడు చెందు నవల నృపవరేణ్యా.

రాజు—త్రికాలజ్ఞులగు తమచే నీబాలుఁడు జాతకర్మాది సంస్కారముల నందియుండుట నట్టివాఁడగు ననియే, మేము కోరుచున్నాము.

అదితి—స్వామీ, కణ్వునికి నతనిపుత్రికాభీష్టసిద్ధిని గుఱించిన యావద్వృత్తాంతమునుఁ జెప్పి పంపుదము. పుత్రికావాత్సల్యముగల మేనక యిచ్చటనే పరిచర్య చేయుచున్నది.

శకుం—(ఆత్మగతముగ) నామనోరథము నీమహానుభావురాలే చెప్పినది.

మారీచు—తపఃప్రభావమువలన నామహానుభావునకు సర్వముప్రత్యక్షమే.

రాజు—కావుననే యమ్మహర్షి నన్నుగోపింపఁడయ్యెను.

మారీ—అయినను మనమాయనకుఁ బ్రియవార్తను దెలుపవలెను. ఎవరక్కడ?

శిష్యు—(ప్రవేశించి) స్వామీ, ఇదెవచ్చితిని.

మారీ—గాలవా, ఇప్పుడే యాకాశమార్గమునఁబోయి "శాపముదీఱఁగా, స్మృతిగలిగిన దుష్యంతునిచేఁ బుత్రవతియగు శకుంతల పరిగ్రహిం

పంబడిన" దను సంతోషవార్తను గణ్వునితో నామాటలుగఁ
జెప్పుము.

శిష్యు—స్వామిగా రాజ్ఞాపించినట్లే (అని నిష్క్రమించును).

మారీ—వత్సా, నీవుకూడ భార్యాపుత్రులతో నీనెచ్చెలియగు నింద్రుని
రథంబెక్కి నీరాజధానికిఁ దరలిపొమ్ము.

రాజు—దేవర యాజ్ఞాపించినట్లే.

మారీ—మఱియు

చ. ధరణిపతీ, భవత్ప్రజకుఁ దా సురనాథుఁడు పూర్ణవృష్టియా
ధరవితతాధ్వరంబుల నొనర్చుచుఁ బ్రీతినిఁగూర్చు నీవు నా
హరికిని, రెండులోకముల యభ్యుదయప్తిని శ్లాఘ్యమౌపర
స్పరకృతులన్ మనుండీలు శుభంబుగ నూర్లయుగంబు లిర్వురున్.

రాజు—స్వామీ, యథాశక్తిగా శ్రేయస్సుఁగూర్పఁ బ్రయత్నించెదను.

మారీ—వత్సా, మఱియు నీ కింకేమి ప్రియమాచరింతును.

రాజు—ఇంతకంటె నిష్టమగునది నాకు మఱియేమికలదు ? అయినను
దయచునాకుఁ బ్రియము చేయఁగోరి యట్లు సెలవిచ్చితిరి. కావున
నా యీభరతవాక్యమగుగాక.

చ. హితము ప్రజాళికొనటు మహీశుఁడు వర్తిలుచుండు గావుతన్
శ్రుతమహనీయ సత్కవులశోభన వాఙ్గరిమించుతన్ ప్రస
న్నత గనుచున్ బునర్భవమునాకును బాపునుగాత నీలలో
హితుఁడు స్వయంభువుండుపరమేశుఁడు శక్తియుతుండు శంభుఁడున్.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది సప్తమాంకము.

—* సర్వము సమాప్తము. *—

ఓ మి తి శి వ మ్.